

Bódva-völgyiek a Nagy Háborúban

Száz éve tört ki az I. világháború

Édesény, 2014

*Bódva-völgyiek
a Nagy Háborúban*

Száz éve tört ki az I. világháború

2014

Edelényi Füzetek 49.

Összeállította, szerkesztette:

Hadobás Pál

Technikai munkatárs:

Slezsák Zsolt

A borítón:

Magyar katonák a Monte Grappán 1918-ban.

Fénykép Szemere Gyula hagyatékából.

A hátsó borítón:

*Tűzállásunk Carnipotoknál 1915. VII. 1-től 1916. VI. 4-ig.
A háttérben gyeptéglából rakott fedezékeink (Merényifalva).*

Székely Frigyes rajza Harctéri Naplójából.

HU ISSN 0238 – 1842

ISBN 978-963-88916-9-3

Felelős kiadó: **Hadobás Pál**, a *Művelődési Központ,*
Könyvtár és Múzeum igazgatója

© MKKM, Edelény, 2014

Nyomdai munkák: www.konyvmuhely.hu

Előszó

A ma élő ember számára már csak a történelmi tanulmányokból ismertek az első világháború eseményei, s az idősebb generáció is csak az apák, vagy nagyapák elbeszéléseiből tud a gorlicei áttörésről, az isonzói csatákról, vagy a Monte-Grappán átélt borzalmakról, hisz már 100 éve annak, hogy kitört az első világháború és 96 év telt el azóta, hogy befejeződött az Osztrák-Magyar Monarchia utolsó, közősen vívott háborúja, a NAGY HÁBORÚ.

A világháború végén darabjaira hullott a monarchia. A sok áldozatot követelő háború az ország legkisebb településén is éreztette borzalmait, s nem volt olyan magyar család, amely a háború végére ne gyászolta volna közelebbi vagy távolabbi hozzátartozóját.

Az első világháborút 1920. június 4-én lezáró trianoni békediktátum tovább fokozta a magyarság tragédiáját, hisz vesztesként tudomásul kellett vennie a döntést, mely szerint területe kétharmadát a környező országokhoz csatolták.

1930-ban Edelény méltó emlékművet állított a háború edelényi áldozatainak. A szobor alkotója Székely Károly szobrászművész. 1991-ben felújították a szobrot, és a második világháború áldozatait is megörökítették az emlékművön. A Bódva-völgy települései közül Damak, Égerszög, Lak, Perkupa, Rakaca és Szőlósardó állított emléket a két világháború között a település első világháborús áldozatainak, míg a többi település 1990 után épített emlékművet, melyen már mind a két világháború áldozatai szerepelnek.

Jelen összeállítás legtöbb írása a Városi Könyvtár helytörténeti gyűjteményében gépiratban található, a háború alatt, vagy utána született háborús visszaemlékezésekből, versekből, fényképekből nyújt válogatást. A dolgozatok többsége a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesület által rendszeresen meghirdetett Istvánffy Gyula honismereti pályázatára készült az 1970-es és 80-as években, első sorban Slezsák Imre (1932-2002), a könyvtár akkori igazgatója szervezőmunkájának eredményeképpen. Az összeállításunkban szereplő személyek valamennyien Edelényben, vagy a Bódva-völgy valamelyik településén éltek.

A visszaemlékezésekben szereplő települések és földrajzi területek neveit nem javítottuk ki, amelyeket azonosítani tudtunk a mai településekkel és földrajzi nevekkkel, azokról rövid leírást közlünk, amelyeket nem, azok után kérdőjelet tettünk. Csak a mai Magyarország területén kívül eső településeket ismertetjük, a többször előforduló településeket és földrajzi neveket csak egyszer említjük.

Edelény, 2014 nyara

Hudobás Pál

Scheip (Székely) Frigyes népfelkelő tiszthelyettes

*Scheip Frigyes önarcképe a
Harctéri Naplójából*

Erdélyben, a Brassó vármegyei Földvár községben született 1873. február 14-én, szász eredetű kisiparos családban. Hat elemi és két középiskolai osztályt végzett. 16 éves korában, 1889-ben leszerződtek hentes- és mészáros-tanulónak, ahol 1891-ben végzett, és ettől kezdve több városban dolgozott, mint hentes- és mészárossegéd.

1895-ben, az akkor három évig tartó, tényleges katonai szolgálatra bevonult a brassói 34. császári és királyi hadosztály egyik tüzérezredéhez. A szolgálati idő letelte után bent maradt továbbszolgáló altisztnek, és csak 1907-ben szerelt le tűzmesterként.

1899-ben megnősült. 1909-ben elvégezte a kétéves útmesteri iskolát, és még ugyanabban az évben kinevezték útmesternek. 1910-ben Sajószentpéterre, 1911-ben **Edelénybe** helyezték. Itt dolgozott egészen a világháború kitöréséig. 1914. augusztus 3-án, 41 éves korában vonult be, itthon hagyva feleségét és öt gyermekét.

A háború után Miskolcra, a megyeházára került írnoknak, majd 1919-ben az edelényi főszolgabírói hivatalba helyezték iroda-segéd-tiszti beosztásba. Innen ment nyugdíjba 1924-ben, 51 évesen, mint irodafőtiszt.

A háború alatti hősiességéért több alkalommal kitüntették. Megkapta az arany, a nagyezüst és a kizezüst vitézségi érmet. Mint e kitüntetések birtokosát, 1921. július 4-én, Miskolcon, fényes külsőségek közepette, az országban az elsők között avatták vitézzé, és beiktatták a Miskolc város által adományozott 15 holdas vitézi telekre. Vitézzé avatása miatt magyarosította a nevét Székelyre.

1924-ben a miskolci telket elcserélte az Alsózsolca községben lévő, ugyanolyan nagyságú vitézi telekre. Mivel a gazdálkodáshoz nem volt felszerelése, a földet bérbeadás útján hasznosította. A második világháború után a telket kártalanítás nélkül az államnak adta.

Vitéz Székely Frigyes nyugdíjba vonulása után még 39 évet élt. 1963-ban, 90 éves korában halt meg. Edelényben, a református temetőben alussza örök álmát.

Harctéri Naplóját színes rajzaival illusztrálta.

*Vitéz Székely (Scheip) Frigyes idős korában,
háborús kitiüntetéseivel*

Harctéri Naplóm

1914-1918

(Részletek)

Előszó

Jelen mű nem szépirodalmi termék, nem sorolható semmilyen irodalmi műfajba, csak a harctéren előfordult események kronologikus feljegyzése, valamint az ott szerzett tapasztalataim és az események hatása alatt reám tett benyomások egymásba fonódó láncolata. Ebből kifolyólag jelen mű célja nem lehet más, mint az, hogy a t. olvasó az eseményekről minden színezéstől ment, a valóságnak és tényeknek megfelelően tiszta képet nyerjen. Annyiban is inkább áll ez, amennyiben jelen mű megírására tisztán az az indok vezetett, hogy utódaimnak mintegy örökségképpen hagyományozzam. Úgy rendelkezem, hogy a naplónak mindig a Scheip család legidősebb férfi tagja legyen a tulajdonosa. Tehát ab ovo nem a nagy nyilvánosságnak szántam, és ha a műben előfordulnak hiányok, botlások, vagy stilisztikai hibák, úgy kérem, a t. olvasó elnézését.

1914

Augusztus 1., szombat

Az edelényi Úri Kaszinó lugasában ül együtt a rendes társaság, ahol a napi munka után néhány órai szórakozásra szoktunk összejönni az esti órákban. Köztünk van városunk tisztos főjegyzője N. B. barátunk is, aki bár keveset beszél, de zamatos és ötletes tréfáival olykor-olykor megkacagtatja a társaságot. De ma különösen hallgatólag, ami valamennyiünknek szokatlan, valóságos hivatalos arcot vág. Komolysága iránti kérdéseinkre kitérő válaszokat ad, mire belátván faggatásunk sikertelenségét áttérünk a napirendre, illetve gurítunk és borozgatunk, mert tudniillik a kaszinónak kuglizója, meg jó bora is van. Miután a sötétség beálltával a gurításnak vége szakad az asztal körül tömörülve folytatjuk a bor fogyasztását.

Beszélgetésünket, mint a tiszta mennyből lecsapó villám megszakítja B. járásörmester megérkezése azzal a hírrel, hogy „**Uraim! Kitért a háború, általános mozgósítást rendeltek el!**” A vett hírre pillanatnyi csend és bámészkodás, úgy látszik, hogy a nagy csendben

mindenki önmagát kérdezi, hogy tulajdonképpen hány éves, vagy talán a nagy meglepetésben azt sem tudja némelyikünk, hogy volt-e katona és mikor is volt, be kell-e vonulnia vagy sem. A hosszú hallgatás után megindul a vita, hogy kinek kötelessége berukkolni, hol kell jelentkezni?

Bár megérkezett közben a rendes hazamenés ideje, de a nagy szenzáció valamennyiünket visszatart, mert most egyszerre mindnyájunknak sok mondanivalója van. A nagy hír, különböző érzelmeket vált ki egyikből-másikból. Így Peőcz János, közös jó barátunk, ügyvédbojtár, tartalékos kadét lelkesedésének hevében már harmadszor ígéri meg nekem, hogy tíz muszka fület fog hazahozni.

Tehát ez volt az oka nótárius (jegyző) barátunk lehangoltságának, mert ő a nagy esetet már tudta, de hallgatásra volt kötelezve. Már tudja a falu népe is a nagy hírt, mert Czeglédi hivataloszolga, rögtönzöttén kinevezet falu dobosa, úgy igazában veri odakint a kutya-bőrt, és közhírré teszi, hogy „talpra magyar, hí a haza”, verni kell a muszkát, angolt, szerbet, franciát, stb. Néhány helyen már nagy falragaszok is hirdetik a király szavát, minden katonaviselt ember vonuljon be 42 éves korig.

Néhány óra alatt megváltozott a vidéki kisváros képe. Utcaszerte dalolás és lárma, itt-ott már egy-egy megijedt asszony jajveszékélése: mi lesz lelkem, jó uram, ha elmegy s itt hagysz minket. Jaj, Istenem! Jaj, Istenem!

Nőm nem akarja elhinni, hogy 42 évemmel nekem is szól a parancs, még kissé tamáskodik, de mikor látja, hogy komolyan beszélek, ő is megkomolyodik és tervezget, hogy mit csomagoljon az utamra.

Augusztus 2., vasárnap

Ma mennek a fiatalabb évbeliek, ránk, idősebbekre holnap kerül sor. A Vám vendéglő előtt van a gyülekezőhely, s csoportos indulás a vasútállomásra a $\frac{3}{4}$ 12 órakor Miskolc és Kassa felé induló két vonathoz.

Kibontott zászlókkal, zeneszó mellett kíséri a bevonulókat a község apraja-nagyja. Ének- és muzsikaszó, a Kossuth-nótát más-más katonanóták váltják fel. Mihalkó susztermester, aki egy fél tucat apró gyermeknek az apja, a legvidámabb, a mellette haladó, már hetedszer

az anyai örömök elébe néző feleségét öleli, és virágos kedvében dalolja: „Fel, fel vitézek a csatára!”

A kis vasútállomáson annyi a nép, hogy ember-ember hátán szorong. Éneklés, sírás és búcsúzkodás. N. B. és B. A., edelényi urak felváltva lelkesítő szónoklatokkal búcsúztatják a bevonulókat. Megérkezik a két vonat, máris zsúfolt mindkettő, mégis fel kell férni az itt várakozóknak is. A sok virágtól nem látszanak a kalapok, melyeket a lányok a szerelem és hűség jeléül a babájuk kalapjára tűztek.

V. Dezső, közös barátunk és hűséges kaszinói tag, nem virágos kalappal szerényen meghúzódik a kassai vonat peronján, s törülgeti könnyes szemét. Nehéz neki a katonaélet, mert csak „nyolchetes” volt valamikor, s amint régebbi elbeszéléséből tudom, nem volt rajongója a katonaéletnek. Egy szál cigánylegény, akit a falu összes cigánya kísér, olyan kedvében van, hogy alig fér a fekete bőrében. Végül nagy nehézségek közt, a csendőrség segítségével, megtörtént a beszállás és a vonatok szép egymásutánban megindultak s viszik a fiúkat az ismeretlen nagy útra. Vajon hányan látták az övéiket utoljára?

Augusztus 3., hétfő

Ma mi indulunk, öregek. Bár ma is sok a nép, a dal és a muzsikaszó sem hiányzik, de szerényebb keretek között folyik le az egész, mint tegnap. Érthető is, mert mindannyian megkomolyodott családapák vagyunk, más szemmel nézzük ezt, a most felforgatott világot. Rövid, érzékeny búcsú a családomtól. Margit lányom, aki a szemeibe tóduló könnyeit szégyelli, elbújik a ház mögé, onnan kellett előhöznom. Családomból csupán Frigyes fiam kísér az állomásig, s legényesen is tartotta magát, mígnem a vonat elindult, akkor már neki is eltört a korszója. Daróczy komámra, mint újdonsült polgárőrre bízom családom védelmét, s rövid búcsú után beszállunk Jankóval a vonatra.

Miskolcon a Böcögében ebéd, majd utána jelentkezőnk a Jázmin utcában, azaz csak jelentkeznénk, mert nem férünk oda a sok néptől. Valamelyik iskolaépület van berendezve erre a célra. Mindketten igyekezőnk a sokaságban valahogy az ajtóhoz férközni, hogy könyvecskéinket beadhassuk, nehogy valamiképpen lekéssük a háborút. Egy, már jelentkeztetett szólítanak és visszakapja a könyvecskéjét azzal, hogy hazamehet négyhavi szabadságra. Meglepően kérdelem magamtól: hát oly sokáig fog tartani a háború?

Befurakodtam az ajtónálló szuronyos őr dacára, és átadtam a könyvemet, de a sor nem került rám, ámbár megkértem a tárgyban egy komoly képű törzsőrmestert, de rá se hederített hitvány civil mi-voltomra. Egy öreg magyartól kérik a könyvet, de nem adhatja elő, mert érthetetlen okból odatette a fal mellett lerakott száz meg száz, valószínűleg már elintézett könyvecske közé. Most ott guggol az atyafi, s keresi a könyvecskéjét oly buzgósággal, hogy már izzad bele. Rá emlékeztet a mesebeli Bolond Istók, aki egy szalmakazalban keresi az odarejtett gombostűjét. A várakozást megunva elmegyek sétálni. Papírskatulyába csomagolt holmimmal a kezemben a kapu előtt egy, a buzgóságtól kitüzesedett képű, rendfenntartásra odavezényelt kis zászlós, lehet hogy kémet lát bennem, mert kivont karddal nagy hevesen kérdezi tőlem, hogy mi van a csomagban. A válaszom: „bomba zászlós úr, de megenni való bomba sült kacska formájában”.

Augusztus 4., kedd

A bejelentkező állomáson tolong a sok nép, az irodák működnek, a már beosztottakat sorakoztatják, leteszik az esküt, és katonaruhába bújtatják. Egyes, már felszerelt osztagok gyakorlatoznak. A szomszédos, kis korcsma udvarán ezrével hevernek az üres sörös palackok. Valahára én is felolvasásra kerültem, beosztásom az első pót század. Szállásom: Toronyalja u., özv. Kassayné, nyugalmazott vasúti hivatalnok. Szállás, reggeli és ebéd napi 1 korona.

Augusztus

A napi foglalkozásunk nem áll másból, mint sorakozó az iroda előtt és várni. Századunk már több száz emberből áll. Már néhány-szor a nevünket is felolvasták, de csak nem történik semmi velünk. Míg mi mindig polgári ruhában vagyunk, addig a menetszázadok egyre-másra alakulnak és indulnak a frontra. Peőcz J. is már elment az 1. menetszázaddal.

Végre egy napon szortíroznak csapatnem szerint, gyalogosok külön, huszárok és tüzérek megint külön. Utóbbiak ócska tüzérruhát kapunk, de szerelvényt nem. Az igazi tüzéreknél én vagyok a parancsnok, a huszároknál pedig egy iszákos, züllött képű huszárőrmester. (Azt mondják napszámos volt a diósgyőri gyárban.) Utóbbi

csoport azonban nem sokáig örülhet a szép gúnyának, mert egy szép napon beolvasztják őket a bakák közé.

Mi, igazi tüérek a Gyöngyvirág utcában, a Jézus kútjánál gyülekezünk, és ott várjuk a további parancsokat. Szórakozásképpen egy-két órára kivonulunk Diósgyőr felé. A Jézus kútjánál eme elnevezést kaptuk: Jézus kúti tüérek. A kórházzá átalakított gyalogsági laktanyában már szép számban vannak sebesültek. Valóságos népvándorlás van ott. Meglátogattam én is, s egy 10-es honvédtől megtudtam, hogy Peócz Jankó barátom, aki a tíz muszka fület ígérte már nem él, elesett Galíciában, Zolgiev falu mellett.

Szeptember

Nálunk, Jézus kútiaknál csak nem áll be változás, a napi egy-két órai foglalkozáson kívül semmi sem történik. Naphosszat bújjuk a hírlapokat. Esténként Orincsai szakaszvezetővel moziba járunk. A háború okozta izgalmak, de különösen az a körülmény, hogy én is újból katona lettem, rábírák Anna nővéremet és Ágotha sógort, hogy a messze Erdélyből meglátogassanak. Szegény nővérem odavan az ijedelemtől és lelki szemeivel rémképeket lát. Ott látja már kedves öccsét valahol a háború forgatagában pusztulni, akit annyira félt. Ott állok előtte s egykedvűen mosolygok alaptalan félelmén. A sógor, bár helyeslően nyilatkozik magaviseletem felől, mégis többet mond arckifejezése, rossz színész, látom a kényszeredett mosoly mögött a komoly aggodalmat. Tudom, hogy ő is más véleményen van.

Október

Végre velünk is változás történik. Bevonultatnak a tüérlaktanyába, s a losonci és eperjesi hasonló társasággal egyesülve megalakítjuk a IV/III. népfelkelő tüérosztagot, melynek parancsnoka Stecker D. tartalékos hadnagy, másodtisztje Merényi L., tartalékos hadnagy. A laktanya mintegy 5000 főnyi lakója a 17. sz. t. á. e. pótüteg egy-éves önkéntes osztagból, újonc osztag, a III/III. és a IV/III. népfelkelő tüérosztagból áll. Mindezek főparancsnoka, s egyszersmind laktanyaparancsnok a hatalmas Menczár kapitány, aki nem bírván a sok lógó emberrel, elrendeli, hogy minden egyes ember gallérjára olajfestéssel nyomtassák rá az alosztályának számát. Így most az én gal-

léromon díszleg egy nem jól sikerült, fekete olajfestékkel készült IV/III. jelzés. Werndl puskát és szuronyt kapunk, s nekivadulunk a fegyverfogás gyakorlatának, mely valóságos emberkínzásig fajul, csakhogy minél gyorsabban tökéletesedjünk a testet szörnyű módon edző foglalkozásban.

Megalakul a lovassági laktanyában a lóavató bizottság. A besorozott lovak ápolásához osztagom hajtótüzérei osztatnak be, az altisztek pedig a felügyeletet gyakorolják. Egy valamire való ló ára 3-4, sőt 5000 korona. Nap-nap után érkeznek orosz fogolyszállítmányok.

November

Laktanyánkban felüti fejét a kolerajárvány, néhányan már meg is haltak. Parancsnokunk kijárja felsőbb helyen, hogy a még meg nem fertőzött osztagunk kilakoltassék, s áttesszük állomáshelyünket a Miskolc melletti Hejőcsabára. A tízfőnyi altiszti társaság a kórházzá átalakított zsidó iskolaépületben üti fel tanyáját. Esténként javában folyik a dínomdánom, mert a szomszédban a zsidó vendéglősné jó bort mér. Nappal gyakorlatozunk, mászkálunk a hegyeken. Két csoportra oszlik a század, az egyik a magyar, a másik a muszka. Egy ilyen alkalommal hadnagyunk nekivezette a századot kb. egy ölnyi széles pataknak, melyet valamennyiünknek át kellett ugrani. A hadnagy után nekem sikerült elsőnek átugrani, s utána még néhánynak, de a legtöbben belepotyogtak a vízbe. Nevetés és bosszankodás, aszerint, hogy az ugrás sikerült vagy sem. Legrosszabbul a nagy hasú kürtösünk járt, Czakó tizedes, aki még a patak közepéig sem jutott el. Hogy senki se hüljön meg, erős meneteléssel és kerülővel vonultunk be.

Hajtóvadászatot is rendeztünk. 160 ember, egy 40 holdnyi területen egy nagy kört alakított, s a kürtös jelére megindult mindenki a kör középpontja felé, a kör mindjobban szűkült, s végre a vad be volt kerítve. Több nyúl persze mégiscsak elszaladt, de egyet azért fogtunk.

November 18.

Távíratí parancs folytán osztagom Budapestre lett rendelve, a főváros körül, védelmi szempontból létesített erődítmények egy szakaszának benépesítése céljából. Délután menetre készen kell állnunk. Általános a jókedv, hogy Budapestre megyünk. Nagyban készülõ-

dünk, lótás-futás. Itt az idő, sorakozunk, névsorolvasás, hogy nem hiányzik-e valaki. Jelen van mindenki, de Leskó és B. Kovács, két öreg, többet ivott a kelleténél, s most szakaszparancsnokuk, Orincσαι szakaszvezető perel velük, amiért nem tudnak olyan vigyázban állni, amint azt a szabályzat követeli. Hecker hadnagy felfigyel az incidensre, és rögtön elvezetteti a két bűnöst magas színe elé. Az ítélet a következő: ha tagolt ütemben, egyenes vonalban menetelni képesek, akkor minden mag van bocsátva, de ha nem, akkor vasat kapnak. Orincσαι vezényel, Leskó elől oly kegyetlen módra csapkodja bakancsát a földhöz, hogy reng bele, míg B. Kovács sehogy se képes az egyensúlyt megtalálni, dülöngél ide-oda, s a lépésváltásnál oly kecses mozdulatot tesz, hogy a nézőközönség orkánszerűen felkacag. Orincσαι pedig lankadatlan vezényel, egy-kettő, egy-kettő, hogy már habzik a szája, de a kegyetlen hadnagy csak nem akarja abbahagyni, bár komoly, de látni lehet rajta, hogy mennyire mulat a dolgon. De amint minden jónak vége szokott lenni, úgy szakadt vége a nagy executiumnak is, főképp a szakaszvezető nagy öröme, mert már berekedt a sok vezényléstől.

Kettős rendek jobbra át, indulj, irány a Tiszai pályaudvar! Menet közben csak úgy dől ki a nóta a sok torokból. Bevagonírozás és este 8 órakor indulás. Fázunk a fűtetlen kocsiban, de az egész úton jól mulatunk.

November 19.

Budapesten, a Kelenföldi pályaudvaron szállunk le a vonatról. Csoportokban, villamossal megyünk át Óbudára a Bécsi úti munkásházakba, új otthonunkba.

November 20.

Szakaszonként berendezkedünk. Este, a tilalom ellenére néhányan átme gyünk Pestre, üdvözölni a várost.

November 21.

A budapesti hídfőparancsnokságnak vagyunk alárendelve, közvetlen felettes hatóságunk pedig a jobb parti szelvényparancsnokság.

November 22.

A Bécsi út és Vadaskert közötti rész a mi szakaszunk. 15 fokos hidegben, két tisztünk vezetése alatt megtekintjük útegeinket. A Hármashatár-hegyen eltévedünk a nagy ködben, és csak iránytű és térkép segítségével tudunk eligazodni. Útegeink a következők: Testvér-hegy 4 drb 9 cm-es ágyú; Újlaki-hegy, szintén és két darab golyószóró. Hármashatár-hegy 6 drb 12 cm-es várágyú; Vadaskert 4 drb 9 cm-es, és az ettől keletre lévő nyergen 4 drb 8 cm-es tábori ágyú és 2 drb golyószóró. Ezek előtt húzódik a jól kiépített gyalog-sági fedezék. Az útegekben elegendő lőszer van elraktározva. Az ágyúk löiránya észak. Az én útegem a 8 cm-es, ágyúi Pesthidegkút, Szarvas-hegy és Rote Steinriegel irányába van szegezve.

December 31.

Parancsnokunk engedélyével megüljük szilveszter estéjét a Grenedl sivák kocsmájában. Pont éjfélkor üdvözljük az újévet, és nyomban elvonulunk, s hadnagyunknak éjjelizenét adunk. Aztán tovább mulatunk. Hadnagyunk is rövid időre megtiszteli társaságunkat, de távoztával kivonulást rendel el, szellőztetés végett, azt mondja.

1915

Január 1.

És lőn úgy, ahogy parancsolta, de szükséges is, mert többé-kevésbé gőzzel tele a fejünk. Különösen Zahoransky és Schrammel szakaszvezetőknek volt rá szüksége.

Február

A Bécsi úti lőszertárnál lőszerszállítással vagyunk elfoglalva, amidőn az arra gyakorlatozó Merényi hadnaggyal találkozom. Azt kérdezi tőlem, hogy volna-e kedvem átmenni a Mörser divízióhoz, mire örömet igennel feleltem, mert abban a pillanatban az eszembe jutott, hogy a szabadságom alatt egy edelényi úriember megjegyezte: „de még muszkát nem látott”! Talán nem is sejtette, hogy ezzel a meggondolatlan kijelentésével milyen fájó pontot érintett bennem, megcsontosodott katonában. Azt kellett válaszoljam: „Bizony nem láttam még muszkát, csak fogva”. De abban a pillanatban megérlelő-

dött bennem ama elhatározás, hogy a jövőben minden adott alkalmat felhasználok arra, hogy kijussak a frontra, ahol szabadon járkáló muszkát láthatok. Itt most újból eszembe jutott az az edelényi ember és Merényinek azt válaszoltam, hogy igenis hadnagy úr, ezer örömmel! Ettől a perctől kezdve nem volt nyugtom, de a szándékomat nem árultam el senkinek. Hazaérkezve levélben kerestem meg Merényi hadnagyot, hogy hajlandó vagyok valóra váltani igenlő választomat abban az esetben, ha garanciát nyújt arra, hogy nemsokára kikerülök a frontra. A levél elment, elhatározásom szilárd és nem bánom tettemet, csak némi lelkiismeret furdalást érzek akkor, amidőn nőmre és gyermekeimre gondolok, hogy ily könnyelműen elébe vágok a sorsnak. Sebaj! Jöjjön, aminek jönnie kell, minden golyó nem talál, s hogy számomra van-e egy fenntartva, azt csak az Isten tudja.

Április

A hídfőparancsnokságtól az a kérdés jött, hogy nélkülözhető vagyok-e a IV/III. osztagnál. Győri hadnagy, aki a beteg Hecker helyett most a parancsnok azt válaszolta, hogy nem vagyok nélkülözhető. Unsolt, hogy mondjak le a szándékomról, melyet elárultam neki. Ezzel elintéztnek vélte az ügyet ő is, én is, de a sors másképp akarta, mert 8-án jött a Brückenkopftól a parancs, hogy Scheip Frigyes népfelkelő tüzemester április 10-vel áthelyeztetik a IV/III. tüzérosztagból a 15 cm-es Mörser divisionhoz és az ottani Lapping József tüzemester áthelyeztetik a IV/III. osztaghoz.

Április 10., szombat

A parancs értelmében bevonultam új osztagomhoz és Merényi hadnagynál jelentkeztem. Átveszem a fogatos altiszti teendőket.

Április 11-12., vasárnap-hétfő

Beosztásom az 1. sz. ütegnél van. 13-án indulunk a frontra, tehát elképzelhető milyen a helyzetem, csak két napja vagyok itt. Vesződöm a berűgött tót atyafiakkal, akiket nem ismerek még névleg. Többet tartózkodnak a Nagy Szamárnak címzett vendéglőben, mint az istállóban a lovagnál. Az első benyomásom az, hogy itt vasmarokkal kell megfogni a gyeplőszárat, ha boldogulni akarok, mert úgy

látszik, hogy az altisztek, – néhány kivételével – sem jobbak a közembereknél, éppúgy vonzódnak a Nagy Szamárhoz, mint a tót atyafiak.

Egyet-mást be akartam vásárolni az útra, de csak késő este mehettem ki. Csak egy nyitott patikában kaptam még rovarport, nagy szükség lesz rá, azt mondják a harcteret már megjárta fiúk.

Nőmet még értesítettem táviratilag, hogy 15-én várjon a miskolci pályaudvaron.

Április 13., kedd

Pont déli 12-kor, ebéd után jelentettem, hogy az üteg menetre kész. Egy csendes hálaímeit menesztek a mennybe, hogy ennyire eljutottam. Elhangzik a parancs: „Lóra, imához!” A kürtös fújja az imát, hogy libabőrös lesz a testem, lehet, hogy másnak is az. „Menetoszlop jobbról előre, indulj!”, s Isten nevében megyünk az ismeretlen cél felé. Menetirány: Hungária körút, Stefánia út, Andrássy út, Nagy körút, Nyugati pályaudvar. Este 8-kor indulás a pályaudvarról.

Reggel meglepetéssel konstátálom, hogy az utunk nem Miskolc felé visz, mert már elhagytuk Szolnokot, és Nagyváradnak tartunk. Tehát orosz front. Szegény kis feleségemnek táviratozok, hogy ne várjon.

Trénoszlopunk Hwozdnál Galiciában

Április 14., szerda

Útközben a nép részéről számtalan kendő- és kalapintegetés. Biharpüspökiben találkozás egy német birodalmi kórházvonattal. Kölcsönös üdvözlések, elhangzik a magyar és a német himnusz „Die Wacht am Rhein”. Egy tábori lelkész szívhez szóló szónoklata, éljenzés és hoch, hoch.

Április 15., csütörtök

Az éjszakák a lókocsiban három pokróc dacára hidegek.

Április 16., péntek

Dél előtt 8 óra. Körösmező vidékén észlelhetők már az orosz garázdálkodás nyomai. A már újból felépített Tisza híd mellett ott hevernek még a régi híd roncsai. Itt-ott az út szélén egy-egy kimúlott ló teteme. A körösmezői pályaudvar épületei leégve, csupán a füstös falak meredeznek az ég felé, lövészárkok is láthatók. Dél előtt 9 órakor áthaladunk az osztrák-magyar határon, vonatunk hófedte, vadregényes, fenyesekkel borított vidéken kanyarodik le Galíciába. A vasút mentén a háborúra emlékeztető tárgyak hevernek tarka összevisszaságban. Egy vasúti őrházon számtalan fegyvergolyó nyoma látható. A hideg dacára hiányosan öltözött rutén gyermekek integetnek felénk. A tartanovi pályaudvar melletti hegyi patak hídja leégve, mellette az új híd már felépült. Több leégett ház, s az indóház szomszédságában egy leégett gyártelep. Az út mellett egy egészségügyi oszlop táboroz.

Vasúti végcélunk Delatyn, innen gyaloglás a kijelölt tűzállásba. Indulás előtt kapom a parancsot, hogy a védelmemre bízott, s karabéllyal ellátott hajtótűzérkekkel a fegyvereket töltessem meg. De jaj! Mit kell tapasztalnom, a tót atyafiak, kikkel értekezni sem tudok, mert nem bírom a nyelvüket, nem értenek a fegyverhez, ennek a legegyszerűbb fogását sem tudják megcsinálni, az egyetlen tudományuk a kaszálás. Hogy egy, esetleg ebből keletkező szerencsétlenséget megelőzzek, sorban megtöltöm valamennyinek a puskáját.

Delatyn összelöve és leégve. Találkozunk egy, a frontról jövő gyalogsapattal, öregek és fiatalok, elcsigázott, szőrös, piszkos alakok, rájuk tapadva a lövészárkok sara, ennek dacára jókedvűek. A város főutcájá-

ban, ahol azelőtt vendéglők, boltok, borbélyműhely stb. állott, most katonák és lovak vannak elhelyezve, az ablakon, ahol egykor lengyel, vagy zsidó szépség kandikált ki, most lovak dugják ki a fejüket. A rettenetes módon megrongálódott utak 10-12 cm vastag, keresztbe rakott fenyődorongokkal lettek némileg rendbe hozva és ritkán bekavicsolva. Sok helyen ez a munka most folyik, más helyen pedig meg sincs kezdve, méternyi kátyúk tátognak az úttesten. Az óriási forgalom csak félút szélességben bonyolódik, így a szembejövő oszlopoknak várniuk kell egymásra. A közlekedés nappal is nyaktörő és veszélyes, hát még éjszaka.

Az éj a nyakunkon s még alig haladtunk 30 km-t. Északi irányból borzalmas fénysávok mutatkoznak, s eltűnnek, hogy pár pillanat múlva más helyen újból mutatkozzanak. Ezek mindkét fél fényszórói, melyek az ellenfelet keresve egy pillanatra megvilágítják a vidéket. Nagy nehézségekkel küzdenek lovaink, a megterhelt járművekkel, a nagy hágóval bíró utakon meg-megakadunk. Míg, egy tengelyig sülyedt lőszerkocsit kiemelünk a sárból, addig ugyanarra a sorsra jut egy másik, harmadik stb. Így megy ez a korom sötétben, hol elől, hol hátul van szükség segítségre, míg késő éjjel megunva a meddő munkát, és a fáradt emberek és lovak miatt, elhatározom, hogy itt töltjük az éjszakát. Ezalatt jön is a lovas küldönc az előrehaladt ütegparancsnokságtól, hogy ott üssem fel az éji tanyát, ahol a parancs ér. Első éjszakám a Kárpátok aljában töltöm, szabad ég alatt. Nyoszolya a sátorlapom, takaróm a köpeny, fejkendő a fejem alá kanyarított karom. Háborúüzeltőnek jó. Lederer Lajos szakaszvezető, a hálótársam nincs megalégedve a fekhellyel, kis idő múlva felkel és medvetáncsal védekezik a hideg ellen.

Április 17., szombat

Hajnali 4 órakor trombitaszó helyett fogvacogás az ébresztőnk. Zabolás és indulás, hogy a Nadwornáig előrehaladt ágyúkhöz csatlakozzunk. Nadwornán ugyanaz a kép tárul eléink, mint Delatynban, csak még fokozottabb mértékben. Nagy szegénység a nép között, nincs kenyér. Száz meg száz autó száguldozik ide s tova. Éjjeli tábor a Nadworna melletti Bisztrien hídjánál. Dobrzansky kadét, én és Müller tizedes kirendeltetünk, hogy keressük meg Hwozd községet, és ott biztosítsunk szállást. Azonnal indulunk. Hwozd egy szegényes, 3 km hosszú rutén falu. Este 8-ra a szállást biztosítottuk, s éjfélkor bevonulunk. Az éjszaka hűvös.

Rutén templom Hwozd faluban

Április 18., vasárnap

Nehéz napunk volt ma. Harcászati menet, tisztok és a kezelő legénység a szükséges szerszámokkal előre menetelünk a kijelölt tűzállás kiépítésére. Nekem bizonyos idő múlva az üteget kell az előrehaladt csapat után vezetnem, és Hwozd keleti bejáratánál a további parancsot be kell várni. Nem volt könnyű a feladat, mert már 2 km után újból egy erős hágóval állunk szemközt. Az első, a második és a harmadik ágyú, mely jó erős lovakkal rendelkezik fel is ér a tetőre minden baj nélkül, de a negyedik ágyú a csökönyös Kuli miatt (bár a legnagyobb lovunk) nem előre, hanem hátrafelé halad az ágyú, s hogy a szent Mörser nem zuhant a hat méter mély árokba, azt csak egy fűzfának köszönhetjük, melybe beleakadt. Előfogatokkal nagy nehézségek közt feljutok a 36 járművemmel.

Új parancs: 4 ágyú és 4 lőszerkocsi előre az állás mögötti völgyig, s onnan a sötétség beálltával ¼ órai időközökben ezeket felhúztatni az állásokba. A felvontatás teljes csendben megtörtént, akadály csak annyi volt, hogy egy fedeles lőszerkocsi, meg egy civil kocsi munícióval együtt bedőlt egy-egy gránátgödörbe. Este 10 órakor a lovaimmal bevonulok a trénhez. Fáradt lévén, a hideg dacára jól aludtam a szénában.

1916

Carnypotok, 1916. január 1., szombat, újév

Az oroszok három oldalról tömegesen törnek előre „ágyúhoz”, hangzik a parancs.

A fejünk fölött szállingózó golyók nótájába mi belekontrázunk. Gyönyörű újévi ének; tartott d. u. 1^h 15' -ig.

2^h 30' -kor d. u. folytatás 4^h -ig, s alig hogy fellélegzünk 4^h 15' -kor folytatjuk, mert a kutya ruszki csak nem akar elhallgatni. Vége az est beálltával.

60 gránát és 46 srapel, tehát 4028 kg vasat küldtünk ma nekik. Gyalogságunk lesben áll, mert az ellenség a közterepben mélyedésekbe húzódott, s várja az új alkalmat a támadásra.

A carnypotoki iskolaépület gépfegyverének, kampec.

Éjjel 10^h, aludni megyek, de már 10^h 45' -kor hívat a parancsnokom, s közli: az oroszok az egész vonalon előre ássák magukat. Hogy ezen munkájukat megzavarjuk, egész éjen át 20 perc időközökben, különböző pontokra, különböző elemekkel lövések adandók le.

Az órák az asztalon mutatja, hogy mikor kell az ágyúhoz lép-nem. Az álom nem lephet meg, mert két lövés közti idő a jövés-menéssel telik el. Közben írok és iszom forralt vörös bort. 12^h -kor telefonparancs, hogy tüzet szüntess, s mivel egy orosz támadás várando, az ágyúk beigazítandók a 237 magassági pont melletti kőkeresztre, hol a mélyedésben gyülekeznek az oroszok. További parancs be-várando.

Január 2., vasárnap

A helyzet komoly, három ízben szólt a parancs az ágyúkhöz, mely alkalommal 96 lövést adtunk le. Szamasynnál az ellenség a fe-dezékeinket összelötte.

Nem csak a fülhártyáimat, hanem az idegeimet is próbára tette a sok lövöldözés. Az előttünk álló századnál 9 sebesült és 7 halott.

Tompits főhadnagy vezetése alatt egy fél zászlóalj Szamasynba sietett segítségül.

Az éjszakára 135 lövéssel láttam el magam. Éjfél $\frac{1}{2}$ 12^h, aludni megyek, mert fáradt vagyok és fájnak a lábaim.

Január 3., hétfő

A lövöldözés ma is egész nap tartott. A tüzet oldalazva kapjuk, mely irányból nem vagyunk takarva, de szerencsénk van abban, hogy az orosz túl magasan lő. Hogy az Isten nem hagyja el híveit bizonyítja az, hogy odacsapott be a ruszki golyója, ahol fél másodperccel ezelőtt haladtam. Bár nem félek a haláltól, de azért mégse volna kedvem egy ilyen buta muszka golyótól találva a fűbe harapnom. Olyan zaj van mintha itt volna a világvége.

Január 4., kedd

Az ellenfél támadási dühe úgy tetszik, csillapul. Mi is csupán 13-at lőttünk. Szamasyn irányában is csendesedett a zaj. A tíz napos hűhó után kívánatos is volna már egy kevés pihenés. Halottakban és sebesültekben a frontszakaszunkon 1500 embert számláltunk, de az oroszoké négyszer annyi.

Azt halljuk, Oroszországban egy párt van alakulóban, mely különbékére törekszik. Istenem, világosítsd fel őket, s hozd el a békét.

A helyzet komolyságára való tekintettel már 17 nap óta felöltözökde alszom. A testem bár viszket, de tetű még nincs.

Kostynczak és Dobrzansky zászlósokból hadnagy lett. Ez ma este ok az ivászatra.

Január 5., éjjel 10^h, szerda

Esik az eső, s az éjjel koromsötét. A lövöldözés is alábbhagyott. Egy órával ezelőtt még fölöttünk zúgtak a 15-ös tarackos lövedékei, most síri csend, csak az eső csorog.

Mai lövéseink száma 13. Lőszerrel való takarékosagra lettünk intve, vajon miért, lőszerhiány-e, avagy a rossz közlekedés? Melyik volna a kettő közül válságosabb? Én azt hiszem, hogy előbbi. Gon-

doljuk csak, lőszer nélkül az 1,5 km-re előttünk támadó ellenséggel szembezállni, s löni ne tudni.

Az átszökött oroszok sajnálatra méltó állapotban vannak. Legnagyobb részének nincs lábbelije, s egyhangúan mondják, hogy több nap óta száraz kenyéren élnek. Az élelmezés nehézségét a nagy sárnak tulajdonítjuk. Ugyanez ránk is illik, mert a gulyásos ágyúink, mely délben, este jön ki hozzánk, csak úgy boldogul, ha négy lóval jár.

Hírnök bemondása szerint az orosz egy egész hadtest erősítést fog kapni. Akkor majd lesz megint hadd el hadd. Csak velünk legyen a jó Isten, ki eddig is segített.

Három hét után fehéreneműt váltottam.

Január 24., hétfő

Noha voltak mostanában napok, amikor unatkoztunk, a múlt éjszaka és ma egész nap kipótoltuk a hiányt. Az este ½ 12 órakor lefeküdtem, de nem nyújtózhattam 3 percet az ágyamban, hívnak, hogy löni. A kényelmiség szempontjából lehúzott csizmába belenyomni a lábam egy pillanat műve volt, s másik szempillantásra már a helyemen voltam. A 19/27 h. századnak kellett támogatására sietnünk, mert az oroszok mozgolódtak. Hajnali ½ 3-ig tartott a harc, míg végre lepihenhettünk. A horvátok nagy bizalommal vannak Mörserjeink iránt. Amint szorul a kopcájuk, csak minket szólítanak, s amint az első lövésünk elzúg fölöttük, már nyugodtak. A mai nap folyamán is háromszor kérték közbeszólásunkat. D. u. 4^h-ig 78 lövést adtunk le.

Hogy idegzetem meddig bírja még ezt a hajszát, nem tudom.

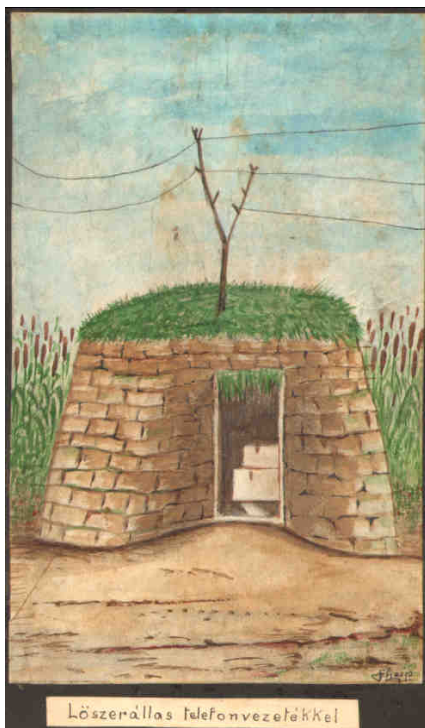
Megnyugtató ránk nézve a jól védett állásunk. Bármint erőlködik a muszka, nem árthat nekünk, míg mi érzékeny károkat okozhatunk neki. Ezért oly dühös ránk.

Január 25., kedd

Ma is ismétlődött a hajszja. 25-öt lőttünk. Az időjárás zord és hideg. Valóságos mennybéli adomány a kis barlangunk, mely szabadidőnkben menedéket nyújt, s kellemesen befűtve felmelegíti megdermedt testünket. Kellemes kis bódénk! Egyedüli boldogságunk, mennyországunk, bár sötét vagy, mint a börtön, mégis csak benned

minden bizalmunk, ezt a kemény bukovinai telet átélni. Új korában világosabb volt, de a sok ágyúzástól összezsúrpoltak az egyetlen ablak üvegei, s pótüveg hiányában deszkával zártuk el a nyílást. De, hogy némi világosságunk is legyen, a rendelkezésünkre álló, kisebb üvegtáblához mérten, az ajtóra vágunk két kis lyukat.

Várva várjuk a tavaszt, amikor az ajtó újból nyitva állhat.

Lőszerállás telefonvezetékekkel

Január 26., szerda

Zimankós hideg van. A köd sűrű fátyolként elhomályosítja a napot és hideg északi szél zúg.

Más dolgunk hiányában bámuljuk főhadnagyunk ügyességét, amint Lankaszterével egyesével szedegeti lefelé a száz szerével, nagy károgaással szálló varjakat. A végeredmény 6 darab. Abban ál-

lapodtunk meg, hogy jók lesznek paprikásba, mi a konyhánk egyhangúságába némi változást hoz. Miron tzds., ki a polgári életben áll. erdővéd, állítólag érti a varjúpaprikás készítését, elvállalja, hogy eszére elkészíti. Megettük a varjútokányt, jó is volt, bár gyanakodunk abban, hogy kukoricán, vagy más egyéb szemes takarmányon hízhattak ennyire a madaraink. Hogy nem, arról tanúskodnak a nem messze ide, rosszul elföldelt ló dögök, melyeknek a földből kimeredező lábaikról hiányzik a húsréteg. No de ez nem baj, a fő dolog az, hogy a paprikás jó volt.

Január 27., csütörtök

Ma lőttünk 43-at. Hol több, hol kevesebb, amint a szükség megkívánja. Ha a muszka csendes, akkor mi is hallgatással válaszolunk, ha pedig okvetetlenkedik, akkor mi is úgy teszünk. De mindig mi maradunk felsőbbségben, mert ha mi lövünk, találunk is, ő pedig csak vaktában küldi lövéseit. Aztán abbeli mérgében, hogy minket nem képes elhallgattatni, püföli a mögöttünk álló központi megfigyelőt, de ha tudná, hogy abban ritkán van valaki, akkor is csak egy szál ember, s az is mélyen a földben, s csupán azért, hogy őrködjön, ne hogy elhordják a fáját. Csak néhanapján használják a magasabb parancsnokok kilátótoronyak.

Január 28., péntek

A koma ma is csak a központi megfigyelőn töltötte ki a bosszúját. valószínűen azt hiszi, hogy onnan dirigálják a mi tüzelésünket, pedig dehogy. Lőttünk 47-et.

Miron káplárunk, azon kívül, hogy jó varjúpaprikást tud készíteni, még az a jó tulajdonsága van, hogy szereti a bort. A rendes adagját nem issza meg naponta, hanem meggyűjti azt, míg nagyobb mennyiséggel rendelkezik, még vásárol is hozzá, mert ő azt mondja, vagy sokat iszik, vagy semmit. Ma borivó napja van, főhadnagy úrtól, meg tőlem is kapott. Hozzálátott alaposan, a következménye természetesen nem is maradt el. A muszka lő, a jó káplárom a borosüveggel a kezében áll a muszka előtt, s amint egy srapnel elzúg fölöttünk, üdvözli azt, s aztán iszik egy nagyot. Amennyiben kiváló altiszt, ilyenkor főhadnagyom is elnézéssel van, sőt ő is nevet bolondé-

riáján. Ilyenkor szabadságot kap, hogy kitombolhassa magát, s amint mondja, hogy felejtse búját-bánatát. Legnagyobb bánata a következő okból eredt: Az emberek esténként unalmukat szellemidézéssel üzik el. E célra asztalkát készítettek, amelyben nincs vasalkatrész, mert ez a fő feltétel. körülötte ülnek és előidézik a szellemet, kitől osztán egyet-mást kérdeznek. Egy illuminált állapotában a káplárom a szellemtől azt kérte, mondaná meg neki, hogy távolléte óta megcsalta-e a felesége más férfival, s ha igen, hányszor. A szellemmel szövetkezett társaság az asztalkát 71-szer mozgatta meg, annak jeléül, hogy éppen annyiszor vált hűtlenné az otthon bánkódó szalmaözvegy. A megcsalt férj azóta bánatát a borba folytja.

Január 29., szombat

Nagy események előtt állunk. Titokban csapatösszevonások folynak. Megérkezett 3 üteg, 7 zászlóalj gyalogság tartalékban áll, és Czerniwitzkában 30 üteg áll készenlétben és várja a parancsokat. Az egyik Landwehr üteg 4 heti meneteléssel érkezett ide valahonnan Orosz-lengyelországból. Lovaikon csak csont és bőr van. Míg helyükre beállhattak a nagy sár miatt minden ágyú előtt 10 ló volt fogva.

Mai lövéseink száma 37.

Január 30., vasárnap

Már a reggeli órákban kezdte a muszka Oknát püfölni. Meg is sínylette az ottani kastély, melyben a csapatparancsnokságunk van szállva. 80 lövés közül 22 találta a kastélyt különböző pontokban és megrongálta. Emberéletben nem esett kár, mert a veszély előtt a pincékbe menekültek. Az iroda helyiséget és az őrnagyunk hálószobáját a szó szoros értelmében szétdúlták a gránátok. A bútorok romhalmaza fölött az ágynemű tollazata úgy veszi ki magát mintha hó lepte volna el.

Válaszképpen mi is küldtünk a ruszkinak 88 lövést, melyeknek fele teljes találat volt. Fülhártyáim ma is kiállták a próbát, de kezdem érezni, hogy idegeim már nem bírják úgy ki a csattanást, mint eddig. Mint tüzet vezető szakasparancsnok az ágyúk közelében állván, nem tartottam eddig szükségesnek fülemet befogni, de most az utóbbi időben, nem tudhatom mi az oka, a lövéseink szólnak-e nagyobb-

bat, vagy pedig nem bírja már úgy az idegzetem, mint eddig, mert most amellet hogy a fülem befogom, a lövés pillanatában még a szemem is be kell hunynom.

Egy 15-ös muszka srapnel hüvelyéből viharharangot készítetünk. Ezután ez a harang éles hangja fog minket az ágyúkhhoz szólítani.

Január 31. A januári csata véget ér.

Valamennyiünk sajnálatára elbúcsúzott ma tőlünk a mindig jó kedélyű Schmiedl Alfréd zászlósunk. Jó humorával képes volt a hangulatot a tisztikarban fenntartani és a legénység körében is közkedveltségnek örülhetett. Saját kérelmére valamely repülőtáborba vezényelték, mert erre volt mindig kedve. Helyébe jött Boholy Jenő zászlós a III. szakasztól.

A mai lövéseink: d. e. 10^h-tól, délután 2^h 30'-ig 67 lövéssel az aknavetőt zaklattuk.

Február 2., szerda

Hadosztály parancs folytán a tábori konyhák a mai nappal a községekől kiutasítottak, mindegyik a saját osztályához, mivel a füstölgéssel az ellenséges repülők figyelmét a községekre vonták. A mi konyhánkat az állásunk jobb szárnyán, egy deszkabódében állítottuk be, hol már vígan füstölget. Annyi előnyünk van ebből a változásból, hogy ételünket korábban és jobb állapotban kapjuk, mint eddig.

Rémítget a dohányínség. Közönséges pipadohányt szórunk papírba, de mi lesz majd, ha ez is elfogy?

Ma lőttünk 64-et.

Február 3., csütörtök

A mai foglalkozásunk annyiból állt, hogy a konyhát berendeztük takaréktűzhellyel és leadtunk a muszkára 31 lövést.

Unatkozunk. Valamennyiünk akarja, hogy vége volna már ennek a táncnak. Nézetem szerint fordulatot hozna az angoloknak a Szuezi-csatorna elvesztésének lehetősége. Ez a legkényesebb pontjuk, mert ennek elvesztével megrendülne Nagy-Britannia világalma. Ha tehát ezt veszélyben látnák, azt hiszem, inkább békét kötnének. Iste-

nem! tégy csodát, és hozd el ezt a pillanatot, de mielőbb, mert megelégtünk már ezt az idegrontó életet.

Indovits Lázár, érdemes számvivőtisztünk irodai teendőinek példás elintézése miatt megkapta az ezüst érdemkeresztet a vitézségi érem szalagján. Megérdemelte, mert derék zsidó fiú.

Február 4., péntek

Több irányból jött levelem, csak a kis feleségemtől, honnan leginkább várom, nem jött.

Február 6., vasárnap

Megszűnt a dohánymizéria, mert hozott Lázár 3 doboz cigarettát; valószínűleg annak öröme, hogy megkeresztették. Ma lett feltűzve a kivonult legénység előtt. Fényképfelvétel is volt.

Február 7., hétfő

D. e. semmi, d. u. meg 37 lövést leadtunk az aknavetőkre, meg a fedezéket készítő árkászokra.

A szelvényparancsnokságtól telefonüzenet jött, hogy a csoportkörletnek legszebben dekorált altisztjeit és embereit, egy e célra kirendelt hadifestő le fogja festeni. A Mörserbatterienál rám esett a választás. Azt mondják, hogy hadigyűjtemény céljára készülnek a képek. Kíváncsi vagyok, hogy a bajusztalansággal, hogy fogok, magyarul megmondva, fösteni.

Február 8., kedd

Azt halljuk, hogy elmegyünk innen. Talán a román határra, talán Abbáziába? Mindegy, akárhová. A román határon azért volna jobb, mert ott nincsenek harcok, s alkalmunk volna fáradt idegeinket kissé pihentetni. Abbáziában megint azért volna jobb, mert ott a tenger, legalább egyszer lábvizet vehetnének benne. Na meg, ott már érik a füge, meg a narancs és olajbogyó; aztán kíváncsi volnék, akármilyen közléről is, már egy olyan csínos, sokat említett albán női szépséget megismerni.

Február 9., éjjel 1 h-kor, szerda

E pillanatban csendes minden, csak a szél uram dominál odakint. Annnyira fúj, hogy ridegségét még itt bent is érezni lehet. De ha az ember az ajtón kilép, ha nem fogódzkodik, eldönti a szél. A vészhangunk himbálódzik, a szél kedve szerint, s meg-megkondul. Úgy vélni, mintha valamilyen kolompos jószág legelészne kint a sötétben. A hideg metsző szél az égen felhőfoszlányokat kerget, mint farkas a birkanyáját, s a fényszórók kísérteties árnyaik osonnak ide-oda. Közben begy-egy ágyúdörgés, melynek fénye pillanatra felvillan. Csodaszép látvány, de idegzet kell hozzá.

Egy órával ezelőtt még javában bömböltek ágyúink, most hallgatnak. Egy óra előtt 300 orosz kelepcebe került, elfogták. Ez mindennapi esemény. Hol több, hol kevesebb.

Február 11., péntek

Az elmúlt éjjel a szomszédos szobában járta a dínomdánom, s így alvásról hajnal előtt szó sem lehetett. Diktiózás, ének és gramofon követték egymást. Itt volt a faluból a hangosan gondolkodó, fehér lovas állatdoktor is.

Friss hó, friss sár.

Február 14., hétfő

43-ik születésem napja. Vegyes érzelmek szállják meg lelkemet. Otthon a gyengélkedő feleségem, ki a pajkosságából beteggé lett Rudi fiamat ápolja (leesett a fáról). Mindezek a körülmények a lelkemre nehezdednek és lehangolnak.

Szegény, öreg édesanyám, midőn ma 43 év előtt nekem életet adtál, nem sejtetted, hogy ily hosszú évek után fiad tényleges résztvevője lesz még a ma dúló világháborúnak. S íme, itt vagyok, mint 5 kiskorú gyermeknek atyja, a véget érni nem akaró mézszárlás közepe, már 11 hónap óta.

Február 16., szerda

A festészet ma ment végbe a pohorlonci iskolaépület termében, mely most tisztai étterem.

Míg a festő bent nyugodtan folytatta munkáját, addig kint bebecsapódtak a muszka gránátok, mert ma megint kedve támadt a falut megtisztelni.

Legutolsó sorozata a község déli kijáratának szólt, hol mozgalmat észlelt, amint a vételezésről hazatérő járművek a belátott utcáriszen elhaladtunk. Volt is eredménye; Lydit gránáttal lőtt. Két ló holtan fekszik az árok szélén, több szekér fa és deszkákkal felfordulva. A kocsisok szerencsésen menekülhettek. A felhányt föld a friss, fehér havat ½ km területen feketére festette.

Tekintettel ezen útszakasz veszélyes voltára, a nappali forgalom be van szüntetve.

A vételezések az éj leple alatt hajtandók végre.

Az estélyi órákban egy ellenséges repülő a kedélyeket egy ideig izgalomban tartotta. Nem láttuk, csak a zúgása volt hallható, Okna irányából. 6 robbanást hallottunk, amint Oknára bombákat dobott, de amint később értesültünk, kárt nem okozott.

A robbanások zaja a tisztjeinket is kicsalta kaszinójukból, de röviddel utána, amint a kedélyek csillapultak, a gramofon vígan tovább krakogja, „befordultam a konyhára, rágyújtottam a pipámra” stb.

Február 19., szombat

Ma már ötödik napja annak, hogy hazulról nem kapok levelet, miből azt következtetem, hogy Rudi fiam állapota rosszabbra fordult. Gyötör a bizonytalanság.

Az Az Est-ben olvasom, midőn egy 9 éves fiú, kinek apja a harc-téren elesett, gyerekes naívsággal levelet ír a király bácsihoz, s a kö-zönséghez fordul segítségért. A gyermekben felismerem Jankó, edelényi barátom fiát. Gyűjtéshez látok, úgy a tiszték, mint a legény-ség közt, minek eredménye 152 korona, s az összeget az Az Est útján az özvegyhez juttatom.

Szegény Jankó barátom! Ha te ezt tudnád, hogy családod nyilvános kéregetésre szorult.

Február 20., vasárnap

Végre megjött a várva várt levél, mely megnyugtató, mert írja benne, hogy a fiam jobban van. Ezzel a lidércnyomás, mely fogva tartott, eltávozott tőlem.

Az idő unalmas, csupán 5 lövést adtunk le.

Február 21., hétfő

Nagy hóesés és szélvihar. Nincsen fánk, fázunk.

Február 22., kedd

A terepmélyedéseket 3-4 m-es hó borítja. A legénység bár állandóan hó eltakarítással foglalkozik, csak annyira bír haladni, hogy ágyúink körül mozoghatunk.

A helyzetünk siralmas, de még siralmasabb a gyalogságunké. Én csak három hét óta nem váltottam fehérneműt, de szegény bakáink, azóta amióta a napocska tőlünk elbúcsúzott. Annak pedig már 90 napja.

Február 25., péntek

A hóvihar még tart. Egy fehér lepedő az egész világ, hogy sérti a szemünket. Védőokulárékkal vagyunk ellátva, de nem védett, arcunkba belevág a szél és a hó. Ruhánk hóval és jéggel van tele. Állásaink gubbaszkodnak a hóban, hogy alig láthatók. A telefonvezetéket ellenőrző járőrök nyakig gázolnak a hóban.

A fűtés dacára fázunk. Két, félig agyonra fagyott bakának menedéket adtunk az éjjel. A 7/13. ütegnél egy embert megfagyva találtak.

A nővérem írja, hogy édesanyám gyengélkedik, de már megint a javulás útján van. Ennek az ártatlan hazugságnak – mintha jobban volna –, nem adok hitelt, mert egy belső sugallatom azt mondja, hogy anyám már nem lesz jobban többé soha.

Lipuscák kegyelmes úr hadosztályparancsnokunk szemlét tartott ütegünknel.

Február 28., hétfő

A hideg engedett, a hó meglágyult. A 2/13. ütegnél egy hógörgeteg benyomta az istálló tetejét és 13 lovat eltemetett; emberben kár nem esett.

Miután mi is egy ilyen hógörgeteg veszélyétől tartunk, a házaink fölött fenyegetődző havat apránként mesterségesen dolgozzuk lefelé. Ennél a munkánál Lévai tüzér elcsúszott, s hol lábbal, hol meg fejével előre a meredek lejtőn legurult, míg szerencsésen az egyik fedezékünk tetején baj nélkül horgonyt vetett.

Február 29., kedd

A táj csendes, mintha egy nagy temető volna az egész világ. Csak hébe-korba zúg el fölöttünk egy-egy ruszki lövedék.

Se szalmánk, se szénánk; lovaink három hét óta napi 3 sajka zabon kívül semmit sem kapnak.

A jürkonci vágómarha állományból negyven tehen éhen pusztult. Takarmány hiányában kihajtották a nagy hóba, gondolva, hogy úgy mint a rénszarvas kikaparja magának az eledelt a hó alól is. De nem úgy ám a szegény tehenek. Négy lábukat egy ponton összegubbaszkodva addig álltak a hidegtől dideregve, míg éhen felfordultak.

A legénységi adagok is kisebbítve lettek; napjára $\frac{1}{4}$ kenyér, a hús is kevesebb, dohány is hol van, hol nincs.

Március 20., hétfő

Írják, hogy halálos beteg az édesanyám, és beteg a kis feleségem is. Én meg távol tőlük nem lehetek segítségükre. Nem tehetek egyebet, mint a jó Istenben bízni. A helyzetet az a körülmény súlyosbítja, hogy a mostani megélhetés nehézségei hatványozva és csupán egyedül a kis feleségem vállait nyomják. Az a mindig víg és munkás csepp asszonyka, ki 16 évi együttlétünk alatt könnyedséggel viselte a reá mért élet nehézségeit, most beteges. Ez a legnagyobb lelki fájdalom. Mi történik gyermekeinkkel, ha a legborzasztóbb bekövetkezik, s szegény a teher súlya alatt összeroskad? Ezt nem volnék képes túlélni. Istenem, tartsd meg a nőm, hogy gyermekeinket hasznos polgárokká nevelhesse, s ha úgy kívánod, hogy kettőnk közül egynek meg kell halni, úgy legyek én az. Hadd jöjjön az a muszka golyó, amely elseper.

Március 21., kedd

A hivatalos tavasz kezdete. Mintha a természet a naptárral összebeszél volna, a nap hosszú idő óta ma mutatkozott legtöbbször, és mintegy varázsütésre hozza a jó időt. Pont 6^h-kor, reggel megjelent a maga szépségében a keleti horizonton és bearanyozta ezt a sívár világot.

Bár bekövetkezett a régen várt jó idő, mégsem vidulnak fel a kedélyek, úgy amint azt máskor a tavasz beköszöntése előidézni szokta. Nemcsak önmagamon, hanem az összesünkön észlelem. Zárkózott és

közömbös mindenki, a nevető napsugár sem képes a borús arcokat felderíteni.

Annyi változást mégis hozott magával, hogy a gyepen kinyújtóztatva süttetjük a hosszú télen át megdermedt tagjainkat.

A tavasz beálltával a lövöldözés is élénkebbé vált. Mindkét részből szállnak a srappelvek, gránátok. A rég nem látott repülő is ma mutatkoztak legtöbbször.

Március 22., szerda

Úgy értesültünk, hogy az összpontosult Turkesztán ezredek kezdenek előttünk mozgolódni.

Leadunk 28 lövést.

Március 28., kedd

Az idő enyhült, s ezzel együtt lekerült rólunk is a téli alsóruha.

A munkás osztagnál a ruszki srappel megölt 3 embert, 2 megsebesült.

Lőttünk 11-et.

Március 29., szerda

Schmiedt Alajos, érdemes kadettünk a bal oldali megfigyelőn fejlődés következtében elesett.

Március 30., csütörtök

Halottunkat ma d. u. a pohorlonci katonatemetőben örök nyugalomra helyeztük.

Schmiedt Alajos már pihen ott, ahol nem fáj semmi. Rövid pár perccel halála előtt még levelet írt Pestre a feleségének, s ma reggel ő maga is kapott egyet tőle. Szegény asszony, nem tudod még, hogy a férjed már csendes ember.

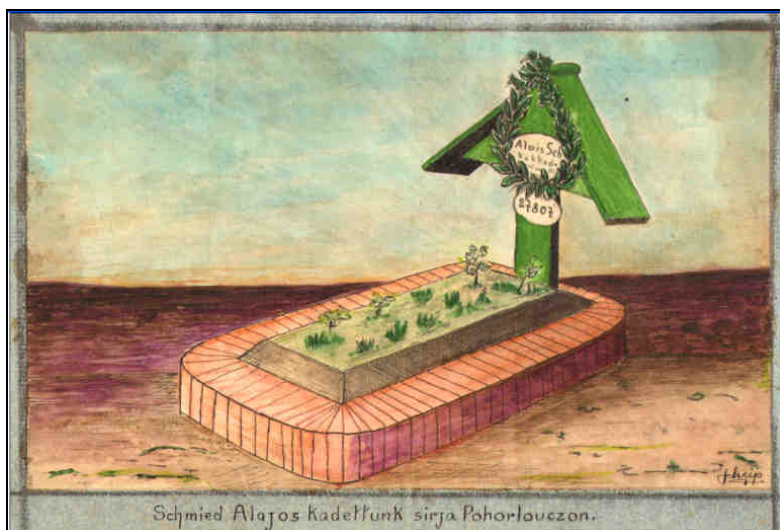
Április 5., szerda

Ma különös szerencséje volt a ruszkinak, egyetlen 7 cm-es srappellel 18 bakát leterített. Ennek az oka az emberek nemtörődömsége. Figyelmetlenek és ignorálják a parancsokat, szabadon járnak-kelnek.

Ma Milnič szabadságra ment, ki ha bevonul, én megyek.

Április 6., csütörtök

Az elesett kadettünk szép sírkeresztet kapott és a sírját is rendeztettem. Minthogy a polgári életben építész volt, a sírját körül kirakattam téglával. Az egész közt az ő sírja a legszebb. Szegény asszony, még mindig küldi a férjének a leveleket.

Schmied Alajos kadettünk sírja Pohorlovcon

Május 1., hétfő

Tizennyolcan, kik szabadságra megyünk, orvosi vizitnél voltunk, megállapítandó azt, hogy féregtől és fertőzőbetegségtől ment vagyunk.

Május 3., szerda

25 lövés.

Május 4., csütörtök

Éjjel 1^h 17'-kor jön a parancs, „az ágyúkhöz”; a muszkák az előretolt állásainkban dolgoznak, honnan ki kell piszkáljuk őket.

Fejfájásom van, de nem fekszem le mégsem, mert tudom, hogy megint az ágyúnkhoz kell sietnünk. Igazam volt, mert ez a manőver az éj folyamán még háromszor ismétlődött.

Csodaszép zene volt.

Május 6-tól 31-ig

Szabadságom ideje. Erről csak annyit, hogy a kis feleségemet jó egészségben találtam.

Otthonlétemkor magam is vidámságot színelve, arra igyekeztem, hogy leplezzem azt, amit a közeli elválás végett magamban érzek. Ebben eredményem is volt, mert a kis feleségem sem fedezte fel bennem a tettetést.

Június 1., csütörtök

Szabadságomról visszatérve, itt minden még a régi, csak a fű, s a nád nagyobbat nőtt. Este már lőttünk. Honvágyat érzek, és nehéz sejtelmeim vannak, már otthon a lapokban is olyas valamit lehetett olvasni, hogy a szemben levő ruszók forralnak valamit.

Június 2., péntek

Épp idejében tértem vissza szabadságomról. Mintha a muszka csak engem várt volna.

Javában nyomjuk a gombot, de a muszka is.

Ha az áttörés nem sikerül, akkor mi itt kibírjuk, bármint is erőlködjük a muszka.

Kaczor János főtüzér megsebesült, a srapelgolyó átcsapta a felső combját.

Lövünk éjjel-nappal.

Június 3., szombat

Már hajnali 3^h-kor, bakáink támogatására kellett sietnünk, mert az ellenséges aknavetők tüzet már alig bírják. Így ment ez egész nap. Délben repülő megfigyelő segítségével a 30,5 is akcióba lépett. Most éjjel 11^h 15' és még nem hallgatnak ágyúink.

Fáradt vagyok és fájnak a lábaim.

Június 4., vasárnap. Brusilow féle offenzíva, oknai és lucki áttörés

Nehéz és emlékezetes nap. Hajnali 4^h-tól délután 3^h 30'-ig szünet nélküli pergőtűz. Minden ágyú, minden ember, ki kézi fegyvert kezel, oly gyors egymásutánban tüzel, amint csak képes. Célozni sem kell sokat, mert minden lövés egy találat, annyi a muszka. Az étkezésről is elfeledkeztünk, mert erre most nincs idő. Mellettem áll egy flaskó rum, abból húzunk olykor egy-egy slukkot, és folytatjuk a táncot. A percenkénti ágyúlövéseket akartam megállapítani, de nem vagyok képes, becslésem szerint 150, de több is lehet. Az emberek ingujjban példásan dolgoznak, mindegyikükről csorog a verejték.

Az oroszok fojtóbombákkal dolgoznak, bakáink közül, már sokan kábultan fekszenek.

D. u. 3^h, Haskó Miklós zászlós közli velem titokban, hogy Szamosynnál az oroszok áttörték a frontunkat és előttünk is már a drótakadályokat rugdalják. Sebaj, most életre vagy halálra megy, szabadság vagy orosz fogság áll előttünk. Csak kitartás. Húzok még egy utolsót a kulacsomból és odavágom azt egy üres lőszeresládához.

D. u. ¼ 4^h, Az oroszok a drótokat elrugdalták és törnek előre, bakáink megtizedelve és kimerülve juhnyáj módjára menekülnek.

Mindenki és minden tárgy, mely a tüzelésnél nélkülözhető, menetre készen áll, csak az ágyúink és a telefonok még működnek javában. Lovaink a mozdonyokba befogva, készen állnak.

1917

Itt dióhéjban összefoglalom élményeimet, inkább csak azért, hogy kiszámíthassam, hány km utat tettem meg vonaton, míg egy újbóli rendes beosztást nyertem.

Január 14.

Szabadságom lejárván bevonultam Káderemhez Wolfsthalba.

Január 16.

Lábfájással megfigyelésre Pozsonyba mentem kórházba.

Január 20.

Pöstyénbe mentem fürdőbe, ahol a gyalázatos koszt miatt eleget koplaltam.

Március 15.

A fürdőperiódusom lejártával irányítva lettem Módosra, a 17. t. tüzér ezredhez. A Káderemen keresztül tehát ideutaztam.

Mint nem ide illetékes, Menzár kapitány nem fogadott el, de mielőtt visszaküldött volna Káderemhez, kérésemre 3 napi szabadságot adott Edelénybe.

Edelényből vissza Miskolcra, innen Wolfsthalba, de mint ide sem illetékest küldtek a 4/3 népfelkelő tüzérosztaghoz Nagytéténybe, melyhez 1915 tavaszáig tartoztam. Ezt az osztagot itt nem találva, mivel már hónapokkal ezelőtt feloszlott, hogy ne tartsanak szökevénynek, jelentkeztem Budapesten az állomásparancsnokságnál, mely engem is, mint a 4/3 tüzérosztag emberét u. m. kir. 1. honv. tábori ágyúezredhez osztott be, ahol még aznap jelentkeztem.

Az ezredtől kaptam 14 nap szabadságot Edelénybe.

Szabadságom lejártával bevonultam, de az orvos jóvoltából újbóli 20 nap szabadságra mentem.

E 20 napi szabadságom alatt bejártam Edelényt, Brassót, innen vissza Földvár, Olthévíz, Berethalom, Margit lányommal, innen Hatvan-Szolnokon át Edelénybe.

Szabadságom lejártával vissza Budapestre, beteget jelentettem.

Kórházi megfigyelés alatt mindennemű katonai szolgálatra alkalmatlannak találva, felülvizsgálatra javasoltattam.

A felülvizsgálat megejtéséig szabadságon voltam Edelényben.

Táviratilag beszóllítottak felülvizsgálatra, hol irodai szolgálatra alkalmasnak minősítettek.

Az ezredemtől 7 napi szabadságot kaptam, hogy fiamat, ki velem feljött Pestre, hazakísérhessem.

A 7 nap szabadság után bevonultam ezredemhez.

Beosztattam a segédszolgálatos pótszázadhoz. Innen történt két vezénylésem, a m. kir. honvéd hadikórházba, és a m. kir. Simor utcai hadikórházba. Mindkét vezénylésem nem vált be, harmadszor Várpalotára vezényeltettem a m. kir. honvéd tüzér aknavető tanfolyam gazdasági hivatalához, ahol jelenleg is még vagyok.

V.Palotáról bevásárlásra Budapestre és vissza.

V.Palotáról 20 napi szabadság Edelényben. Innen Nagyvárad, Olthévíz és vissza Edelénybe. A szabadságom lejárta után Edelényből vissza Várpalotára, hol most, mint raktáros működök.

Várpalota, 1917. október 9.

Úgy hallom, hogy a honvédelmi miniszter Kassára osztott be. Titokban beszéli ezt a segédtsízt a hadnagyommal.

Ez a vezénylés nekem kapóra jön, mert ott közelebb volnék a családomhoz.

Október 15.

Bevonultam Kassára, hol beosztást nyertem a katonai parancsnokság építési osztályánál.

1917. december 20-tól 1918. január 4-ig

17 napi szabadságon jártam Edelényben.

1918

Kassa, február 9.

Ukrajnával megkötöttük a békét.

A magyar távirati iroda jelenti:

Bresztlitovszkban az Ukrajnával való békéről szóló szerződést ma reggel 2^h-kor aláírták.

Távirati iroda

Izsó László

Izsó László ifjú korában

1891. április 4-én született *Szin* községben. Kétszer volt hosszabb ideig távol falujától. 1908-ban több fiatal példáját követve, 17 évesen kiment Amerikába, ahol 3 és fél évet töltött. A másik nagy távollétére 1914-ben került sor, amikor kikerült a frontra, s huszárként végigjárta a nagy világháború minden jelentősebb hadszínterét. A harcok során meg is sebesült, ennek ellenére csak a háború végén tért haza.

Édesapja 1917-ben meghalt. A gazdálkodás, a földművelés az ő gondja lett a háború után. 1922-ben családot alapított. 10-12 holdon gazdálkodott, élte a falusi emberek munkás életét.

A második világháború időszakában újra katonáskodnia kellett egy rövid ideig.

Ifjúkora óta írt verseket, elsősorban önmaga szórakoztatására. Verseit Slezsák Imre (1932-2002) könyvtárigazgató rendezte kötetbe

1983-ban és 1989-ben. Ezen két kiadványból közlünk válogatást világháborús élményeit feldolgozó verseiből.

Szinben halt meg 1986. február 18-án.

Izsó László 1983 nyarán szini házának udvarán

Háborús versek
(Válogatás)

Fájó szívvel való megemlékezés

Sírjatok ti tizenkettes huszárok,
mert lehullott néktek most egy csillagtok.
Egy csillag, mely vezérünk volt idáig,
de most már a sötét sírban nyugoszik.
Sirasd te is zokogó szél, sötét színű gyászfelleg,
mondj éneket te is kis pacsirta sírja felett!
Borulj reá a sírjára tarka színű vadvirág,
mert ilyen hőst mostanában keveset lát a világ.
Megérdemli ez a nagy hős, ki oly vitézül harcolt,
ott volt folyton, hol a veszély mindig a legnagyobb volt.
Az ellenre úgy rohant rá, mint fiát féltő tigris,
osztogatta jobbra-balra halálos csapásait.
Azt kiáltja a főhadnagy, utánam huszárok,
látjátok máris futnak a megrémült kozákok.
Hull a golyó, zápor módra csapdos ide-oda,
fogy a vitéz huszárcsapat, de mennek rohamra.
De a hős figyelmen kívül hagyja ezt,
még akkor is, mikor megkapja a sebet.
Fel sem veszi ő azt, nincs idő arra,
lelkesezve kiáltja: fiaim rohamra!
De az első után jön a második is,
zizegve csap reá, átjárja a szívét.
Egy jajszó lebben el a hősnek ajkáról,
azzal búcsúzik el hű huszárjaitól.
Huszárjai fogják, viszik takarásba,
de csak alig lehet a golyózáporban.
Amikor elértek a kötözőhelyre,
csendesen leteszik a zöldellő fűre.
Szívszakadva költik, rimánkodnak néki,
de sehogy sem akar életre ébredni.
Búcsúzni kell tőle, bárhogy fáj is szívünk,
Istenem e napot, vajon miért is értük.

Nekem is a szívem sajog, és úgy fáj,
gondolatom mindig e pontnál áll.
Miért is kell mindig a javának veszni,
hol az ilyeneket nincs miből pótolni.
Te tudod Istenem, hogy van ez jobban,
azért bölcs végzésed látom én abban.
Béke szálljon poraira e nagy hősnek,
örök emléke maradjon e vitéznek.
Míg egy huszár a századjából életben lesz,
addig e nagy hősnek mindig emléke lesz.

Lanborg, 1915.

Huszárélet

A huszárokat angyaloknak
nézik a leányok.
Itt a fronton vörös ördögnek
hívják a kozákok.
Mind a kettő ráillik.
Nagyon szép a ruhája,
vörös nadrág, kék attila,
sarkantyús a csizmája.
Kék csákó a fején,
oldalán nagy karddal.
Büszkén ül a lován,
igaz, hogy nem angyal.
Az ellenre ráront,
miképpen az ördög,
odarohan mindig,
hol az ágyú dörög.

Galícia, 1915.

Zúgó vihar

Lelkem olyan, mint háborgó tenger,
melyet vihar korbácsol folyton.
De küzdenem kell a nagy viharral,
mert fordítani rajta nincs módom.
A zúgó fergeteg mindenfelől
tör reám nagy sebbel-lobbal,
de én ezeken, gyenge létemre
keresztüljutok száraz lábbal.
Várok régen, de a vihar nem csendesül,
inkább nagyobb erővel tör reám.
Hajladozok, miként a nádszál,
belém az élet már csak hálni jár.
Mellőlem már kidőltek többen,
kik erősek voltak, mint a tölgy,
de még a vihar kezdetén
életük virága letört.
Legalább nem kellett nekik
végig érezni a nagy szenvedést,
mely már nagyon hosszú időtől
rajtunk tartja csontos kezét.
Meddig tart még e dúló vihar,
mely tör, zúz, amerre jár.
Nyomában mindenütt csak
szenvedés, enyészet és halál.
De jaj nektek, kik e vihart
előidéztek hatalmatokkal,
és most is tovább húzzátok,
nemhogy végeznétek azzal.

Galícia, 1915.

Elmerengve

A zöld fűben fekszem,
írom a levelet,
felszárítja a nap
rácsordult könnyemet.
Körülem lengedez
a mezők virága,
félve gondolok most
szép magyar hazámra.
Önkéntelenül is
könny szökik szemembe,
hogyha szülőhazám
te jutsz eszembe.
Népek milliója
támadott most rád,
melyet még idáig
nem látott a világ.
A maroknyi magyar
tíz hó óta úgy áll,
miként a tengerben
a szilárd sziklaszál.
Hiába támad rá
felkorbácsolt vihar,
így állta helyét
idáig a magyar.

Galícia, 1915.

Emlék Kovásznáról

Kovászna, Kovászna,
Székelyföldnek gyöngye,
ékeskedel abban a
mennyországos völgyben.
Bátran nevezhetném

Kánaánnak földed,
nem sajnálta a sors
az áldást tetőled.
Lakosaid finomak,
arany lelkületük,
amikor ott voltam,
ott örültem velük.
Van egy híres fürdőd,
Pokolsár a neve,
a horgász ásványvíz
ott, a hegy tövében ered.
Van ott iparvasút,
egy gyönyörű sikló,
igaz egy kicsit
hátat borzongató.
Ha olyankor nézed,
ha a tető ködbe vész,
akkor bizony megkap
egy sajátos érzés.
Gondolod, a sínpár
az égből nyúlik alá,
mint amikor Jákób látta
az égi lajtorját.
Bár itt is lejönne
az Úrnak angyala,
nem ereszteném el,
míg meg nem áldana.
Nem kérnék számomra
gazdagságot, kincset,
vedd le uram rólunk
e súlyos bilincset.
Szűnjön a vérengzés,
mehessünk már haza,
legyen örömteljes
életünk alkonya.

Erdély, Sepsiszentgyörgy, 1916.

IV. Károly király koronázására

Hull a kitüntetés zápor
a koronázáson,
a bárókból grófok lesznek,
rang megáll a rangon.
De sok fiatal fejére
kegyelmes rang hullott,
itt is a tehervivőknek
semmi se nem jutott.
Jaj, de ritka példa nálunk,
hogy az kap jutalmat,
aki arra rég érdemes,
az mindig hoppon marad.

Galícia, 1916.

Őrszem vagyok az éjben

Csillagtalan, sötét éjjel
hull az esőpermet reám,
előttem végtelen mocsár,
háтам mögött drótakadály.
Robog a légben a srapel,
a gránát a földet szántja,
sűrűn csapkod a halálnak
könyörtelen nagy kaszája.
Támadásnak három napja,
és azóta folyton hangzik
haldoklók halálhörgése,
mely a szívembe nyilallik.
Lassan-lassan elhal a jaj,
sóhajukat alig értem,
végre már csak egyet hallok,
többi lelke fenn az égben.

Volhinia, 1916.

Fájó érzés

Pozsonyi huszárok,
tudom mit éreztek,
mikor a hazáért
a halálba mentek.
Nemzetiszín zászlót
vesztek kezetekbe,
akkor egy cseh őrnagy
azt mondja: le vele!
Milyen fából vannak
ezek az emberek?
Kik nem tudják értékét
ennek a nemzetnek.
Éppen most, mikor
vérét és életét
áldozza a nemzet
a közös nagy célért.
Amikor örömmel megy,
megy a harcmezőre,
nemzetiszín zászlót
veszen a kezébe.
Lelkesedve fújnak
nemzeti dalokat,
még egy pár perc,
aztán harctérre indulnak.
Ezen idő alatt,
odaér egy őrnagy,
a lelkesült csapatot
nevezi csordának.
Fegyelmetlen csorda,
szüntesd az üvöltést!
Azt a színes rongyot
tegyétek le tüstént!
Pozsonyi huszárok
e durva parancsra,
vérző szívvel hallgattak
semmit sem szólva.

Sokaknak közülük
könny szökik szemébe,
magyar nemzet becsületét
látták ebben sértve.
Könnybe borult szemmel
tekintenek az égre,
Istenünk, jó Atyánk
tekints le e népre!
Kiknek becsületén
tisztátlan kezek
ütnek minduntalan
vérző, fájó sebet.
Istenem, jó Atyám,
bármilyen vélem,
nemzetiszín zászló
legyen szemfedelem.

Oroszország, 1916.

A második tél

Itt ért hát bennünket
a második tél is.
Féltünk tőle nagyon,
hozzászoktunk mégis.
Mert az első télnek
zord, kietlen nyoma,
keblünket a mai napig
mindig nyomja.
De ez másképpen áll,
mint az első állott,
mert a győzelem is
a részünkre állott.
Az első tél üdvözölt
Kárpátok oldalán,
akkor közel volt

a veszély hozzád hazám.
Azóta leforgott
kereke egy évnék,
a nagy veszély alól
felmentettünk téged.
Most más országnak
határait nyomod,
te dúló csatatér,
hol mély nyomod hagyod.
Éreztesd is súlyát
az egész valódnak,
add a végső döfést
az antant csordának.
Kik lábbal tipornak
mindent el, ami szent.
Amit ők akarnak,
felforgat az mindent.
Mít idáig az ember
Isten által elért,
most azt összetörik
és romba döntik.

Galícia, 1916.

Görz (Olaszország)

Tragikus sors,
sok-sok szenvedés,
vajon miért volt ez,
azon tűnődök én.
Uszítottak minket
egymást gyilkolni,
hogy miért volt mindez,
azt nem tudja senki.
Ott a görzi hídfő,
ahogy akkor mondták,

hogy mit szenvedett Görz,
hullott rá a gránát.
Hullott rá naponta,
sok-sok ezernyi,
a házak összedőltek,
mennyi vér folyt ott ki?
A város házai
oly képet mutattak,
mint a hegyormokon
a régi várromok.
A repeszdarabtól
nem láttad a földet,
hogy mi volt ott?
Szörnyű nagy ítélet.

Olaszország, Görz, 1917.

Pünkösöd ünnepe a fronton

Üdvözöllek téged,
piros pünkösöd napja,
jövedeled szívem,
lelkem áthatja.
Ma szállott le a
szentlélek a Földre,
hogy Isten országa
legyen itt örökre.
Szentlélek ma is
hozz világosságot,
adj az embereknek
a jóra hajlamot.
Szűnjön a vérengzés,
hozz világosságot,
hozzál bús egünkre
verőfényes napot.

Nagy küzdelmünk után
csendes békességet,
a béke beálltával
áldassuk szent neved.

Galícia, Zámbar, 1917.

Zágon

Itt állok Zágonban,
Mikes falujában,
hol szülőháza állt,
a Tatárszeg utcában.
Egy faragott kő jelzi,
hol volt a ház régen,
hol látott napvilágot
a jövő reményében.
Megállok az emlékkő felett,
lelkem a múlt emléke hatja át,
hallom a múltból felém áramlani
Mikes szomorú, szép hangját.
Fülembe csendül Lévay szép verse,
versbe szedve benne Mikes keserve.
Ki érti ma már bús, keserves hangját,
de én az emlékét áldón ölelem át.
„Hát én merre menjek,
Hát én merre szálljak,
Melyik szögletébe
e széles világnak,
idegen hazámból?”

Erdély, 1917.

Husárkeserv

Hová tűntél szabad huszárélet,
Utánad én sajtó szívvel nézek.
Nem magamról szólok éppen én,
Nem csak felettem borult be az ég.
Sokan vagyunk mi olyanok,
Akiikkel én most búsulok.
Várjuk az éltető napfényt,
Mely unalmasan jön mifelénk.
Kötve vagyunk olyannyira,
Mintha itt vón a végóra.
Nem illik, hogy panaszkodom,
De ezt el nem hallgathatom.
Egyéb vétkünk nincs minékünk,
Csak az, hogy huszárok lettünk.
Lenéznek most bennünket,
Pedig mi megálljuk a helyünket.
Bár, ha lovon, vagy gyalog,
Minékünk az zavart nem hoz.
Hogyha mégis pihenőbe megyünk,
Fogoly módra bánnak ott velünk.
Hol vagy régi, szabad huszárélet?
Amikor a huszárra úgy néztek,
Mint arra a hétfejű sárkányra,
Amely tüzet fújva rohan a prédára.
Letűnt az ideje a rohamnak,
A rohammal együtt le a fényes kardnak.
A kardot jelenleg csakis dísznek tartják,
Az otthon maradtak kávéházban hordják.
A régi csatában az volt a fő dolog,
Hogy kardod a kezedben miként forog.
Kívánom, forduljon ez a helyzet másként,
Őrizzen ezután bennünket a jólét.
A szomorúságot az öröm váltsa fel,
Amikor ez úgy lesz, felvidul e kebel.

Erdély, 1917.

Roham

Harsog a trombita
Futnak rohamra
Szörnyű puskatűz
Gyakran beletűz
Az ágyúnak szava
Elöl a hadnagy
Utána fut
A hős kis csapat
Megáll a vezér
Széttárja a kezét
Hangzik a parancs
Rajvonalba
Az egyik szárny jobbra
A másik balra
Kettéválik
Állják a harcot
A forró napon
A puszkavégről
A nap az égről
Ez mind pokol
Egyszer a hadnagy
Halkan mondja
Fiaim eltalált
Az ellen golyója
Én meghalok.

Olaszország, 1917.

Az árva

A kis Bandi még kicsi lehetett,
amikor az édesapja elment
a csatába megvédeni a hazát,
szép bérces Erdélyből kiverni az oláht.

Rózsaszín tábori lap hozza az örömet,
ne félj kedves feleségem, dereng Erdély felett,
nemsokára fogok menni,
boldogságban fogunk otthon élni.

De a levél egyszer csak elmarad,
pedig epedve várják az otthoniak.
Szívszakadva várják, no de hiába,
nem ad már életjelt a jó édesapa.

Egyszer jön egy pár soros írás,
melynek olvasása után lesz nagy sírás.
Fagyosak a betűk, fázik ki olvassa,
szívet tépő sorok vannak írva.

Asszonyom a férje nincs az élők között,
itt hagyott bennünket, a mennybe költözött.
Ojtozi szorosban halt meg kedves férje,
ott hantoltuk őt el fenyőfa tövébe.

Azóta már néhány év telt el,
a kis Bandi fejlődött is szépen.
Föladta az anyja iskolába,
hogy fejlődjön a kisfiú tudománya.

Bandi az iskolába szorgalmasan jár,
mikor csak teheti a térkép előtt áll.
Bánatosan néz mindig egy pontot,
a lelke viharzik, itt van az az Ojtoz.

Mi az Bandi? – tanító úr kérdi,
Nem restelled mindig a térképet nézni?
Könny szökik szemébe, ujjal mutat oda,
Tanító úr, itt van apámnak a sírja.

Nem nyughatok bele, bár még kicsi vagyok,
hogy az apám sírján oláh bocskor tapod.
Elmegyek én oda, és még jönnek sokan,
Erdély magyar lesz, vagy meghalunk ottan.

Erdély, 1918.

Bosszú

Álnok, nagyhatalmak,
mit most véghez visztek,
ártatlan népet
sújt a kezetek.

Istenem te tudod,
odamennünk kellett,
hazánk veszélyben volt,
azt menteni kellett.

Megálltuk a helyünk,
amikor ott voltunk,
Becsülettel, híven,
vitézül harcoltunk.

Nem bírhatott velünk
a gyáva ellenfél,
velünk szemben ezért
most mindenre kész.

Úgy bánnak most velünk,
mit az ég is bámul,
Mi nem tehetünk mást,
csak a könnyünk csordul.

Szin, 1918.

Balázs Ferenc

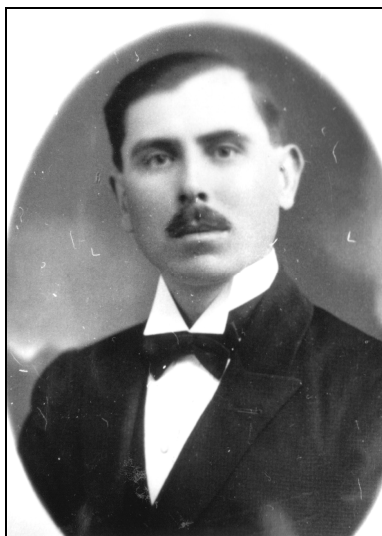
Balázs Ferenc édesanyjával 16 éves korában

Ugocsa vármegye kicsiny falujában, Dabolcon született 1897. február 20-án, szegény parasztszülők gyermekeként. Középfokú iskoláit Halmiban és Nagyszőlősen, a tanítóképzőt Zilahon és Debrecenben végezte. A debreceni Tanítóképző Intézetben kántortanítói oklevelet szerzett. Részt vett az első világháborúban, 1920-ban szolgált a nemzeti hadseregben. A trianoni békediktátumot követően Magyarországon maradt. 1920. december 3-án ment **Lakra** helyettes tanítónak, majd 1922-ben megválasztották rendes tanítónak. Később, amikor több tanerős lett az iskola, megválasztották igazgatónak, mely beosztást harminc évig töltötte be. Tevékenyen részt vett a község kulturális életében is. 16 éves korától írt verseket, melyek megjelentek többek között a Magyar Családban, a Tanítók Lapjában, a Keresztény Családban, a Téli Újságban, a Magyar Jövőben, a Reggeli Hírlapban, a Friss Újságban és több kalendáriumban.

1924-ben megnősült, laki lányt vett feleségül. Házasságukból egy fiú és egy lány született. 1927-ben Örökség címen jelent meg egy verses kötete, mely az edelényi Blaszc testvérek által működtetett kis nyomdában készült.

1962. január 1-jével saját kérésére nyugdíjazták. Nyugdíjazása után feleségével **Edelénybe** költözött, és itt élt haláláig, 1987. június 5-ig.

Visszaemlékezését, verseit Slezsák Imre (1932-2002), egykori könyvtárigazgató kérésére adta át az edelényi könyvtárnak, ahol le-
gépelték, és beadták a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Istvánffy Gyula Honismereti Gyűjtőpályázatra.

Balázs Ferenc 1927-ben és 1950-ben

Háborús emlékeim

Az első világháború kitörésének ideje és okai

1914

Már évek óta folyt az aknamunka a Monarchia ellen, amely a balkán háború napjaiban csaknem fegyveres konfliktusba sodort bennünket. De ez az aknamunka tovább folyt, s egy sötét végzettel telített cselekedethez vezetett. 1914. június 24-én Boszniában, Szarajevóban agyonlőtték Ferenc Ferdinánd trónörökösét, aki az ott állomásozó magyar és osztrák csapatokat látogatta meg.

1914. július 26-án a Legfelsőbb Hadúr parancsára elrendelt részleges mozgósítás folytán már egy csapat el is indult Bosznia felé, amely között a 85-ös gyalogezred katonái is ott voltak. Oroszország is mozgósított, Olaszország is mozgósított, Szerbia is stb. Nekünk is el kellett rendelni az általános mozgósítást, hogy a szép magyar hazánkat megvédjük a kitörőben álló világháborúban. 1914. július 31-én elrendelték az általános mozgósítást. Én akkor még csak 17 éves voltam. Éppen akkor végeztem el Halmiban a Mezőgazdasági Felső-népiskola 3. osztályát, amely a középiskola 5. osztályával volt egyenértékű. Éppen odahaza voltam, amikor kidobolták a faluban az azonnali bevonulási parancsot. A Máramarosszigeten lévő 85. császári és királyi gyalogezredbe kellett bevonulni. Azok a volt katonák, akik már letudták a katonai szolgálatot azonnal gyülekeztek az utcán a hozzátartozóikkal. Én is köztük voltam, mert a rokonaim közül többen is voltak, akiknek be kellett vonulni. Végigjárták az utcákat dobolva, és biztatgatva egymást, hogy pár hónap múlva úgyis hazajönnek, olyan hősiezen fognak harcolni, hogy hamarosan legyőzik az ellenséget. A hangulat igen jó és bizakodó volt.

A búcsúzás mégiscsak fájdalmas volt, az egymástól való elszakadás pillanata sírást váltott ki. Jóformán az egész falu kikísérte a bevonulókat az állomásra. Megvártuk, amíg a vonat elindult velük Máramarossziget felé.

Máramaros és Ugocsa vármegye fiataljai katonailag a Máramarosszigeten állomásozó 85. közös gyalogezredhez tartoztak, ott tudták le a katonai idejüket, és oda kellett bevonulniuk mozgósításkor.

A lakosság három nyelven beszélt: magyarul, ruténul és románul. A katonai kiképzési nyelt pedig német volt. Ez egy kis nehézséget okozott a kiképzésnél, az egymással való ismerkedésnél és megértésnél. Máramarosszigetig sok állomáson meg kellett állni a vonatnak, ahol újabb mozgósítottak szálltak fel a vonatra. A megérkezés után az ezredparancsnokság osztotta el a bevonulókat főleg az északi orosz frontra és a déli olasz frontra.

1916

Engem 1916-ban, Halmiban soroztak be katonának a 85. gyalogezredbe. Az ezred az északi harcok miatt már Nógrád vármegyében, Balassagyarmaton állomásozott. A város északi részén építettek egy barakktábor, ahol az egész ezred kényelmesen elfért. Én már oda vonultam be. Az 1. zászlóalj 1. századába osztottak be kiképzésre. A gyalogsági kiképzés után jelentkeztem az ezred géppuskás századába kiképzésre. Jóformán egy télen át tartott a kiképzés. A századparancsnokom igen megszeretett és egy pár bajtársammal együtt elküldött Fuzsinéba, Modrus-Fiume vármegyébe, közel az Adriai-tengerhez, egy újabb géppuskás képzésre. Itt igen szeszélyes időjárás volt. Egyszer záporosó tíz percig, utána napsütés, váltakozva a sziklás-gödrös terepen, széllel kísérve. Amikor hazajöttem, kiképző lettem a századnál.

Majd ezek után Spac hadnaggyal, géppuskás szakaszparancsnokkal küldött ki a századparancsnokom az északi, orosz frontra, Galíciába, Podhorcéra, Lemberg közelébe. Itt, a temető mellett, az erdő alatt volt kiépítve a lövészárók és a védelmi célokat szolgáló drótakadály. Ezt néztük meg és tanulmányoztuk először. A megelőző napokban az ellenség támadást indított, de véres harcok árán visszaverték a támadást. Akkor az egész tél folyamán munkát adott az elesett katonák eltemetése. Előttünk a 417. ezred indított támadást, amelynek a vesztesége (foglyok és elesettek) kb. 1000 fő volt. Az 1916. esztendő egyéb eseményei közül a legjelentősebb az uralkodóváltás volt: Ferenc József király 1916. november 21-én meghalt. Az elhunyt uralkodó temetésén ezredünk küldöttsége is megjelent. Ferenc József halála után két nappal a tisztikar felesküdt az új hadúrra, Károly királyra, akit 1916. december 30-án koronáztak magyar királlyá.

Orosz offenzíva

1917. június végén megindult az orosz offenzíva. Az első lökés-sel járó kezdő sikerek a mi frontunkra semmilyen hatással sem voltak. Viszont ellenségeink, akik ezekhez az eredményekhez túlságosan nagy reményeket fűztek, keservesen csalódtak, annál is inkább, mert csapataink ellentámadásba mentek át és a Zbow-Tarnopolin túlra űzték az ellenséget.

Június 29-én, a mi szakaszunkon is megszólaltak az orosz ágyúk. Délelőtt még csend volt az egész vonalon, de azután délután négy órakor megkezdődött az orosz tüzérség romboló tüze, mely hét napon át, a Vijsackó-i 253-as támpontunk ellen rövid szünetekkel éjjelnappal tartott. Remegett a föld a nehéz gránátoktól. Mintegy szörnyű égháború alatti villámcsapás, lépésről-lépésre tördelte a Kováts alezredes vezette 4. zászlóalj szakaszát, főként a magyar század körzetét. Már az első napon 1000 nehéz- és könnyűgránát szétrombolta a támpont előtti drótakadályunkat. Összeomlott az lövészárók egy része. Gránáttalálat érte a betonozott megfigyelőt és az egyik géppuskaállásunkat. Éjjel állandó zavarótűzzel nyugtalanította az orosz a szakaszunkat, mielőtt derék legénységünk az árkokat rendbe hozta volna.

Július 1-jén, korán reggel újból megkezdődött az oroszok pergőtüze, mely háromszori megszakítással 22 órán át, este 8 óráig tartott. Ezt a támadást sikerült visszaverni. Az oroszok tüzérségi tüze 1917. július 5-én délután 7 órakor szűnt meg. Az ezredünnepekélyek alkalmából Máramaros, Ugocsa és Szepes vármegye vezetői üdvözlő táviratokat küldtek. Ezredünket Pfalz ezredes, a 85. gyalogezred parancsnoka képviselte az ünnepségen. A 85. gyalogezred bátor és hősiességéért dicséretet kapott.

Hadtesttartalékban Podhorce körletében

1917. szept. 19-től dec. 10-ig

Ezredünk egyelőre tartalékban volt Podhorce mellett. Rövid pihenés után a IV. zászlóalj, teljes hadilétszámra kiegészítve, Kováts alezredessel a vemenovi (Lemberg mellett) tájékoztató tanfolyamhoz került, ahol a 85-ös hírnévhez újabb babérokat szerzett.

A visszamaradt I. és II. zászlóalj rohamkiképzéssel töltötte az idejét. Ezredünk pedig az ún. beavatkozó ezred szerepét gyakorolta. 1917. november végén fegyverszüneti híreket hozott a telefon. 1917. november 7-én déli 12 órakor vette kezdetét, egyelőre a 10 napos fegyvernyugvásra vonatkozó megállapodás. Egy tiszt vezetése alatt álló kis csapat vonult ki a legkülső drótkadály elé, s ott a fegyvernyugvás jeléül kitűzte a fehér zászlót. A két arcvonal közötti területet semlegesnek jelentette ki. Ez volt az első komolyabb lépés az orosz béke felé.

Innen mentem haza Dabolcra hatheti tanulmányi szabadságra. Ugocsa vármegye székhelyén, Nagyszőlősen vizsgáztam le a polgári iskola 4. osztályából, jó eredménnyel. Ekkor visszamentem Podhorcéra és ott megkaptam a jogot a karpaszomány viselésére, mert 6 osztályos középiskolai végzettség kellett hozzá.

Bár a háború kitörése után két nappal már 600 főből álló közös hadseregbeli katona érkezett Boszniába, köztük a 85. gyalogezred katonái, a helyzet egyre súlyosabb lett, mert beavatkozott Szerbia, Hercegovina, Dalmácia, Horvátország stb. Igen nehéz lett a helyzet, mert a balkáni embereknek otthon is volt puskájuk, és otthonukból, ajtóik, ablakok mögül is lelőtték az utcán haladó idegen katonákat. A védekezésre nagyon fel kellett készülni.

Csizmon, Brenta és Monte Grappa

1918

1918 elején Podhorcéról egy századdal együtt az olasz frontra vezényeltek, a Monte Grappa-i csatamezőkre. Elrettentően rossz, veszélyes és hosszú volt az út Galíciától Olaszországig. Már nagyon fáradtak voltunk. A Brenta völgyén még hegyi vasúton mentünk Csizmon faluig. Itt kiszálltunk a vonatból és pár napig pihentünk. (Már ha pihenésnek lehet nevezni ezt az időt.) Ahol voltunk, annak az épületnek az udvarán volt elhelyezve egy repülőgép figyelő üteg, hogy az ellenséges repülőgépet lelője, vagy legalább eltérítse. Ezt az üteget kereste és lőtte az olasz tüzérség. Éppen akkor kapott az udvar egy lövedéket, amelynek hatására az épület összes ablaka betört és ránk hullott. Mi a földre terített szalmán feküdtünk. Valóságos riadalom lett köztünk. Olaszország melegebb helyen fekvő síkságain és

völgyeiben már szépen virítottak a korai gyümölcsfák és a virágok, viszont a hegyek tetején még tél volt. 60-70 cm-es hó borította a terket, erdőket, fennsíkokat. Három nap múlva gyalog vágtunk neki az útnak, a Brenta folyó bal oldalán fekvő völgyben. Megkerestük a Monte Grappa alján fekvő, felvezető utat: ez volt a hadak útja, innen nem sok katona került le élve, ezért a halál útjának nevezték. Ez a feljáró szerpentin kb. két-két és fél méter széles volt csupán. Balkézre égis éró sziklafal volt, jobb kézre pedig egy mély szakadék végig a csúcsig. Ezt a sziklafalat éjjel-nappal ágyútűz alatt tartotta az olasz tüzéség. Ahol találat érte a sziklafalat, ott kőomladék zárta el a felvezető keskeny utat. Először ezt kellett eltakarítani, mert addig nem lehetett tovább menni, sem az embereknek, sem a terheket cipelő lovaknak. Itt másképpen nem lehetett közlekedni. A Brenta folyó völgyében pihentünk estig, mert csak éjjel lehetett felmenni a halál útján, amikor az ellenség nem látott bennünket. Alkonyatkor elindultunk fölfelé, és csak hajnalban értünk fel a tetőre a frontig, mert előtünk találat érte a sziklafalat és el kellett takarítani a törmeléket. Ez késleltetett minket. A hátunk mögött is találat érte a sziklát, de azt majd eltakarítják az utánunk érkezők. A Monte Grappa tetején még nagy volt a hó. A sziklába vajt fedezékek telefolytak vízzel, melyekbe csak úgy lehetett belemenni és elhelyezkedni, ha telehordtuk fenyőgallyal, de alul így is sok volt a víz. Az előttünk fekvő nagy havas terep tele volt felpuffadt halott katonákkal. A halottakat nehéz volt összeszedni, mert az ellenség éjjel-nappal lőtte a terepet. Az élelmezés és a lőszerutánpótlás is nehéz volt. Az anyagot és a kenyeret lóháton hozták Csizmonból. A kenyér például összetört (kukoricakenyér volt), elmorzsolódott, úgy rakták a sapkánkba a morzsákat. Hús lett volna bőven az elpusztult lovakból, de nem lehetett a húsát sem megfőzni, sem megsütni olyan kemény volt, hogy nem lehetett megenni. Így sokszor éhezünk.

Néhány nap múlva magához hívatott a századparancsnokom, mondván, hogy én bár karpaszományos vagyok, de nincs tiszti képe-sítésem, haza fog küldeni Kassára, a tartalékos tiszti iskolába. Másnap már K. Szabó Károly bajtársammal együtt megkaptam az úti okmányokat Kassára, illetve először Balassagyarmatra a 85. gyalogezred parancsnokságára. Ott kaptunk új ruhát és felszerelést Kassára. A tiszti iskola elvégzése után Balassagyarmaton összeállítottak egy zászlóaljzat az újonnan kiképzett fiatal katonákból, oda osztottak be

minket is szakaszparancsnoknak. Elbúcsúztunk és újból kimentünk velük az olasz frontra, fel a hadak útján a Monte Grappára. Részt vettünk az 1918. júniusi nagy, hősi csatában. Rengeteg volt a hősi halott, akik a Brenta és a Monte Grappa között estek el. Ez volt az utolsó csata az olasz fronton. Akik élve maradtunk, a forradalom hatására hazajöttünk. Amint később olvastam a Monte Grappa tetején hatalmas emlékművet állítottak, s ennek fülkéiben helyezték el az 1918. júniusi nagy csata hősi halottait. Itt alusszák örök álmukat.

A világháború magyar hadifoglyainak sorsa

Mind az északi fronton, Galíciában, mind a déli fronton, a Monte Grappán lezajlott ütközetekben mindkét oldalról voltak katonák, akik hadifogságba kerültek, mégpedig nem is kevesen. Ezeket a foglyokat hátrakísérték a harcterekről és külön hadifoglytáborokban helyezték el. A hadifoglyok sorsa a táborokban a bánásmódtól függött. Ha a tábori körülmények rosszak voltak, akkor fertőző betegségek tizedelték meg őket. Annyit biztosan tudok, hogy Oroszországban volt olyan tábor, ahol a magyarok énekkart is szerveztek és szerepeltek a táborban. Hogy az olaszoknál mi volt a helyzet azt nem tudom. A Magyarországon lévő olasz és más nemzetbeli hadifoglyok a táborokból kimehettek a falvakba segíteni a mezőgazdasági munkákban, mert igen nagy volt az emberhiány. Itt igen jól bántak velük, örömmel fogadták őket, és mint családtaggal bántak velük. Az élelmezés is elsőrangú volt. Én a saját szememmel láttam őket. Vasárnaponként összejöttek a faluban lévő orosz és olasz hadifoglyok, beszélgettek egymással, közösen dalolgattak orosz és olasz dalokat. Az oroszok tercen is igen szépen énekeltek, az olaszok pedig igen meghatóan és különleges érzelemmel daloltak, mintha otthon a vízben ringatózó csónakon ülve a kedvesüket köszöntötték volna. Gyönyörűség volt ezeket hallgatni.

A háború befejezése után ezek a hadifoglyok szépen hazamentek a feleségek, gyermekek és szülők nagy örömére. A magyar hadifoglyok is hazatértek. Kivételek voltak azok, akik odakint megházasodtak és ott telepedtek le.

Az 1918. évi összeomlás, Magyarország feldarabolása

Orkánszerű rohamok, mindent elsöprő fergetege, villogó szuromyerdő, győzelmekről zúgó harangok szava, mily régen volt és gyászoljuk ma is, és fájdalommal emlékszünk rá. Megrázóan komor az összeomlás szimfóniája. Recsegve zuhannak földre a trónok, népek sorsát temetve maguk alá. Kétségbeejtő, kilátástalan bús csend követi a nagy tragédia utolsó jelenetét. Az Osztrák-Magyar Monarchia leverése és megszüntetése volt a fő cél. A Nagy Antant, főleg pedig a Kis Antant (tehát a szomszéd országok) vetek körül minket, mint ellenségek. Pedig mi nem voltunk okai a háború kitörésének, sem az összeomlásnak. Ezt mind az osztrák-németek csinálták. Ránk nem hallgattak Ausztria vezetői, császárai, mi elnyomottak voltunk. Hány meg hány szabadságharcot indítottunk, hogy elszakadjunk az osztrákoktól és függetlenek legyünk.

1918. elején, az orosz fronton már megszűntek a harcok, fehér zászlót helyeztek ki a drótkadályokra a béke jeléül. Az orosz katonák hazamentek. Az 1917-ben kivívott bolsevista győzelem után a Nagy Októberi Szocialista Forradalom Leninnel az élen vette át a hatalmat Oroszországban. Ekkor több magyar hadifoglyot küldtek haza Magyarországra az oroszok, segíteni az itteni forradalmat.

Én ekkor még az olasz fronton voltam. 1918 nyarán a Monte Grappán az utolsó ütközetben vettem részt, ahol igen nagy lett a veszteségünk. Itt került a legtöbb magyar katona olasz hadifogságba, olasz pedig magyar fogságba. A nagy véres harc után, néhány nap múlva kaptuk a hírt, hogy vége van a háborúnak, mehet mindenki haza. Oroszországban pedig forradalom van. Ekkor jöttem haza a frontról, s hogy gyorsabban érjük el a vonatot, többen drótvonalas csillében jöttünk le a hegyről a vonatig. Mindenki örült, mert igen untuk már az öt éve tartó háborút, ami semmi jót sem hozott, csak szegénységet és pusztulást és gyászt. Nekünk pedig összeomlást.

A hírek hatására minden frontról visszamentek a katonák az ezredükhöz leszerelni, vagy a forradalomba harcolni. Én is hazamentem.

Hajdúszoboszlón Konnert Hugó főhadnaggyal próbáltunk egy század katonát szervezni a környékbeli katonákból, de nem értünk el eredményt. Leszereltem és folytattam a tanulmányaim.

Itáliába

Csizmon, Brenta és Monte Grappa,
Már életemmel üzenek!
A vérem most is csonttá mered,
Ha felidézem szellemed.

Ködbe nyúló havas szikládnak
bár völgye tavaszba szökken –
Sötét fenyőd zord rejtekében
halál kullog meggyötörten.

Halál útján halálos csendben
Átsuhanok nagy titokban:
Vérmeződnek, óh Itália,
Hány véres áldozata van!?

Csatazajos ezer torkodnak
Elcsendesült bús lármája.
Itália! már Isten hozzád!
S halottak ármádiája!

Már újra élek Emlékezés 1914-18-ra

A császárnak olcsó préda kellett,
Magyar vér az urak vére helyett...
Ők hősködtek s marakodtak otthon,
Mi harcoltunk négy évig a fronton.

Oktalan, dőre, véres csatákban,
Pergőtüzek füstölgő nyomában
Parancs-szóra rohantunk előre
Embert ölni föl a dombtetőre.

Gyilkos viharban álltunk a vártán
Egy égő szikla tenyérnyi hátán
Örködve élet és halál felett:
Az ég s a föld vonaglott, remegett...

Mások bűnéért nyűttük a testünk;
Bénák, rokkantak s halottak lettünk.
Otthon: szegénység és tenger bánat...
És minket haza hiába vártak.

A föld beitta katona vérünk
S mi mégis hittünk, mégis reméltünk:
Elnémulnak a gyilkos fegyverek,
S bús életünk győz a halál felett.

Hulla előttem, hulla mögöttem...
S én nem haltam meg, csak vért köhögtem.
Rajtam nem fogott az úri átok:
Élve hagytam el a lövészárkot.

Messze havasok, zúgó fenyvesek
Hahó! Már életemmel üzenek!
Már újra élek, már zeng a dalom,
Mert: Hazahozott a Forradalom!

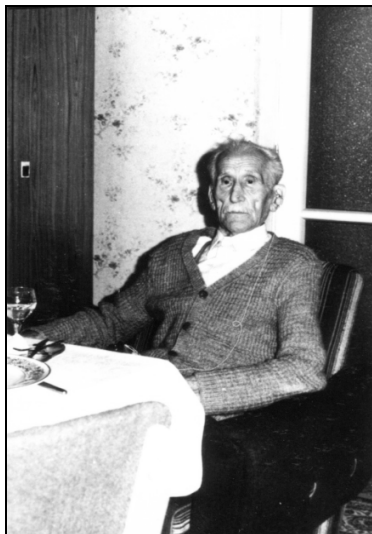
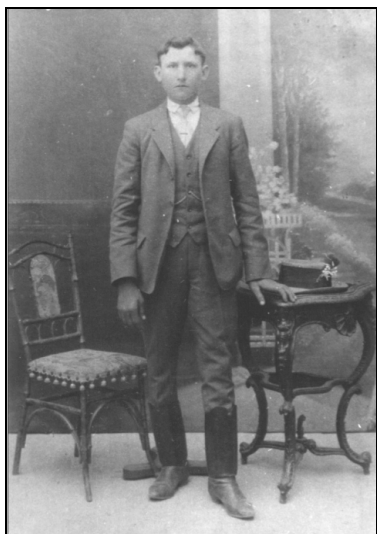

Dospoly (Gazda) Sándor

Dospoly (Gazda) Sándor 1916-ban

1895-ben született *Szinpetriben*. Az első világháborúban mint ifjú ember vett részt. A háború négy évét végigharcolta, sebesülten tért vissza. Szorgalmas munkával a nincstelenségből felküzdötte magát, s több holdon gazdálkodott, de ez az 1950-es években kárára vált, mert kuláklistára került, és a földjétől is megfosztották. Az iparban talált munkát, de a föld visszahívta, és termelészövetkezeti tag lett. 70 éves koráig dolgozott a termelészövetkezetben. Hosszú élete alatt sok mindent megélt: háborúkat, forradalmakat, rendszerváltozásokat, az ország nagy részének elvesztését. 1992. március 26-án hunyt el. Szinpetri temetőjében helyezték örök nyugalomra.

Dospoly (Gazda) Sándor 1920 körül és 1989-ben

Életem göröngyös útja (Részletek)

Az első világháború borzalmas évei

1914. április havában a fiatalabb testvérem hazajött Amerikából azzal a szándékkal, hogy anyánkat magával vigye, mivel férjhez szándékszik menni, és szeretné, ha anyánk ott lenne vele 2 hónapig és akkor visszajön. Én hallani sem akartam róla, de a néném mindent ígért, hogy kárpótol mindenért, így apám beleegyezett, hogy anyánkat a testvérem magával vigye. Júniusba el is indultak, kint megvolt az esküvő júliusban, anyám úgy tervezte, hogy augusztusba hazajön. De most jött az igazi fájdalmas csalódás. Júliusban kitört a háború, úgy jött mint villámcsapás az égből. Anyánk hazatéréséről szó sem lehetett. Álltunk tanácstalanul, mint a Krisztus számára Betlehemben.

Én 1914. szeptember 8-án bevonultam katonának. Kassán volt a 34. gyalogezred törzse. 19 éves voltam akkor. Azért kellett bevonulni minden 1894 és 1895-ben születetteknek, mert az ezrednek a fele elpusztult. Az orosz csapatok már az Uzsoki szoroson akartak bejönni. Már Bártfa térségébe, egy kis csapatnak sikerült is bejönni, akkor a kormány elrendelte Kassa katonai kiürítését. A 34-esek Szekszárdra a 9-es honvédek Pécsre mentek. De a német vezetőség látta, hogy veszélyben a haza, mert hogyha az oroszok bejönnek az Eperjesi síkra, akkor már el van veszve a háború az ő részükről is. És akkor gyorsan átcsoportosított egy pár ezredet, tüzérséget és akkor olyan csapást mértek az orosz seregére, hogy visszavonultak Lembergig, de már akkor 40.000 embert, anyagot Premislinél elvesztettünk. Én akkor hazajöttem, mert, hogy az oroszok visszavonultak azt gondolta a magyar vezetőség, hogy az oroszok békét kötnek. Jött egy rendelet, hogy akinek tíz hold földje van, azonnal szabadságot adják, mert itthon minden termény betakarítatlan volt. Nem volt munkás, a háborúhoz pedig pénz és kenyér kellett. Úgyhogy én csak 1915. május 8-án mentem újra a hazám védelmére. Akkor aztán már megkezdődött a katonaelet. Hathét kiképzés, utána irány az olasz front, Doberdó.

Bizony mikor kiértünk az utolsó vasútállomásra este, mert napal isten őrizz oda vonattal menni, ott már hallottuk az ágyúdörgést, majdnem a gatyába rezeltünk, pedig Kassáról felvirágozva nagy nő-

taszóval mentünk az állomásra. Nem gondoltuk, hogy a sírunk felé megyünk. Mikor bementünk a rajvonalba és az első ágyúgolyó odacsapott azt gondoltuk, hogy a hegyek indultak összeomlani. Erre az első napra örökké emlékezni fogok. Hát már el kellett felejteni a hazai tájat, az otthont, itt már csak azt vártuk, hogy testünk szétmargolva mikor repül a Doberdó tóba, de már az sem tó volt, hanem egy sármocsár. A sok lövedék szétverte. Sok bajtársamnak ott folyt ki a vére a szívéből, és mert ott már nem védett bennünket sem isten sem király, ezt azért írom így, mert mikor Kassáról indultunk a front-ra azt mondták, hogy Istenért és a hazáért meghalni dicsőség. Erről a nagy dicsőségről a következő soraimban írok.

Három hónap után minket felváltottak és elhoztak Szerbiába. 1915. október 2-án értünk Zimonyba ez a város akkor szerb határszélén volt. Ott voltunk október 6-ig. Nappal volt egy előadás a zászlóaljnak, hogy miért jöttünk ide, és az éjszaka innen megyünk Belgrád bevételeire, vagyis az egész Szerbia bevételeire. Addig nem is tudtuk, hogy miért vagyunk mi itt, mondták a tisztek, vagyis az előadó tiszt, hogy bajtársak, a szíve helyén legyen mindenkinek, nekünk itt győznünk kell, le kell mosni azt a szégyent ezredünk zászlójáról, amit 1914-ben a szerbek megcsúfoltak, mert akkor ott elvesztettük a csatát, de nem a katonákon múlt, hanem a fővezéren. Szerb származású volt, Patnerek tábornok. Október 6-án éjszaka egy órakor indultunk el a legnagyobb csendben, hogy a lakosság ne tudjon semmit. A Duna a kert alatt folyt. Mikor kiértünk a Duna-partra a folyón ott várt egy hajó, utána egy uszály, azon székek, illetve lócák voltak ki ült, ki pedig nézte a Dunát. Gyönyörű csillagos ég volt, szinte éreztük, élveztük azt a romantikus éjjelt, nem gondoltuk, hogy egy óra múlva már sokaknak a Duna lesz a temetője. Éjfél után 3 órakor értünk Belgrád alá az ún. cigány szigetre. Akkor megszólaltak a hadat kísérő orgonák, az ágyúk. Annak a zenéje alatt mentünk. A szerbek nem is gondoltak ilyen meglepetésre. Mire mi felfejlődünk rajvonalba, ők is, mint a sasok készen voltak a támadásra. Mivel az az ún. Cigány sziget olyan kicsi volt, hogy ki sem tudtunk fejlődni rajvonalba 3, 4 sorban is álltunk, és ahogy a szerbek lőttek minden golyó talált. Már az első napon nagy volt a veszteségünk, de visszaút nem volt, mert elől az ellenség, hátunk mögött meg a Duna. Itt győzni vagy meghalni kell. Nem tudom, hogy a hadtörténetben le van-e írva, 9-én bema-síroztunk Belgrádba, mert egy szerb parlamentér jött, hogy feladják a

várost, csak ne lőjenek a tüzérek. A magyar parancsnokság beleegyezett azzal a kikötéssel, hogyha egy magyar katonát is meglőnek, vagy bármi ellenállást tanúsítanak, szétlövik a várost. Nem is volt semmi mozgalom, sőt még az ott élő magyarok örömmel jöttek hozzánk, mert Belgrádban sok magyar élt.

Ott voltunk két napig, hogy egy kicsit összeszedjük magunkat, megszámláljuk mennyi és kik a veszteségünk. Két nap múlva folytatuk előrenyomulásunkat, nehogy a szerbek összeszedjék magukat. Nem is volt, vagy nem is tudtak már ők ellenállni. Még Kragujevácnál volt egy kis csata, de már ők nagyobb ellenállást nem tudtak kifejteni, hogy volt még kisebb csatározás, de az már csak olyan gyerekjáték volt. 1915. december 2-án Mitroviczánál lerakták a fegyvert. Itt voltunk 1916. január 1-jéig, onnan indultunk Montenegróba.

Én sokfelé jártam, de olyan szegény népet nem láttam, és királyuk volt Nikita, a királyi lak olyan volt, mint most nálunk egy modern falusi lakás. Ott katonaság nem volt csak ilyen bandába verődött emberek. Komutácsiknak hívták, ott semmiféle ütközet nem volt, ott bíróság nem volt, ott mindenki a maga bírója volt, vérbosszú. A főváros Czetnye, olyan lehetett kb., mint Edelény. Egy hónap alatt átgyalogoltunk azon a nagy országon. 1916. február 2-án indultunk onnan Kataróba, a hegységen át (2000 méter magas), tetejét örök hó fedi. A gyönyörű katarói öblöt lehetne látni, ha az ember felmerészkedne a csúcusra. Estére értünk az öböl partjára. Szemünk-szánk elcsodálkozott a látottakon. A narancs érett, a füge, a borsfa gyönyörűen virágzott. Tovább mentünk Albánián át, hogy onnan megyünk Görögországba, irány Szaloniki, de lekéstünk, mert az angolok hét nappal hamarabb odaértek és ők szállták meg. Mi egy pár napig Albániában voltunk, vártuk a további parancsot. Ott már megint rossz lett a kosztunk. Albánia abban az időben nagyon szegény ország volt. hasonló a többi balkáni országhoz. De a becsületesség, a szeretet, amit irányunkban tanúsítottak az példátlan. Rokonaiknak tartottak bennünket. Tiranában, az ország fővárosában zeneszóval fogadtak. A zeneszerszámuk egy dob meg kürt volt. A gazdaságuk alapja a diótermesztés és a dinnye. Ebből főzik a pálinkát. Igénytelen, de boldog embereknek ismertem meg őket. Jött a parancs, hogy vissza kell jönni, de azt nem mondták, hogy hova, Kataróba, vagy az ott lévő kikötőbe. Azt beszéltek a tiszték, hogy mi, akik még megmaradtunk a századból haza mehetünk pihenőre. Nagyon le voltunk rongyolódva

és el voltunk fáradva. Volt egy hadihajó, Ferenc József nevű. Én nem tudom, de háború után úgy hallottam, hogy vitéz Horthy Miklós annak volt a parancsnoka. Onnan átúsztuk egy másik kikötőbe, Kaszternóba. Ott vonatra pakoltak, és akkor sem tudtuk, hogy hová, merre visznek újra. Lehet, hogy a tiszt urak tudták, de sosem mondták a katonáknak, hogy mi a helyzet, ez pedig sokszor rontotta a katonákban a harci szellemet, mert ha nincs meg a katonákban az a hangulat, hogy az neki ellensége, ott nincs támadó készség, nincs harci kedv. Kétnapi utazás után tudtuk meg, hogy újra az olasz front. De ha már újra az olasz front, akkor még arról egy pár sort. Kimaradt az emlékezéséből, ami a legnagyobb dolog. Ott történt a doberdói fronton. Amikor bementünk a rajvonalba, minden ember kapott két homokzsákot. El sem tudtuk képzelni, hogy minek ez, és mondták már az ott lévő bajtársak, hogy ha életben akarunk maradni ezeket az éjjel meg kell tölteni földdel, mert a fedezéket abból kellett kiképezni. És mondták az ott lévők, hogy az nagyfiú lesz, aki csak egyet meg tud tölteni, mert honnan, amikor mindenfelé csak kő. Úgy kapargattuk össze a kezünkkel, egy zsákkal sikerült összeszedni. Ott nappal kibújni a fedezékből, Istenkísértés volt. Félre való dolgunkat ott kellett elvégezni egymás előtt. A WC egy konzerves doboz volt. Még egy szívbemarkoló dolgot írok le, ami a legjobban elkeserített. Úgy szeretnék találkozni olyan emberrel, aki ott volt, hogy ő emlékszik e ezekre amit írok fentebb. A halottak sírjai igen szomorú emlék, akik ott haltak meg. A takarója a köpönyege és a sátorlap. A sírja egy kőcsomó, mert föld nem volt, ami elfedte volna drága testüket. Lehet, hogy ez sokaknak hihetetlen, de én úgy írom le, ahogy láttam, mert az az ifjú század, akik odamentünk 2-3 hét múlva alig maradtunk egy nehányan.

A vezetőség úgy látta, hogy itt nincs nagyobb erőre szükség, mert az olaszok látták, hogy nem jutnak előre, ezért átcsoportosították a hadseregeket Dél-Tirolba. Akkor a mi vezetőségünk is Dél-Tirolba irányította fő erejét. De leginkább a vadászszászlóaljakat 15-29-26-an voltunk az előljáró (rohamcsapat, a szerk.) harcosok. Salcburgban, ami nagyon szép város Tirolban, úgy volt, hogy megpihenünk. Egy pár nap múlva hírül adták, hogy tábori mise lesz. Az utakat elálcazták, azt a helyet is, ahová az ezred felvonul. De az olaszoknak nagyon jó kémhálózatuk volt. Mindent kifürkészték, megtudták hány órákor lesz a mise. Amikor a tisztelendő úr jött, az ola-

szok már lőttek is. A papot és a kíséretét teletalálta, úgyhogy be lett fejezve a mise, szép „orgonaszóval”. Hát elgondolkoztunk, mi szükségére volt az Istennek a papra, talán kevés van belőlük a mennyben? Vagy, ahogy Petőfi írta egy versében, hogy „a papot a pokolba juttatom”, hogy hová küldte az titok. 1916. április 8-a körül már a Monte Grappán, 2000 méter magasban voltunk. A katonák elnevezték Monte Klárának. Ami ott történt azt leírni nem is lehet. Roham és roham, hullt a nép mind a két részről. Azért mi kerültünk fölénybe. Nem is írom tovább a mindennapi dolgokat, csak még egy nagyon elkésérítő dologról írok. Sajnos, hogy le kell vonni az akkori vezérkari tisztekről a tapasztalatot.

A 46. ezrednek magaslatokon voltak az állásai, kisebb-nagyobb hegycsúcsokon. A digók aláfürtak, már annyira voltak a fúrások, hogy a rajvonalba meghallották a kopogást. A századparancsnok beküldött egy járőrt egy tizedes vezetésével a hadtestparancsnokságra jelenteni az esetet. A tizedes urat seggbe rúgással biztatták és kizavarták. Azt üzenték a századparancsnoknak, hogy József herceg itt van, hogy addig valami kezdeményezést ne csináljon, még Józsi bácsi itt van. Két nap múlva felrobbant a Monte Klára, vagy 200 magyar legény repült a levegőbe. Ezek után a századparancsnok ment be a hadtestre és kihívta azt a vezérkari századost, hogy jöjjön ki és nézzen szét. Még valami kimaradt, az, hogy amikor a tizedes és társai visszajöttek elbeszélték, hogy mit láttak, mondták, hogy a multság, ami ott volt az a civil életben sem lehetett volna meg. Sok tisztnek ott volt a felesége, soknak a kurvája. Nem törődtek azzal, hogy a rajvonalba sok száz katona éhezik és a hóban ásott alagútba gubbaszt. Mikor a századparancsnok kihívta a százados urat, hogy nézzen szét, csodálkozott, hogy mi van itt, és bocsánatot kért a századparancsnoktól. Akkor a századparancsnok fogta a pisztolyát és fejbe lőtte a vezérkari tisztet és így bocsájtott meg 200 magyar legény haláláért. Akkor a főhadnagy úr elbúcsúzott szeretett bajtársaitól és eltűnt. Ez a főhadnagy Zalka Máté volt, ő átlépett Svájcba és ott jelentkezett az orosz követségen. Erről is még sokat tudnék írni, de minek bolygassuk a múltat, még csak annyit, hogy Spanyolországban végezte ki a forradalom nemes életét.

Sokat elgondoltuk azt a nótát, hogy:

*Égbe nyúló hegyek ormán havas éjszakákon,
Magyar baka szomorúan áll az olasz határon,
A lelkében ezer édes emléket melenget,
Kis faluról, barna lányról,
Rég elhagyott boldogságról
Golyó fütyül el a füle mellett.*

*Valahol egy kis faluban szomorúság járja,
Valahol egy szép kislánynak könnyes a párnája,
Az ajkáról ima rebben sóhajok bús szárnyán,
Hogy ott az olasz határon, puszkagolyó ne találjon
el egy legényt odakinn a vártán.*

Ezek után otthagytuk sok szenvedésünk helyét. Mivel az olaszokat leszorítottuk a hegyekről, az Alpok tetejéről. Ők már akkor visszavonultak a Pó síkságra, közel a Piave folyóig. Ott mérték a nagy csapást csapatainkra. Ott történt a legnagyobb árulás, mert a Károly király felesége, az olasz király lánya volt. Ő mindent tudott a haditervekről és szégyellte, hogy az ő apja seregeit megverik. Ilyen a politika, mert ahol egy asszonyt bele avatnak a háborús politikába ott csak veszteni lehet. Van rá példa a történelemben.

1916. május 17-én jött a parancs, rendbe szedni a népet, felszerelést, mindent felújítani. Mi mikor bejöttünk a rajvonalból osztrák ezredek váltottak fel. Ott újra tovább parancsoltak. Mezőlambardóban volt a gyülekező a leváltott ezredeknek, ott le kellett venni a szöges bakancsot és könnyű bakancsot kaptunk, és akinek rossz volt a ruházata azokat is kicserélték. Mikor egy kicsit rendbe szedtek bennünket, akkor adták tudtunkra, hogy irány Galicia, vagyis az orosz front. Úgy vicceltünk, hogy ugyan van-e még valahol háború ahová el tudnának vinni, és akkor megmondták az útirányt, hogy merre megyünk, Nagykanizsa, Székesfehérvár, Budapest, Miskolc, Sátoraljaújhely, és aki ezekbe az útszakaszokba esik, lehet táviratozni. Adja le a címet és a vezetőség küldi el a hozzátartozóinak. Ebben nem is hazudtak, mert sokakat vártak az állomásokon. Engem nem várt senki, mert nekem nem volt anyám. Miskolcon sokakat vártak, én, mint egy árva bebújtam a vagonunk sarkába, hogy ne is lássam azokat a boldog

perceket. Akit az édesanyja vagy a szeretője, menyasszonya várt az a lelki öröm, az a boldogság. Akit nem várt senki olyan bánatosan hullt a könnye, mint azoknak, akiknek örömkönnny hullt a szeméből.

Mikor bevagóníroztunk és elindult a vonat mi is elkezdünk dalolni. Az első nóta az volt, hogy:

*Ha elindul az a gőzös, hogy megyen,
Én utánam senki ne keseregjen,
Keseregjen minden anyja a fiáért,
Én is kesergek a kedves babámér.*

Amikor átértünk Galicia mezejére, akkor azt daloltuk, hogy:

*Van két lovam, van két lovam mind a kettő sárga,
Még az éjjel beugratok nagy Oroszországba.
Hátranézek, visszanézek szép Magyarországra,
Kiért fáj a gyenge szívem meghalok utána.*

Így mentünk Galicia rideg mezején, mert nekünk az olyan sivár pusztaságnak tűnt. Gondolkoztunk, hogy hát hol van itt háború. A vonat Taniszlóig ment, de már ott láttuk a háború nyomait, mert ott volt egy olajfinomító, úgy mondták, hogy Koinisz gyár. Az romba volt, leégett. Akkor is füstbe volt az egész vidék. Ott már igen sok katonaság volt. Beszélgettünk velük és mondták, hogy itt milyen napok lesznek. Gondoltuk, hogy rosszabb nem lehet annál ahonnan eljöttünk. Tényleg úgy is lett.

Július első napjaiban az oroszok meg is kezdték támadásaikat az egész frontszakaszon. Már augusztus 1-je körül száz kilométert vonultunk vissza egy-egy szakaszon. Augusztus 8-án egy cseh ezred megadta magát, a 66-os ezreddel volt összekötve, ezeket szétverték. Rohanva vissza kellett vonulni úgy, hogy minden szakaszból az első négy ember ottmaradt utóvédnek. Akik ottmaradtunk tudtuk, hogy mi már úgysem tudjuk feltartani az ellenséget. Úgy is lett. Hajnalban meg is kezdték előttünk is a támadást. Jöttek úgy, mint a méhraj. Lőttünk mi eszeveszetten, de az már csak annyi volt, mintha semmi se volna. Egy zászlós volt a parancsnok, de már ott parancsra nem volt szükség, sem idő. Már az oroszok nem voltak csak kb. 40-50 méterre. A zászlós úrral egy vízmosásba voltunk, mondja, hogy sza-

ladjunk vissza, én mondtam, hogy minek szaladjunk, már úgyis foglyok vagyunk. Ő felugrott, hogy viaszszalad, alig ment 5-6 lépést egy golyó eltalálta. Nekem volt még két db. kézi gránátom, még anynyi időm volt, hogy kidobjam, de már annyit lőttem, hogy a puskámba belerekedt a patron. Hallottam, hogy tőlem jobbra valamelyik bajtárs jajgat, már nem voltunk egymáshoz vagy tíz lépésre, akkor én is feltűztem a szuronyom, hogy közelebb rohanok, gondoltam, hogy én gyáván nem akarok meghalni. Mint Zrínyi Miklós hős leszek, majd a mennyországban is szívesebben fogadnak, de amikor kiugrottam még megpróbáltam a fegyverrel löni, de nem fogadott szót. Amikor én még löni akartam, láttam, hogy egy orosz katona is céloz, de gyáva volt, mert tíz lépésről csak a karom találta el, pedig gondoltam, hogy a szívem kereste. Az én kezemből kihullt az én védő fegyverem és megszűntem tovább katona lenni. Még egy szűrést is kaptam, de az is gyáva volt, mert én már akkor azt láttam, hogy ez lesz a kegyelem szűrása, de az sem a szívem találta el, hanem egy bordával feljebb. Én életben maradtam, az oroszok pedig mentek előre. Mi meg mind ottmaradtunk. A zászlós úr, aki előbb megsebesült a Felvidékre való volt, Zsolnára. Ő tudott tótul is meg németül is, mert az a vidék olyan több nyelven beszélő cipszer. Az Isten küldött egy orosz tisztet, akivel a zászlós úr megértette egymást és ő mondta, hogy ne féljünk, jönnek a szanitécek és bekötöznek, és aki tud menni, megy be Delatinba. Az egy nagy község. Már ott lesz a tábori köztözhely. Amikor a szanitécek bekötöztek én csak magam voltam, aki menni tudott, mert a többi mind súlyosan sérült volt. Gondolkoztam, hogy én magam hogy induljak el. Ha meglát egy orosz lepuffant. A szanitécek mondták, hogy davaj, de hát ki értette azt. Én már kezdtem érezni, hogy gyengülök a sok vérvesztés miatt. Elindultam be a faluba, Delatinba. Mikor bementem egy orosz sem láttam. Kérdeztem az ott lévő civileket, hogy az oroszok hol vannak, mondták, hogy itt még nem voltak a faluba, és mondták, hogy fent vannak a hegyen. Nekem mintha valaki mondta volna, hogy kelj fel és gyere, én el is indultam. Ez úgy reggel hét-nyolc óra között lehetett. Én el is indultam, az oroszok jól látták, hogy ki vagyok, de én csak mentem hátra sem mertem nézni, csak vártam, hogy mikor lőnek le. Az erdő már csak vagy húsz lépés volt, úgy imádkoztam, hogy csak oda be tudjak érni, akkor már megmenekülök. De az a húsz lépés nekem talán egy kilométernek tűnt. Úgy megkönnyebbültem, mint egy rab, ha

kiszabadul a börtönből. De már ott gondolkoztam, hogy nem is megyek. Beértem egy nagy rengeteg erdőbe és ott leültem és tájékozód-
tam, hogy merre is menjek. Visszanéztem arra a helyre, ahonnan el-
indultam és úgy határoztam, hogy csak észak felé megyek. Úgy men-
tem a nagy erdő között, mint egy úzótt vad, már a nap is leszállóban
volt, mikor megláttam egy világosságot. Én egyenesen arra tartottam.
Beértem egy kis falucskába, Dórának hívták. Ott még voltak lakosok,
bementem egy házba és kérdeztem, hogy ruszlik vannak-e itt.
Mondták, hogy nyema (nincs), mutatták, hogy hol vannak a magya-
rok. Úgy 500 méterre lehetek a falutól, de már tegnap sem jöttek be.
Már alig volt annyi erőm, hogy odáig eljussak. Vagy 40-50 méterre
voltam csak a magyaroktól, amikor felbuktam, és akkor a rajvonalból
kijött két katona és bevitt. Jöttek a tisztek, hogy honnan jövök, ezek a
26-os vadászok voltak. Amikor elbeszéltem az esetet, úgy láttam,
hogy kételkednek, és akkor megmutattam a kötésemet, és akkor elcso-
dálkoztak, hogy, hogy tudtam megszökni. Mondták a tisztek, hogy az
én századom itt van 300 méterre, menjek oda, jelentkezzek és mond-
jam el az esetem, de én mondtam, hogy 30 lépésre sem bírok. Ott va-
lamilyik tiszt mondta a másiknak, hogyha van rum hozzon nekem.
Hozott is. Megpróbáltam elindulni a mi kötözőhelyünkre, mondták,
hogy ne menjek, majd jönnek be a szakácsok, hozzák a vacsorát,
majd velük elmegyek. De én elindultam, alig mentem 50 lépést a lá-
bam felmondta a szolgálatot. Ott leültem és vártam, hogy valaki rám
talál. Egyszer hallom, hogy jönnek a szakácsok, felültem és kérdez-
tem, hogy jönnek-e a 15-ök. Jöttek ők is. Az egyik szakács még itt-
honról jó barátom volt. Diósgyőri fiú. Lajos! Itt vagy? Ő is elcsodál-
kozott, hogy ki szólítja őt, odajött, rögtön megismert és mondta,
hogy egy óra múlva itt lesznek, majd ők bevisznek. De én úgy el-
aludtam a szép nyári éjszakán, szinte semmi fájdalmat nem éreztem.
Jöttek vissza a szakácsok és az én Lajos barátom felköltött, de én
mondtam neki, hogy én már nem megyek, hagyjanak ott. Lajos bará-
tom feltett a ló hátára, a ló vezető fogott, hogy le ne essek, bekötöz-
tek Lajos barátom hozott egy pohár rumot. megittam, de akkor már
körülvettek bennünket, hogy mi újság a rajvonalban. Több sebesült is
volt ott már, akkor nekem adtak vacsorát ott maradtam várva az el-
szállító járműveket. Jött is a lovas fogat gyorsan felpakoltak és jöt-
tünk vagy 2 óra hosszat, aztán ott vártak a teherautók és reggelre
Sztribe, egy kis városba raktak le bennünket. Ott volt egy nagy tábori

kórház. Egy szanitéc gyerek megkérdezte, hogy nincs-e köztünk gömöri vagy Torna megyei sebesült. Én mondtam, hogy hová való vagyok, nagyon örült, mert ő is arra a vidékre, Hosszúszóra való volt. Klein Józsefnek hívták, Örültünk egymásnak, ott nem volt faj különbség. Rögtön elhelyezett, hozta a reggelit, ettem annyit, amennyit csak bírtam. Megígérte nekem, hogy az első hazaindulókkal én is elmegyek. El is intézte. Elköszöntem tőle és az egész Galiciától, én tovább nem voltam hazánkat védő katona fiú. Rokkant lettem.

Akik a kilibai harc után megmaradtunk azoknak a hadtestparancsnokság emlékérmét csináltatott. Rajta volt Doberdó, Dél-Tirol, Szerbia, Kiliba csata dátuma. Ezeken a helyeken vívtuk a legkeményebb harcokat.

A sebesült szállító vonattal megérkeztünk hazánkba, Debrecen városába. Nagyon nagy örömünk volt, hogy végre itthon vagyunk. De az öröm nem sokáig tartott, mert az első fogásra a sajkába csak egy kis savanyú káposzta került, meg egy szeletke kenyér. Másnap köménymagos leves, délben újra káposzta. Arra nem is emlékszem, hogy vacsora volt-e vagy elmaradt, mint a kutya vacsorája. Háromnapi utazás után el voltunk fáradva, a savanyú káposzta csikarta a hasunkat, de azért elszundikáltunk. Amikor eloltották a lámpát, úgy éreztük, mintha a plafonról valami szemét hullana az arcunkra. Rájöttünk, hogy ez nem szemét, mert csíp és járkál az arcunkon, ezek a városi embereket ébresztő bogarak (poloskák). Szóltunk az orvosoknak, hogy így nem lehet pihenni, gyógyulni, megígérték, hogy ez csak átmeneti hely, de hát sajnos tovább is így maradt a helyzet.

Pár nap múlva táviratoztam Apámnak, hogy hol vagyok, és kérttem küldjön pénzt. Nagyörömmre személyesen jött el hozzám. Elmondta, hogy kapott egy táborigényt, melyben Csatos Berti barátom értesítette Öt, hogy e hó 9-én eltűntnek nyilvánították. Élek édesapám! Elmondtam szabadulásom történetét. Elbeszélgettünk az ott-honi helyzetről, hogy anyámról semmi hír. Átvirrasztottam néhány keserves éjszakát, a poloskák jobban támadtak, mint az oroszok. Gondolkoztam, hogyan kellene innen megszabadulni, de sehogy sem találtam kiutat. Jött egy rendelet közben, amíg itt voltunk, hogy aki a lakóhelyéhez közelebbi kórházba akar kerülni, az jelentkezzen. Én rögtön jelentkeztem, mondtam, hogy Győr megye Ács községbe való vagyok, mivel odairányították a transzportot. Meg is érkeztünk másnap éjszaka Győrbe. Nem várt bennünket senki. Úgy gondoltuk,

hogy cseberből vödörbe estünk. De az éjszaka legalább nyugodtan telt el, nem voltak külön lakók. Egy gimnázium volt berendezve kórháznak. Már a reggelinél láttam, hogy nem a debreceni helyzet mutatkozik. Az orvosok, az ápolók nagyon kedvesek voltak. Itt voltam 1 hónapig. Aztán ismét elindítottak egy transzportot, ahová én is jelentkeztem, mert az a csoport Kassára ment. Istenem, de nagy is a Te gondviselésed! Az volt minden vágyam, hogy közelebb kerüljek a falumhoz, az ismerősökhöz, a rokonokhoz, mert innen szabadságra is hazamehetnék végre 15 hónap után.

El is jöttünk Kassára, minden reményem teljesült, hogy végre itt vagyok. Kértem az orvost engedjen haza egy pár napra. Az orvos megvizsgált, nem engedett haza. Egy hét múlva közölték velem, hogy meg fognak operálni, lehet, hogy le kell vágni a kezemet könyékig. Borzasztóan elkeseredtem, hát azért jöttem haza, hogy itthon koldust csináljanak belőlem? Miért is nem haltam meg? Átkoztam az én vezércsillagomat, mint a zsidók Mózeszt, amikor kihozta Őket a pusztába.

A sebész főorvos, egy kedves, aranyos ember volt, Posta Gézának hívták, olyan 50 év körüli lehetett. Odaült az ágyamhoz, beszélt nekem, ne féljek, Ők azért vannak, hogy gyógyítsanak, Ők nem mérszárosok. A műtét után, amikor felébredtem a szobámban, mindjárt a kezemet kerestem, hogy megvan-e. Hálát adtam a védő angyalomnak, hogy megsegített a nagy műtét alatt.

Tíz hónapig voltam a kórházban. Bevonultam Kassán a 15-ös vadász laktanyába és jelentkeztem a kapitány úrnál, akit éppen az udvaron, parancskiadás közben találtam. Rubis kapitánynak hívták, igazi katonás, magyar ember volt. Amikor mondom a nevem azt kérdezte, te vagy-e az a Doszpoly Sándor aki Delatinnál megszökött az oroszoktól? Mondtam, hogy igen, én vagyok az. Akkor a vállamra tette a kezét és végigmentünk a század előtt és beszélt a katonáknak, hogy így kell szeretni a hazát. Akkor felmentünk az irodába és mondta az irodavezető őrmesternek, hogy adjam elő a szökésem történetét és készítsenek jegyzőkönyvet róla. Közben kértem a kapitányt, hogy kb. 2 éve nem voltam szabadságon, adjon egy pár napot. mennyi kell fiam? – kérdezte. Elég lesz 28 nap? Boldogan megköszöntem. A kapitány kiment, mondja nekem az őrmester: Megírom a szabadságos levelet és akkor még a hatórás vonattal hazamehetsz. Ne félj, nem múlik még el a háború, még visszajössz, és majd akkor

megcsináljuk a jegyzőkönyvet. Én beleegyeztem, és már este 9 órára itthon is voltam. Apám nagyon megörült, hogy újra itthon vagyok. Elfoglaltam régi helyemet, boldogan aludtam a szülői házban, annyi megpróbáltatás után.

A faluban is híre ment, hogy hazajött az eltűnt fiú.

Kértem a házvezetőnőt, – mert volt a háznál édesanyám helyett egy házvezetőnő féle –, hogy vegye elő a civil ruhám, fel akarok öltözni. Ő mondta, hogy Julika alig várja, hogy meglásson. A faluban az a hír járta, hogy az egyik kezemet elvesztettem a háborúban. A kislány is azt kérdezte, hogy ez igaz-e?

Másnap boldogan nézegettem körül az ismerős tájakat és embereket. Kerestem azt a kis szösze Julikát akit én valamikor itthon hagytam. Mivel a szomszédomban laktak láttam minden mozdulatát az udvaron, egyszer csak látom, hogy egy nagylány jön ki az udvarról. Nem akartam hinni a szememnek, hogy ez valóban Julika lenne? Megígértem neki, hogy délután meglátogatom. Nekem közben a rokonokat kellett meglátogatni. A vacsorát is Laci bátyáméknál fogyasztottam el, így aznap nem találkoztunk. Másnap kettesben elmondtuk egymásnak minden titkunkat. Kérdeztem igazi-e a szerelmed, vagy csak szalmaláng. Téged csak egy golyó, engem pedig csak ásó-kapa választhat el egymástól. Sajnos csakugyan ásó-kapa választott el egymástól bennünket, ugyanis 18 éves korában meghalt.

Én a harcéri sebesülés után rokkant lettem. Amikor kikerültem a kórházból a románok akkor üzentek hadat, de már Erdélynek egy részét meg is szállták, mert ott nem volt ütőképes katonaság, csak határőrség, mert ők hozzánk tartoztak. Arra nem számított a magyar hadvezetőség, hogy ők megtámadnak.

Annak a hallatára, hogy a románok megtámadtak, én elmentem kihallgatásra, és kértem a parancsnokot, hogy osszanak be a legközelebbi menetszázadba, amelyik Erdélybe megy. Mivel rokkant voltam, nem ütőképes, úgy szinte szégyelltem, hogy fiatal létemre a kaszárnyában kuksolni. Azt mondták, hogy lesz itt nekem munkám. Beke-rültem abba az alakulatba, ahová a legmegbízhatóbb embereket osztották. Mi anyagszállításokat végeztünk a frontra a legbizalmasabban, hogy azt nem tudja senki, hogy mi van a vagonokban. Én utoljára majdnem az életemmel fizettem rá. Nekem Triesztbe szólt a menetlevelem. Az újpesti hajógyárból kellett volna Triesztbe kísérni egy vagon hajóműszert. Amikor mentünk, egy egész vonat összpön-

tosult Pesten a rákosi rendezőben és onnan indultunk ki erre, ki arra. Lajbokba volt a menetirány elosztva, de mire odaértünk megfordult a világ. Már Zágórában álltunk a vonattal az állomáson, amikor odajött egy őrmester. Az már horvát karszalaggal, jól tudott magyarul és mondta, hogy ne menjünk tovább, a magyar hadsereg összeomlott a Piave folyó vértől piroslik. A katonaság menekül, minden a fejére állt, nincs parancsnok, menekül mindenki. Nem hittük. Azt gondoltuk, hogy szabotázs, lázító és mentünk Lajbok felé. Mikor odaértünk láttuk, hogy fel van fordulva a világ. Az állomáson rengeteg katona. Ott már megtudtuk, hogy mi van. Jöttek a horvát katonák, hogy azonnal szedjük le a sapkarózsát és hagyjuk el a vagonot. Gondolkoztunk, hogy mit tegyünk. Én bementem az állomásparancsnokságra és mondtam, hogy ki vagyok és mi a küldetésem. Egy idősebb őrnagy volt ott és mondja, hogy már a magyar hatóság nem ura a helyzetnek, menjünk haza, ha tudunk. Itt le van foglalva minden. Visszamentem a vagonunkhoz, már akkor le volt zárva és mondták a többiek is, hogy itt már nekünk semmi keresnivalónk nincs. Gyerünk haza, ha tudunk. A sok nép és a katonaság özönlött, már alig fért a nép. Egyszer jött egy vonat, szólt rajta a fegyverropogás. Valakik bekiáltották, hogy itt jönnek az olaszok. Bújtunk ki hova tudott, nem akart senki fogságba menni, de nem olasz, hanem magyar katonák jöttek. A vonat meg sem állt csak lassított, mert minden vagon tömve volt, a vonat tetején is aki csak ráfért, így menekült mindenki. Jött egy másik vonat, az megállt, de az szintén tömve volt. Mi egy néhányan szereztünk olyan hosszú deszkát, ami az egyik ütközőtől a másikig ért. A vagon között ott ültünk vagy tízen egész éjszaka, majd meg fagyunk. Reggelre beértünk Prágerhofba, az osztrák-magyar határállomás volt. Ott megállt a vonat és mondta a mozdonyvezető, hogy ő tovább nem megy, mert se szén, se víz nincs a mozdonynak. Az a látvány, ami ott volt az elborzasztott. Az állomás ajtóí, ablakai összetörve, oldalt égett valami, de ki törődött vele, ott mindenki ment az állomásfőnökhöz, hogy rendeljen, vagy szerezzen egy mozdonyt. Kb. hét óra múlva jött egy. Akkor megindult a roham a vagonok felé. Mi egy csomóan egy rendes személykocsihoz értünk, felugráltunk az előtérbe és kiszóltak, hogy ez tisztí kocsí, ide nem lehet bejőnni. Az a harag, ami ott lett az emberekben. Mi betörtük a kocsi ajtaját és az a pár tiszt azt sem tudta, hogy mit tegyen. Kizavartuk őket, a bőröndjeiket pedig kihajigáltuk és kiabáltuk, hogy még most is ti akartok

kényelmesen utazni, hazaárulók. Csak épp hogy arra nem került sor, hogy jól elverjük őket. Onnan bedöcögött a vonat Székesfehérvárra. Ott is felfordulva minden, ott is kijelentette a mozdonyvezető, hogy nem tud továbbmenni, mert nincs szén a mozdonynak. A főnök hozott valahonnan egy mozdonyt és az befutott a Déli pályaudvarra. Már ott széjjelment a nép, ott már mindenki kiszállt. Még egy nagy meglepetés ért, azt sosem felejttem el. Egy főhadnagy, egy ferslőkon állt, hogy nagyobb legyen, és elkezdett beszélni, hogy elvtársak, katonák elmúlt a háború, dobjátok el a fegyvereiteket, béke van, és nem akadt egy magyar ember, aki belelőtt volna akkor, mikor az oláhok Erdélyt megszállták. Nem hogy azt mondta volna, hogy katonák, fogjátok meg a fegyvereiteket és ki a határra, mert veszélyben a haza. Nagyon szomorúan elindultunk a Keleti pályaudvar felé, akik Miskolc felé mentünk. Ott is mondták, hogy nincs mozdony, de valahonnan jött egy estefelé, és lassan beértünk Miskolcra, de már ott csakugyan nem tudott szerezni mozdonyt a főnökség, és elindultunk gyalog. Én is este 8 órára hazaértem nagyon fáradtan. Otthon nem is tudták, hogy mi van a világban. Csend volt, nem volt rádió, hogy híriül adja, hogy a magyar vitézség romba dőlt, a Piave folyó elnyelt 10000 magyar legényt.

Koscs (Szemere) Gyula

*Koscs (Szemere) Gyula Nagyváradon,
a Pétervárad 70. gyalogezred katonájaként*

Rozsnyón született 1898. február 20-án, Koscs Gyula és Török Mária gyermekeként. Apja vasúti altiszt volt, hatan voltak testvérek. Neveltetésük és taníttatásuk – apja kis fizetése miatt – sok gondot okozott szüleinek, a gyermekektől pedig sok lemondást és nélkülözést kívánt, írja önéletrajzában.

Elemi iskoláit Losoncon végezte, majd Sajógömörön és Kassán járt polgári iskolába, és annak elvégzése után beiratkozott a kassai felső ipariskolába, melyet 1916-ban fejezett be. A felső ipariskola elvégzése után, 1916-ban besorozták katonának. Harcolt az orosz és olasz fronton. Megkapta a Károly csapatkeresztet, a bronz vitézségi érmet, valamint a vitézségi érem második osztályát, a kisezüstöt, majd a háború után az Osztrák Háborús Emlékérmét és a Magyar Háborús Emlékérmét kardokkal és sisakkal a harctéri szolgálataért. A háború végére hadnagyi rangot szerzett. Később a 34. kassai gyalog-

ezred állományába került. A háború alatt volt szakaszparancsnok és századparancsnok a harctéren és kiképző a hátországban. 1918-ban Szemerére magyarosította a nevét. A trianoni békeszerződés után került a Csehszlovákiához csatolt Kassáról Miskolcra és kérte magyar állampolgárságának fenntartását. Folytatta tanulmányait a József Műegyetemen.

A háború utáni rossz gazdasági helyzetben nem talált munkát, így jelentkezett a szervezés alatt álló honvédséghez. Egy gazdasági tanfolyam elvégzése után különböző alakulatoknál szolgált. 1926-ban megnősült, a *szendrőládi* református lelkész leányát, Lengyel Ilonát vette feleségül. A második világháborúban gazdasági tisztként vett részt. Őrnagyi rendfokozattal fejezte be a II. háborút. Háborús szolgálataért több elismerő oklevelet és kitüntetést kapott. A háború után leszerelték, 1947-ben nyugdíjazták. 1950-ben megvonták tőle a nyugdíjat, és a TŰZÉP Vállalatnál talált munkát. 1957-ben került öregségi nyugdíjba.

Gyermekük nem volt. 1981-ben hunyt el *Edelényben*, 83 éves korában.

*Szemere (Koscs) Gyula százados
az 1930-as években*

*Szemere (Koscs) Gyula az 1960-as
években*

Fényképek az I. világháborúból

Szemere Gyula hagyatékában több első és második világháborús fénykép maradt fenn. Tudomásunk szerint a háború alatt nem vezetett naplót, s később sem jegyezte fel háborús emlékeit. Azonban a fényképek is sokat mesélnek a frontot járt katonák életéről, mindennapi küzdelmeikről.

A háborús fényképek után elhelyeztük azt a három olaszországi képeslapot is, melyeket Szemere Gyula az olasz frontra kerülésekor vásárolhatott.

Az önkéntes 25. gyalogezred Losoncon. 1916. VII. 20.

Honvéd tömegsír Bienovónál

*Malomrom Berenovcénál. Itt mentem keresztül, keresve a muszkát.
x Itt fogtam egy oroszot*

15 cm-es ágyú gránáttölcsére

Egy fedezék, eső után

Eső után azonnal hozzálátunk az állás javításához

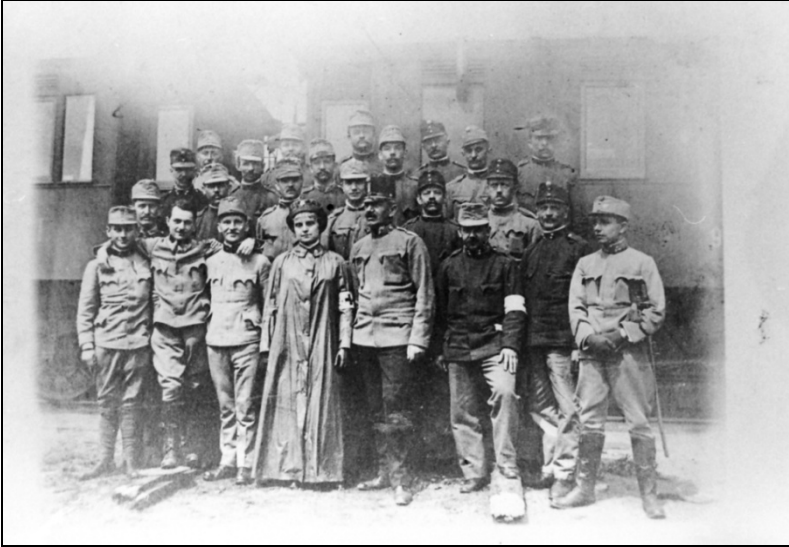
Előtérben a mi, hátul az orosz drótakadályok

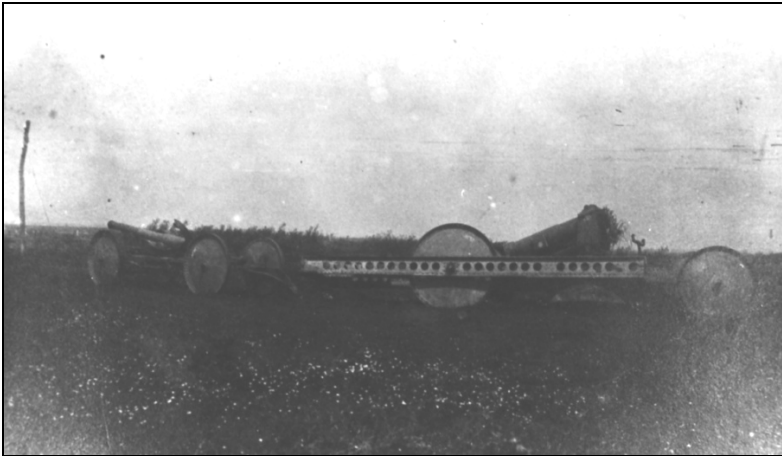
6 cm-es ágyúval felszerelt orosz páncélaútvé a Szereth mellett

A 30,5 cm-es ágyú töltése

A sebesültszállító vonat utasainak egy csoportja

Felrobbantva hátrahagyott orosz hajóágyú Zlatnikynél. 1917. július

Derylázi kozákoktól felgyújtva. 1917. július

Trembovkánál sokat kellemetlenkedett, míg végre egy gránát telitalálat érte, s harcképtelenül a kezünkre jutott. 1917. augusztus

Egy katonabajtárstól kapott fénykép a wolhyniai és galíciai harcok emlékére. Gjurkovich

*A wolhyniai mocsaraknál. 1917. november hó
Szemere Gyula*

Wolhyniai csendélet 1917 decemberében

Szemere Gyula szakaszvezető 1918-ban

Wolhynia, 1918. III. 19.

A Monte Grappán. 1918. VI. 15.

Borgo, Alpok. Színes képeslap 1918-ból Olaszországból

Trento az Alpokban. 1918 ápr. 24. Színes képeslap Olaszországból

Lavico. Alpok. 1918. május. Színes képeslap Olaszországból

Ször Dániel

Idős Ször Dániel 1891. február 19-én született *Tornakápolnán*. *Pitymallattól alkonyatig* című önéletírását 1970-ben, 79 éves korában vetette papírra. Visszaemlékezésében a központi helyet az első világháború eseményei foglalják el, de írásából megismerkedhetünk gyerekkorával, a háború kitörését megelőző időszakokkal, és azzal is, hogyan alakult az élete a háború befejezését követő években. A jelképes cím életútjára vonatkozik. Önéletírásának célját abban jelöli meg, hogy szeretné elmondani az utókornak, a jelen és a jövő ifjúságának a parasztság sorsát-baját. Szeretné tájékoztatni őket, hogyan éltek az emberek a vidékükön és a községükben, hogy az elmondottakat a maguk javára hasznosítsák. Elbeszélésének történeti hűségét hangsúlyozza: „azt mondom, és úgy mondom, ahogy láttam, ahogy éreztem, ahogy volt”. Valóban lelkiismeretesen végig követi például a világháborúban általa bejárt állomáshelyeket, s ezt 54 év távlatából is kitűnő memóriával, színesen eleveníti fel. Rendkívüli egyéniségének formálódásához a falusi közösség nagymértékben hozzájárult.

Ször Dániel 1914-ben, amikor behívták, 23 éves volt. Kassára került a 6. Hadtest 9. honvéd gyalogezredéhez. A négy esztendő alatt sok helyen megfordult, bejárta a világháború különböző hadszíntereit. Először Przemysl várába vitték, innen Tomaszovba, majd a Lemberg – Rawa Ruska-i vonalra. Itt sebsült meg először, könnyebben. Innsbruckban részesült kórházi ápolásban, és 8 heti házi kezelésre is hazaengedték, mivel a kórházban szűkösen voltak, a súlyosabb sebesülteknek kellett a hely. Ezután 8 hónapot töltött Eperjesen, „ordonánc-féle” volt egy orvos mellett. Az orvos kíséretében jutott el Osgyánba, a Luzsénszky-féle kastélyba. 1916-ban, mint 32 éves alulinak, Kassára, az eredeti ezredéhez kellett visszatérnie, ahol 1917 februárjáig állomásozott. Időközben 2 hét aratószabadságot kapott. Februárban bevagonírozták őket „a 8 lónak 42 embernek járó” vagonokba. Bártfán, Orlón át egy hét alatt Breszt-Litovszkba értek, majd Kovelba, illetve a volhiniai Stokhod folyó menti frontra. 1917 augusztusában Lengyelországon, Ausztrián át Olaszországba szállították. Az itteni viszontagságokat Ször Dániel részletesen elbeszéli. Írásából érezhető, hogy a háború vége felé a fronton nőtt a feszültség, egyre többször esik szó a rézsisakos tábori csendőrökről. 1917 októberében újra megsebesült, emiatt 1918. január közepéig távol volt a fronttól. Ezután már nem került idegen földre. Katonai tanezredhez osztották

be Inotára, majd Budapestre a lázongók megfékezésére irányították az ezredét. Ismét mezőgazdasági szabadságot kapott, végül pünkösdi táján leszerelték.

A mozgalmas frontélet, a katonáskodás világjárt emberré tette Szőr Dánielt. Mindenütt nyitott szemmel járt, s az őt ért benyomások mély nyomot hagytak benne. Az idegen tájakat, embereket alaposan megfigyelte, összehasonlította az otthoniakkal. Volt része kemény csatákban és könnyebb frontéletben is. A szerencse mellett bizonyára rugalmassága, alkalmazkodó képessége, ügyessége is hozzájárult, hogy az átlagosnál többször jutott haza, s olykor kevésbé veszélyes helyeken is teljesített szolgálatot. Az általa jelentősebbnek érzett eseményeket emlékezete hűen megőrizte, és önéletírásában rögzítette. Az elmondottak a háborús időszak ezernyi mozzanatát idézik fel: Megemlékezik például első Ferenc József Ausztria császáranak, Magyarország királyának jelképes temetéséről a Kassai Dómban. Felleveníti a Stokhod folyó menti csata utáni borzalmas frontképet, az olasz harctéren lezajlott véres rohamokat, melyekben részt vett. Időnként megállították a sziklás hegyek, szédületes szerpentinek, melyeknek megcsodálta zord szépségét. Érzékletesen örökíti meg, hogyan fogadták otthon, a falujában a háború befejezésének hírért. A társadalmi megkülönböztetés miatti rendkívüli érzékenysége a frontélmények hatására tovább erősödött.

Jellemző eseteket idézve sokszor visszatér arra, hogy a harctéren a feljebbvalók nem vették emberszámba a közkatonát. Ugyanakkor tárgyilagosan értékeli, elismerően említi Békási István századparancsnokot, aki „kemény katona volt, de végtelenül becsületes ember”. Mindez arra mutat, hogy ítéleteiben nem vezette elfogultság.

A szociális kérdések iránti érzékenysége hamar tisztánlátóvá tette. Megértette a háború lényegét, hogy az igazi vesztesek a sokat szenvedett néptömegek. A Tanácsköztársaság idején Szőr Dániel a falubeli Direktórium tagja lett. Emiatt a bukás után sok üldöztetésben volt része, többször börtönben ült, idegenbe kényszerült. S bár előkészítették a kivándorlását Amerikába, nem élt a lehetőséggel.

Amint sikerült itthon amnesztiát kapnia, tüstént hazatért. Hazavágyódását, a szülőföldjéhez való ragaszkodását, eseménydús életét, emberségét érzékletesen fejezik ki a következő sorok:

„Engem haza hí a Föld, és még valami, ami nekem az életet, a mindent jelentette. Igen, a Föld. Szerettem a pacsirtával énekelni...”

Jelen összeállításban, csak az első világháborúra vonatkozó részeket közöljük (a szerk.).

Pitymallattól alkonyatig

(Részletek)

1914 július utolsó napjaiban aratás közben a mezőn arról értesültünk, hogy Sarajevóban meggyilkolták a Trónörökös párt. Ez pár nap múlva vérbe borította a világot. Július 29-én a monarchia Déli hadtestjeit mozgósította, már akkor világos volt a háború. Augusztus elején takarmányhordás közben bejött hozzám a csász, kért, adjak neki pár lövet puskaport. Mikor kikísértem, akkor hallom: Jajj Istenem, végünk van, kitört a háború!

Szaladtunk a Bírónál, abban a percben hozta egy futár a nagy piros plakátokat.

Mozgósítás!

Még aznap este Kassán voltam sok-sok tízezred magammal. Ott a 6-odik Hadtest állomásozott. A nagyállomástól a szép Kossuth utcán mint folyam, úgy kígyózott a nép. Egyszer fekete színű volt a folyam, máskor fehér, tarka. Sáros, Liptó, Zemplén fehér, ill. szűr ruhában, Abaúj, Borsod, Heves, Szabolcs fekete magyarba. Mámorosan énekelve: Megállj, megállj kutya Szerbia! Utolsó koccintás után jelentkeztem eredeti csapattestem parancsnokságánál. Nyomban felszereltünk csukaszürke ruhába, kék parolin és kék zsinór az ismert borjúval, sárga szijazat. Délbe már napos, ill. ügyeletes szolgálatba léptem. Pár nap múlva indulásra készen vártuk minden percben az indulási parancsot. Felszerelés: Ruha, köppenyen kívül 2 pár bakancs, sátorlap, ásó, sajka, főzőedény, csákány, kenyérzsák, kulacs, kanál, borjú, benne 1 öltő fehér ruha, 1 pár kapca, 3 tartalék konzerv, pár tableta konzerv-kávé, kevés só, paprika. Nagy Borju és a Tölténytartó, kisborju, 120 manlicher töltény, Puska és a derékszijjon szurony hüvejjel és két kemény szijból tölténytartóval.

Mielőtt elindultunk a frontra, iskolát tartott Békási István Századparancsnok a bajtársiasságról. Nagyon szépen, meghatóan beszélt, kemény katona és végtelen becsületes ember volt. Ki tudja, hol porlad? Pihenjen Békében!

Augusztus, nem tudom már hányadikán éjjel elindultunk. Mezőlaborcra vasárnap alkonyatkor értünk. Egy hűvös reggelen egy jelentéktelen kis állomáson kivaggoniroztunk. Kevés fekete kávé, hejesebben feketés víz fogyasztása után elindultunk észak felé, és

erős gyaloglással elértünk napszállatra a híres Premisli vár déli erődjéhez, ott egy uradalmi major tágas udvarán sátor alatt a kimerültségtől szinte élettelenül hevertünk hajnalig. Aztán pihenés nélkül éjjelnappal folyton meneteltünk. Ha az élcsapat térképnézésre megállt, az emberek jobbra-balra dőltek, és alig lehetett felköltetni őket, nem számított se sár, se piszok. Nem emlékszem, meddig meneteltünk, csak arra, hogy augusztus 20 felé megérkeztünk egy orosz határmenti községbe, ami már fel volt dülva. Amikor a falun vonultunk át, a kérésbe ejtett szegény nép hozta amilye volt.

Pár száz méterre a Falun túl már ott állt az orosz uralmat jelző oszlop. Elszántan léptük át a határt, félelemnek semmi jele nem mutatkozott. Terepkutatónak 13-as K.u.K. huszárok, jó szabolcsi fiuk voltak beosztva. Micsoda délceg emberek, lovak! Másnap aztán megkezdődött Tomasovon túl a támadásunk. Kényszerítették az ártatlan embereket egymás gyilkolására. A Kaukázusi oroszot a szabolcsi magyarra és viszont, jól lehet, hogy arról a tájról sem hallottak, ahol a másik szeretett volna békében élni.

Majd e földi pokolban is mult az idő. Lublin felé igyekeztünk, fásultan, semmi lelkesülés már, aztán a Lemberg – Ravaruszkai vonalra irányították megfogyott Hadosztályunkat. Egy nagy tágas falusi piac-forma térségen Beszédet mondott Molnár Táborno. Honvédek, Magyarok, itt Lublin felé megvertük az oroszot, Lemberg körül van még néhány hadosztálya, reméljük pár nap alatt azt is szétverjük, és amikor a fa levele lehull, otthon leszünk a Boldog családi körben. Éljen rivalgás közben repültek a sapkák a levegőbe.

Meneteltünk Ravaruszka felé. Utunk bal oldalán oldallós szántó, fölötte fenyveserdő, a területen megfeketülten több napos, több száz gyalogsági hulla hordónyi vastagságra felfúvódva. Az út jobb oldalán kis fahídon túl mocsár, a tüzerek a lóról félig lefordulva ott libegtek a zöld füves mocsár tetején. Micsoda Bűz, látvány! Akkor hír szerint meglepték kellő biztosítás híjján a tábort és ez okozta a tragédiát. Ugy emlékszem hallásból, hogy a táborparancsnok öngyilkos lett.

1914. szeptemberében megérkeztünk a Rawaruszka Lembergi vonalra. Feladatunk a műút védelme volt. Megérkezésünk első napján főztünk vagy négyen egy jó fazék hámozott krumplit. De a közös nagy krumplis tál fölött egyszerre megálltak a kanalat szorító kezünk, mert olyan hirtelen ágyu dörgés mozgatta meg a földet Lemberg

felől, amelyet még eddig nem hallottunk. Hogy a krumplival mi történt, már nem emlékszem, csak arra, hogy azonnal riadó és sorakozó és indulás. Ott a tájon láttam egy erdő szegéjén négy század dobost, egy helyen meghalva. 65-ös k. u. k. Parolinusok voltak. Hogy halott, ill. sebesült mennyi lett, nem volt se kedvem, se időm megállapítani. Ott történt, hogy egy homokos gödörbe ültünk négyen, Békási akkor már zászlóalj parancsnok, Kovács szksz.vezető és egy Bohm nevű távbemérő. Kovácshoz hogy került egy fej vöröshagyma, nem tudom, de elővette, nekem is vágott, Békási azt kérdezte milyen az fiú? Kovács neki is adott, de se só se kenyér, már napok óta nem láttunk konyhát sem. A mozgó hracokba nem jöhetett be a tűzvonalba.

Másnap az út keleti oldalán az ugynevezett kopasz hegyen hajnalban a zászló aljunk jobb szárnya védelmében Balázs hadapród is elesett, Kovács szksz.vezető is velem együtt sebesült. Pár kilométerre hátrább kaptunk első kötést, és estig vánszorogtunk, amikor is elértük a ravaruszkai vasút vonalat. A Rawaruszkából kitolató szerelvényt a nyílt pályán már akkor sok százan megállítottuk és felhúzogattuk, tologattuk egymást. Éjjel Krakkóba ráztak föl bennünket az állomáson. Ott kaptunk rendes kötést és egy stampedli konyak-féle italt.

Folytatom – Insbrucknál. Szép festői vidék ez, a város fölötti óriás hegyoldalokban itt, ott egy-egy kis villaszerű emeletes épület fehérlik kevés földdel, ott legel a kecske, a tehénke a lakás körül. De milyen példás rend, tisztaság, kihasználva minden talpalatnyi hely. Az ott lakó Stájer férfiaknak a derék sziján ott lógott az elmaradhatatlan görbe kakastoll, vagy zerge szakáll. A völgyben októberben eső, az óriás felhőkbe nyúló csucsonk fehér hó volt. A nép szép egészséges, és a viselete is tetszetős. Ruházata zöldes szürkés térdharisnya, nadrág. Igaz 55 éve jártam ott, de én nem emlékszem, hogy gyászt jelentő fekete ruhás népeket láttam volna.

Tekintettel, hogy a kórházi ágy kevés volt a Monarchiában, a járnai tudó betegeket házi kezelésre hazaengedték. 2 koronát fizettek napi étkezésre, én 8 hétre lettem szabadságolva. Szendrő községbe jártam hetenként ellenőrzésre és kötésre, egyébként itthon kötöztek. Majd a nyolc hét letelte után Kassán jelentkeztem. Majd 15 áprilisban gyógyultan mentem vissza Pécsre, néhány nap után mint könnyű szolgálatost, Eperjesre vezényeltek. Azokban a napokban törték át a központi csapatok Gorlicénél az orosz frontot és az orosz foglyok

százazrei kerültek fogságba, Eperjesre napokig éjjel-nappal özönlöttek 8-as sorokban. A kórház, amelyben egészségügyi voltam, a város alsó részén volt. Ott volt a 67-es laktanya, alatta Kassa felé vásártér és rét terült el Tót-sóvárig, de azon majdnem egymáshoz ért, annyi volt a fogoly. Egyes lelketlenek, katonák, civilek, vittek kevés értékű ennivalót és az a szerencsétlen fogoly az óráját, vagy más értékes, szükséges tárgyát adta egy darabka élelemért. Fájt látni!

A szolgálatom nehéz volt, sok haldoklót kellett kezelni. És a hullaházba emeletről lehordani, vállon, éjjel, a temetői hullaházba. A közelebbi uton nem volt szabad vinni, csak a járatlan kerülő uton, hogy ne lássák. De enni volt mit, és néha aludni is lehetett. Majd néhány hét után ojjan ordinác-féle lettem, iroda rendbetartó, és vizitkor segédkeztem a főorvosnak. Szeretett a pontosságomért és a tisztaságomért, úgy hogy a gyógyszerbeadást és a hogyléttellenőrzést is rám bízta. Amikor elvezényelték, engemet is magával vezényeltetett.

1917 januárjában mint alkalmast beosztottak egy menetszázadba. Szigoru dermesztő hidegben, eszkábált deszka bódében voltunk elszállásolva pár hétig. Ojjan volt a barakk, hogy néhány centire a föld felett volt egy sor deszka, feljebb, körülbelül egy méterre másik sor, ez jelentette az emeletet. Ugy, hogy egy m. királyi 9-es honvéd kevés szalmával elférjen benne. Bizony sokszor arra ébredt az alsó osztályon fekvő Hős Honvéd, hogy langyos eső csepereg rá, de nem a szurkos papír tetőzetről, hanem a felette lévő emeletről.

1917 február 2-án bevagoníroztunk a vasúti kocsinak nevezett mozgó alkalmatosságokba. Beléjük zsufoltak vagy negyven embert. E kis laktanyának mind a két végében el volt hejezve egy-egy közepes főző fazék nagyságu pléh, úgynevezett rajkájha. Bártfán, Orlón át kb két hét után megérkeztünk Bresztlitovhoz, majd két éj, két napi menetelés után bebújhattunk a keleti erdős részen az oroszok építette föld barakkokba.

Az oroszok és a mi vonalaink között folyt a Stokhod folyó szabályozatlan, mocsár mind a két oldalán több száz méter szélességben. A két vonal közötti területet minden éjjel terepkutató járőrök portyázták. Combtövíg érő, derékszíjhoz csatolt hosszúszerű sárga csizmában. Egyébként csendes, egy év óta álló front volt itt. Néha-néha szónokoltak az ütegek, és a nyugtalanító gépfegyver pásztázó tüzek, járőr összecsapások voltak. Ott olvastam az Estben június vagy július hónapban egy vezércikket. Idézem: Bethmann Holveg német Biro-

dalmi kancellár kijelentette, hogy 180 millió orosz megmutatta a példát, hogy nem muszáj háborút viselni, ha nem akar. Szégyen, Gyalázat, és az utókor átkának kihívása minden olyan nép számára, amely gyáván hagyja magát tovább uszítani.

Mondtam, biztatva Bajtársaimnak, hogy nem sokáig tarthat már a háború! és még 15 hónapig tartott. Ott már gyengén kaptunk kosztot, a kenyérnek 25 százaléka fából őrölt liszt volt. Nem emlékszem, hogy babot vagy krumplit egyszer is ettünk volna. A dohány falevéllel volt vegyítve. Egy májusi reggelen a dekunk mögött mosdottam, törülközés közben megállt a kezem, ojjan Édes hazai hangra. Néhány méterre tőlem egy szanitész megszólal: Azt a madarat hallgatja-é? Igaz volna? Nyirfajdkakas! Győjön már idebb Hova való maga? Én Gömör megye Szuhafőre, a Putnoki városi kerülősegtől vonultam be.

Kedves Gömör szülöttje Králik János, aki pár hónap múlva az olasz fronton, a Montessa Gabriellán összeölelkeztél a vérrel kevert köves földdel, most több mint félszázad múlva bucsuzom tőled Testvér és Bajtárs! Legyenek Kellemes Álmaid a nyirfajdokkal! A tűzvonalból a zászlóaljunk tartalékba vonult pár száz métert hátrább, ami ugyan kimenő lett volna, de éjjel bejártuk az állást javítani, napal meg sorgyakorlat, fegyverfogás, csak pihenni nem volt idő.

Egyik déli ebédosztáskor a szakács kérdezi a zlj. szolgálatos tisztet, egy hadnagyot, hogy a maradék leveshez és főzelékhez külön-külön sorakozik-e a század. A hadnagy azt válaszolta, hogy öntse össze, mindegy a bakának ha a csizmája főtt is benne. Tehát annyiba nézte mint a disznót.

Augusztus 3-án hátra arcot csináltunk, és elindultunk ismeretlen irányba még pokolibb sorsok felé. Utunk lengyel földön és Ausztrián vezetett délnyugat felé. De milyen út volt ez az 1914-eshez viszonyítva? Akkor egész uton ünnepeltek a lengyelek, osztrákok, mint sebesült hős honvédeket, most meg menekülünk. Amikor valahol megállt a vonatunk a nyílt pályán vagy egy állomáson, az elszabadult vihar a gyümölcsfákat gyümölccsel együtt tördelte össze percek alatt. Nemcsak a vasutasok, vagy állomásfőnökök, de még az állomásőrség sem mert mukkanni. Már úgy menekültek tőlünk, mint a rablók elől, mert a vasút értesítette a népet. Mégis a háboruban sokan megmaradtak emberként. Lejjebb, Marburg felé amikor megállt a szerelvényünk, hozták a nők, gyerekek kosarakba az almát, dobálták fel a koscsikba. Később már kevés élelemért is sok ember eladta a tartalék fe-

hérneműjét, inget, gatyát. Egy napi pihenő után aztán éjjel menetelünk erőltetett menettel, nappal leplezett pihenő az acélmadaraktól. Ott már nem volt tovább vasút, az óriás hegyek közt. Sodrony is vezetett a sziklás hegyekre a Montessa Gabriella és Doberdó felé. Menetelés közben láttam, ahogy az út mellett veresedeső lóhullákat bőröstől marcangolták szét az út építésére odavezényelt foglyok. Forrást én ott azokban a hegyekben sehol nem láttam. Sok nap volt amikor nem kaptunk vizet.

Itt egy szűk völgyecskeben, nagy fák alatt lapult sátortáborunk. Egyszer elindultam a délkeleti hegyoldalnak egyedül. Szép tiszta augusztusi délután volt, nem tudom meddig mentem, de amikor felnéztem a legmagasabb pontra, szinte tátva maradt szájjal néztem, hogy míg a láthatár tartott, kelet és délkelet felé, csak szőlő és szőlő, itt ott fügefával betűzdelve, és hófehér pontként fehérlettek a borházak. A bluzt kigomboltam és az ingderekat megraktam érett fügével. Aztán két olaszrizling tőkének elvágtam a rohamkéssel a nyakát, a puskát a nyakamba, és a két kezembe két vedernyi szőlő. A fügét, szőlőt a cimborák birtokolták.

Érdekes volt látni, hogy a patak mentén csak kukorica volt, keskeny földszalagokba ültették a barázda mindkét oldalán, mint nálunk a bab, szőlő van ültetve. No de vissza a hegyek felé vezető utra, ahol a kaszáspihenés nélkül éjjel-nappal kaszált. A mi hadosztályunkat hol itt, hol ott, ismeretlen terepen éjjel is, nappal is bedobták. Azt sem tudtuk, hol van az olasz befészkelve a kavernákba. Emlékszem, egy délbe egy válogatott, fiatalokból álló roham-zászlóalj indult meglepetésszerű támadásra, de abból alig jött vissza néhány ember.

Egy sötét októberi éjjel a vonal mögött haladva éppen tőlem pár méterre adta ki a támadási parancsot a zlj. parancsnok. Percre indulunk, de mint másnap kiderült, az olasz állás légvonalban csak 120 méternyi távol volt. Amikor az állás elé értünk pár méterre, megnyilott a pokol. A világító rakéták egymást érték, ilyen terepen még nappal is lehetetlen közel ezer embernek zaj nélkül menni. Hát még rohamkés, szurony, hüvely és annyi láb zaja! A golyószóró, lángszórógép és kézfegyverek percek alatt meghiusították a támadást. Csak a sok jaji istenem, szanitész, hadnagy úr, tizedes úr szavak hallatszottak. Halálos hörgés, és utána siri csönd. Én egész éjjel jár-örömmel az olasz állás előtt éles kövek mellett lapulva ott rekedtem. Rendesen föl tettem a kérdést, mit tegyünk emberek? Mind azt mond-

ták, hogy nem akarnak foglyok lenni. Micsoda helyzet két tűz között várakozni! Mikor már lővilágos volt, elindultunk, hármasával-négyesével visszacsusztunk a magyar vonalhoz. Ma is hihetetlen, de még csak meg se szólítottak az olaszok. Jómagam legutolsó lévén szabályszerűen jelentkeztem, hogy visszajöttem tizenheted magammal. Regecz főhadnagy úr a kezét nyujtva fogadott. Isten hozta Szőr! Maga már nincsen az élők névjegyzékén.

Néhány nap mulva újabb helyen tartalékvonalban voltunk. A kövek között lapultunk, mint a nyulak a göröngyös szántóföldön. Egy óra tájban megkezdte az olasz a pergőtűzet. Olyan összpontosított pergőtűz volt alkonyatig, hogy már alig volt oxigén a levegőben a sok ekrazittól. Napbukás után megszűnt a pergőtűz. Vártuk a támadást, de az olasz nem támadott. A sötétséggel megeredt a havaseső is. Lekuporodtam egy köre a köpenyre. Még két barna német pokrócot és a sátorlapot teritettem rá, felülről nem áztam, de a lábam átázott. Az elmulás megváltás lett volna. Virradatkor az eső elállt, a felhők felszakadoztak, és megláttam doberdót, a magasabb pontok a hótól fehérlettek. Egyszer csak hallom, kiabál valaki felém. Annyit megértettem, hogy ne mozogjunk, mert ha tüzérségi figyelő meglát, lesz haddelhadd! Levágtam magam egy fal-forma mellé, mert éreztem a huhogásból, hogy egy gránát idetart. Abban a pillanatban rám dőlt a fal. A fejemet sisak védte, egyéb testemet pedig a sok ruha, csak kisebb zuzódások értek. De összenyomott a sok kő, hónapokig éreztem. Elindultam hátrafelé egy nagy völgynek a puskára támaszkodva, mert már akkor úgy szorított, folytott valami. Megláttam a vöröskezes-zászlót két szikla fölött. A segélyhelyen egy fiatal zászlós orvos fázósan adott egy kis cédulát és irányított, hogy merrefelé van legközelebb járható út és segélyhely. Hátrább aztán már járható uton egy teherautó fölvelt. A kocsiba már többen feküdtek sárosan, véresen. Az uton mindenütt bepólyázott sebesültek ténferegtek. A tábori rézsisakos csendőrök már több helyen igazoltattak arrafelé. A borzalmas sziklás hegyeken nem lehetett a szerpentinén előrejutni, mert felfelé özönlött az utánpótlás, gyalogság, tüzérség, gépkocsi, lovas-kocsi, szédületes volt lenézni, korlát az út szélén sehol. Én lemásztam a gépkocsiról és elindultam gyalog a városka felé, be is értem öreg estére. Eljutottam egy lesötétített állomásra, ottan elkísért egy baka egy óriási épülethez. Hogy abba hány száz, vagy ezer ember feküdt vizesen, véresen, mondhatni egymáson! Én is lehúzódtam és

reggelig semmiről sem tudtam. Az éhség, álmatlanság szinte élette-lenné tett. Másnap egy orvosi bizottság mindenkit megvizsgált, bekö-tözött és kihallgatott a sebsülés körülményeiről. Nem emlékszem, hogy enni adtak volna, de a ruhákat fertőtlenítették. Egy nap mulva aztán vonatra raktak és beszállítottak Budapestre. Az Üllői út sarkán volt egy modern kórháztelep. Befogadóképessége 7-8 ezer ember volt. 1917 októberétől ott voltam kezelés alatt 1918 január (10 vagy) 15-ig. Karácsonyi szabadságra elengedték a járni tudó betegeket, de a távolabbi megyékbe nem, azzal az indokkal, hogy a vasút meg van terhelve. Tehát nekem nem járt, mert abauji voltam. Mellettem fe-küdt egy nagyvárad Szabó nevű szksz. vezető. családos ember volt ő is, és a Pokolból ki ne vágyna haza? Szomorúan beszélgettünk a helyzetről. Egy ötletből mondom neki, tudja-e mit gondoltam Szabó Bátyám? Én miskolci vagyok, maga meg debreceni. Az isten áldja meg, ha ez sikerülne! Bementünk az irodába és egy öreg népfelkelő szakaszvezető kiállította a szabadságos papírt, és a legközelebbi ma-sinával ő is, én is elutaztunk. De ő Váradra én meg T.kápolnára. Ab-ba az agyonterhelt vonatba és vonatok tetején ugyan ki igazoltatott? ki kérdezte hogy hova megy az a sok ezer katona? Ugy hogy még az újévi szabadságot is otthon töltöttük. Bevonuláskor a kórházparancs-nok több száz hasonló szabadságot nyújtóztatóhoz katonai nyelven beszélt egy kicsit, s ezzel elintézészt nyert az ügy.

Onnan aztán 1918 január tizedike körül mint teljesen gyógyult bevonultam Kassára. Minden percben vártuk az indulásra a paran-csot, közben jártunk ki harcászati gyakorlatra. Az oktatási csoportba vezényeltek, ugyanis az 1900-as születésű ujoncok 1918 február 6-án vonultak be. Folyt a kiképzés gyorsított tempóban. Szegény 18 éves gyerekek! Kellett a golyófogó.

Egy szép márciusi reggel jön szembe velem egy hadnagy, olyan ismerős volt. Szabályosan tisztelgek, ő megáll és ennyit mond, hogy vagy Szőr? és megy tovább. Ezzel az urral egy jó évvel azelőtt a Bresztlitovszki várerőd rendszer egyik földlyikába a kegyetlen hi-degbe melegítettük heteken át egy pokróc és sátorlap alatt egymást. Én első, ő második rajparancsnok volt. Ott apai jóakarója voltam, mint tapasztalt frontkatona. Itt már csak nulla lettem a szemébe, mi-vel ott volt a két arany csillag a nyakán.

Nálunk a tisztekkel egy helyiségbe sem volt szabad bemenni sorkatonának, altisztnak sem. Kassán a Főutcán az én időmben csak

a nyugati járdán mehetett vagy sétálhatott a sorkatona, a keleti a Tiszteké volt. 1918 első felében nagy volt az élelmiszer hiány. Blokkra lehetett csak élelmiszert kapni. A városon nyílt lázongások is voltak. Egyik áprilisi délután az összes laktanyába erősen fújták a riadót. Ez annyit jelentett, hogy minden katona a leggyorsabb iramban a kaszárnyaiba futott. Akkor éjjel hallottuk, hogy a városháza előtt tüntetők, főleg asszonyok egy rendőrt agyonverték, kettőt súlyosan összetörték, többen megsebesültek.

Már a harctérre induló menetszázadok csak zárdugattyú nélkül vitték a puskát. Már nem volt megbízható alakulat. Nem mertek katonát katona ellen vezényelni. Egy menet (fél)zászlóalj indult azokban a napokban a Bethlen utcai laktanyából. Szabály volt, hogy diszszakasz kísérte mindig az állomásra a harctérre induló alakulatot. Én a diszszakasz tisztese voltam. Az esküt feladó százados az épület lépcsőjén állva mondta fel az esküt, a századok meg rákezdték eskümondás helyett, hogy árok is van gödör is van és taktusra verték a puskatust a földhöz. A százados aztán eldarálta az utirányt a vasútállomásig. A századok meg taktusra azt, hogy nem megyünk arra! Csak a Főutcán keresztül! Ugyis volt, a Főutcán mentünk ki az állomásra.

Néhány nap múlva továbbképző iskolára vezényeltek Inotára. Ezután, 1918 áprilisában az ezred Pestre lett vezényelve. A főhadnagy egy igazi hajcsár volt, gazdatiszt lehetett a polgári életben, mert olyan vérig sértő gunnyal beszélt velünk. Budapesten az egyes honvéd laktanyából jártunk erős készültségű járőr szolgálatba.

Aztán mint mezőgazda három hónap szabadságot kaptam a hadügyminisztériumtól, mert özvegy anyám volt, mind a négy fia hadban volt, de főleg azért, mert a háboruhoz kenyér is kellett. Pünkösöd után leszereltem. Egész nyáron végeztem a kedves mezei munkát három hadban levő testvéreim helyett is Édes jó anyámmal és feleségemmel. Kaszával arattam a búzát, zabot, árpát. Négyen szedték utánam össze. Emlékezetem óta sem volt annyi sok szép kenyérnek való búza a határainkban, mint 1918 nyarán. De nyár végén megbomlott a jó idő, folyton esett az eső, úgy hogy nem tudtuk az őszi vetést elvégezni. Télen is folyton esett a hó. 1919 tavaszán kapával kellett bekapálnunk pár hold tavaszi búzát. Édes jó anyámnak négy ökre az istállóban pihent, annyira el volt a föld ázva, hogy a nehéz ökrök el-süllyedtek volna.

1918 október 20 körül az az örömhír jött hozzánk, hogy vége van a háborúnak, kitört a forradalom, özönlöttek haza a katonák. Napok múlva a frontokról is sokan haza tudtak jönni, de nagyon sok seregest, főleg olaszfronti, fogságban volt és évek múlva térhettek haza, megfagyva.

Mi itthon levők örültünk hozzánk tartozóinkkal együtt, hogy újra lesz otthon szeretet és békesség. Keservesen sirtak azok, akiknek már nem volt kit hazavárniuk. Azt sem tudták, hogy a világ melyik tája felé tekintsenek, és küldjék imáikat volt szeretteik felé.

Tehát vége van a Világégésnek. Pokoli ágyuk gyilkos örületének álljt kiáltottak a körülmények. A Monarchia összeomlott.

(Forrás: Az első világháború emlékei a népi kéziratok forrásokban és a szájhagyományban / Környeyné Gaál Edit. Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszéke. Debrecen, 1985. 17-34. p.)

Kovács Lajos

Kovács Lajos nyugdíjas tanítóként élt *Boldván* az 1960-as években.

Az olasz frontról haza

1918 szeptembere az olasz fronton. Hétközség fennsíkján egy sziklaüregben van a gazdasági hivatal.

Egy napon bejött hozzám a zászlóaljparancsnokom a rajvonalból, teljesen le volt sújtva. Elmondta, hogy az utóbbi napokban a figyelőállásokba vezényelt emberei nem térnek vissza egységeikhez, átszöknek az olaszokhoz. Ennél is nagyobb baj, hogy a katonák között nem is lepezett forradalmi hangulat uralkodik. Mindenbe beleszólást követelnek. Mi a véleményed erről? – szegezte mellemnek a kérdést. Az – válaszoltam én –, hogy végre mégis elérkeztünk a „vég” kezdetéhez. Akkor jár el helyesen, őrnagy úr, ha nem korlátozza ezt a folyamatot. Hadd lássák honvédeink mérhetetlen szenvedéseik közepette, hogy melyik tisztjük az igazi bajtársuk, és melyik az ellenségük. Én mindig a bajtársuk voltam, az is maradok.

A megcsontosodott katona láthatóan összecsukszott, szó nélkül kezet nyújtott és távozott. Másnap beteget jelentett és otthagyt bennünket. Helyére egy századost küldtek, akit az időközben megváltott zászlóalj-bizalmiak eltanácsoltak és javaslatukra egy tartalékos főhadnagy, tanítótársam lett a zászlóaljparancsnok.

Ez már az én esetem, gondoltam, ettől majd csak megkapom azt a kétheti szabadságot, amely évek óta esedékes. Úgy is lett, október közepén már otthon voltam kis családomnál. A bizonytalanság feszültsége dominált akkor már mindenfelé, de ebben mégis a bizakodó várakozás volt a legerősebb. Érezni lehetett, hogy a gyűlöletes háború utolsókat vonaglik, senki sem kételkedik már, hogy ennek így kell lennie.

Október 31-én megjött hozzánk is az összeomlásról szóló hír, a frontra visszamenni már céltalan lett volna. A lapok egyébként is hamar közölték, hogy a Hétközség fennsíkján az osztrák-magyar erőket az olaszok megadásra kényszerítették, az egész hadseregész hadifogságba jutott.

Bementem hát Kassára, hogy elbocsájtásomat kérjem. Ott már élével állt minden, a város tömve volt katonasággal. A hivatásos tisztek akkor esküdtek fel a Nemzeti Tanácsra. A honvédkerületi hadbiztos kérőre fogott, hogy egy ideig még ne szereljek le, legyek segítségükre. Elküldött Egerbe, hogy az ottani leszereléssel a gazdasági részt intézzem.

Vége lett hát a világdúlásnak, az esztelen pusztításnak, a vérözönnek. Nyomán itt maradtak a szörnyű emlékek. A háborús élmények, amelyek nagy része brutálisan tör be az emberek tudatába. Az érzékek és a memória nem is úgy dolgozzák fel ezeket, mint a normális megismerés anyagát szokták. Váratlanok, rendkívüliek, kuszáltak, gyorsan bonyolódik, egymásra halmozódik. A történések időpontjában csak összképszerű, felületes nyomok maradnak utánuk. Przemisil például igen jelentős pontja háborús emlékeimnek, környékén kétszer is harcoltam, de ami abból a képből ma elém bukkan, csak az a négy katonatársam képe, akik itt azért szenvedték el a kikötés embertelen büntetését, mert az éhezésekben bővelkedő marsok után a tartalékkonzervünket, parancs ellenére, elfogyasztották.

Krakkó, a történelmi patinájú város képe bennem futólag csak úgy maradt meg, hogy az e környéki harcok zűrzavarában itt szedtek fel a szanítészek félholtan, félig megfagyva, félig éhen halva, csontvázzá soványodva.

És Lublin, Varsó, Ivangorod, Besztlitovszk, majd az irtózatossá „vargabetű” visszafelé, – mindezek összbenyomása számomra ezer és ezernyi felpuffadt hulla a felperzselt mezőkön, falvakban szétszórva. És a fantasztikus arányú tömegsírok Rozenbark és Tarnov környékén! Az is megadatott nekem, hogy a kincses, gyönyörű Erdélyt szélteben hosszában bejárjam. De akkor igazán mégsem ismerhettem meg. Meg kellett ismerkednem ezen a szép földön a magából kivetkőzött gonosszaggal, ahogy előbb a románok (a magyarokat), majd a magyarok a románokat kifosztották, felégették, halomra gyilkolták. Mert a hazafiságot akkor így értelmezték.

Pillanatnyi harci sikerek révén lejutottam az egykori poétikus hajlamú román anyakirálynő, Aenia Sylvia álmodozó helyére, Sinájába, majd az égig nyúló hegyek közé ékelt másik királyi szórakozóhelyre: Baile Szlanic fürdőbe is. De mire odajutottam, nem sok látnivalóm maradt az egykori pompából. Csak üszkös romok, kiégett

márvány palotafalak, hullabűz és olyan csend maradt meg, aminővel csak a temetőben lehet találkozni.

Aztán vittek bennünket a háború ámokfutói a saját testvéreink ellen. Hiszen otthon már ezrével bujdosnak a katonaszökevények. Az volt a parancs, hogy azokat szedjük össze, mert négy esztendő öldöklése a háború haszonélvezőinek még nem volt elegendő. No, abban a karhatalom-munkában, amit mi ott végeztünk, Lukacsics tábornok-hóhérnak nem sok öröme telhetett. Hamarosan dobtak is bennünket a háború legigazibb poklába, az olasz frontra, annak is a legkegyetlenebb részére, Hétközség fennsíkjára. Kócos szegénységemben valamikor nem is álmodhattam, hogy a tündérszép Olaszországot is megláthatom. Tündéri? Nos, látni kellett azt a kietlen, sziklás, nehéztü-zérséggel összerombolt, elüszkösödött erdőfoltokkal tarkázott tájat, ahol a cikkcakkos futóárkok környékét szünet nélkül robbantások és kézfegyver-kelepelések tették „tündéri”-vé. Nem, ezek az infernalis képek nem mosódnak el egy életen keresztül. A céltalan rombolások után a lelki feszültség feloldódik, akkor az egész háborús komplexumnak sajátos, bonyolult és lökésszerű hatásai jelentkeznek. Már a békebeli katonáskodásnak is emberformáló hatásokat szokás tulajdonítani, mi mindent alakíthatott hát az emberek lelkében négy és fél esztendő vérözöne, pokoli szenvedése, megpróbáltatása különösen a kulturáltabb embereknél. És mi minden szövődhett hosszú évek gyötrelmei alatt annak a lelkében, aki a háború nagy részét olyan helyen töltötte, ahonnan a háború mélységes bűneit közvetlen közlől lehetett figyelni, mint nekem.

(Forrás: Boldva története a kezdetektől 1919-ig: Szélhajtotta, szakadt lapok egy történelemkönyvből / Szerk.: Kabdebon János és Töltéssy Zoltán. Boldvai Önkormányzat Néprajzi Múzeuma Alapítvány. Boldva, 2011. 136-138. p.)

Az összeállításban előforduló helynevek

Scheip (Székely)Frigyes

Biharpüspöki: hajdani magyar település Romániában, Bihar megyében, jelenleg Nagyvárad része, románul Episcopia Bihor.

Kőrösmező: egykori magyar település ma városi jellegű település Ukrajnában, Kárpátalján, a Rahói járásban, ukránul Ясіня (*Jaszinya*).

Tartanov?

Galícia (nem tévesztendő össze a spanyolországi Galiciával): középeurópai történelmi régió, jelenleg Lengyelország és Ukrajna között oszlik meg. Keleti felének történelmi neve: Vörörsorosország. **Galícia és Lodomeria királyság**, vagy csak egyszerűen **Galícia** volt a Habsburg Birodalom legnagyobb, legnépesebb és legészakibb tartománya 1772 és 1918 között, Lemberg (Lwów, Lviv, Lvov, *magyarul:* Pilyó) fővárossal.

Zolgiev?

Tarnov = Tarnów: a Biała folyó partján fekvő dél-lengyelországi város a Kis-lengyelországi vajdaságban. 1975–1998 között Tarnów volt a fővárosa a tarnóvi vajdaságnak. Egykor az Osztrák-Magyar Monarchiához tartozott.

Delatyn: város Ukrajnában, a Nadvirna Raion járásban, ukránul Делятин. Egykor az Osztrák-Magyar Monarchiához tartozott.

Nadworna = Nadvirna: ukránul Надвірна, város az Ivano-Frankivsk területen Nyugat-Ukrajnában. Ez a közigazgatási központja Nadvirna Raion járásnak. Egykor az Osztrák-Magyar Monarchiához tartozott.

Bisztrien folyó?

Hwozd?

Züraki?

Larcice?

Dumbrowa erdő?

Horocholina: település Ukrajnában, ukránul Горохолина. Egykor az Osztrák-Magyar Monarchiához tartozott.

Gorlice: város Délkelet-Lengyelországban. Egykor az Osztrák-Magyar Monarchiához tartozott.

Carnypotok?

Szamasyn?

Mitken?

Bukovina (románul: *Bucovina*, németül *Bukowina*): történelmi régió, amely a mai Románia és Ukrajna határán fekszik. Önállósággal soha nem rendelkezett, mindig valamely államnak volt a része.

Okna: falu Észak-Közép-Lengyelországban. Egykor az Osztrák-Magyar Monarchiához tartozott.

Pohorlontz?

Luck (Лугьк, lengyelül *Luck*): nagyváros Ukrajna északnyugati részén, a Volinyi terület és a Lucki járás székhelye.

Wolfstahl?

Brassó (románul *Braşov*, németül *Kronstadt*, *Kronstadt in Burzenland*, *Kronen*, szászul *Kruhnen*): város Romániában. 1950. augusztus 22. és 1960. december 24. között a neve *Oraşul Stalin* (Sztálinváros, Stalinstadt) volt. Az erdélyi szászok hajdani nagy központja, régen Brassó vármegye, ma Brassó megye székhelye. Egykor Magyarországhoz tartozott.

Földvár (románul *Feldioara*, németül *Marienburg*, szászul *Märrembirg*): falu Romániában, Erdélyben, Brassó megyében, a Barcaságban. Ma **Barcaföldvár**. Egykor Magyarországhoz tartozott.

Olthévíz (románul *Hoghiz*, németül *Warmwasser*, erdélyi szász nyelven *Warmbach*, latinul *Calida Aqua*): falu Romániában, Erdélyben, Brassó megyében. Egykor Magyarországhoz tartozott.

Berethalom (románul *Biertan*, korábban *Ghiertan*, németül *Birrhalm*): falu Romániában, Erdélyben, Szeben megyében, a történeti Királyföldön. Egykor Magyarországhoz tartozott.

Kassa (szlovákul: *Košice*, németül *Kaschau*): Szlovákia második legnagyobb városa, az egykori Abaúj-Torna vármegye székhelye, ma a róla elnevezett kerület és járás központja, katolikus érseki és evangélikus püspöki székhely. Egykor Magyarországhoz tartozott.

Bresztlitovszk = Breszt (belorusz nyelven Брэст, ukr. Берестя, oroszul Брест, lengyelül *Brześć nad Bugiem*, korábban *Beresztje* vagy *Breszt-Litovszk*): nagyváros Fehéroroszország délnyugati részén, a Breszti terület és a Breszti járás székhelye. A Nyugati-Bug és a Muhavec összefolyásánál fekszik. Az első világháború végén (1917. december 22. – 1918. március 3.) itt tartották a német–orosz béketárgyalásokat (Breszt-litovszki béke).

Izsó László

Lanborg = Lviv (ukránul: Львів, középkori magyar nevén *Ilyvó*, magyar forrásokban gyakran használt neve a német után *Lemberg*, németül *Lemberg*, oroszul: Львов [Lvov], lengyelül: *Lwów*, latinul *Leopolis*): Ukrajna háromnegyed millió lakosú nagyvárosa, a Lvivi terület központja. Jelentős kulturális központ, amely egyben más országok történelmében is fontos szerepet játszott. Lviv óvárosát az UNESCO 2001-ben a Világörökség részévé nyilvánította. Egykor az Osztrák-Magyar Monarchiához tartozott.

Sepsiszentgyörgy (románul *Sfântu Gheorghe*, szászul *Gergen*): magyar többségű város Romániában, Erdélyben, Kovászna megyében. Háromszék legjelentősebb városa, s egyben székvárosa, 1876 és 1918 között Háromszék vármegye, 1968 óta Kovászna megye székhelye. 1880-ban Szemerját csatolták hozzá; ma Kilyén, Szotyor és Sugásfürdő is ide tartozik. Egykor Magyarországhoz tartozott.

Volhinia = Volinyi (ukránul: *Волинська область*), vagy **Volhíniai terület**: közigazgatási egység Ukrajna északnyugati részén, közigazgatási központja Luck. A történelmi Volhínia nyugati részét foglalja magába, róla kapta a nevét is.

Görz = Gorizia (szlovénül *Gorica*, németül *Görz*, friuliul *Gurize*): kisváros az Alpok lábánál, Északkelet-Olaszországban, közvetlenül a szlovén-olasz határnál. Gorizia provincia székhelye, helyi jelentőségű ipari, kereskedelmi és turisztikai központ. A város elnevezése a szlovén *gorica* („kis hegy”) szóból ered. Az Isonzó és a Vipava folyó völgyének találkozásánál fekszik.

Zámbor?

Balázs Ferenc

Dabolc: település Romániában, Szatmár megyében. Egykor Magyarországhoz tartozott.

Halmi (román nyelven *Halmeu*): községközpont Romániában, Szatmár megyében. Egykor Magyarországhoz tartozott.

Fuzsine: település Horvátországban. Egykor az Osztrák-Magyar Monarchiához tartozott.

Podhorce: település Kelet-Lengyelországban. Egykor az Osztrák-Magyar Monarchiához tartozott.

Zbow?

Tarnopol = Ternopil (ukránul *Тернопіль*, Translit. *Ternopil*, lengyelül és németül: Tarnopol, oroszul: *Тернополь*), város Nyugat-Ukrajnában. Egykor az Osztrák-Magyar Monarchiához tartozott.

Vijsackó?

Vemenov?

Bosznia-Hercegovina (bosnyákul, horvátul és szerbül *Bosna i Hercegovina*, cirill írással *Босна и Херцеговина*, szó szerinti fordításban *Bosznia és Hercegovina*): Délkelet-Európában, a Balkán-félsziget nyugati felén fekszik. A Jugoszláv SZSZK egyik volt tagköztársasága. Keletről Szerbia, délről Montenegró, a többi oldalról Horvátország határolja. 1992. április 5-én vált függetlenné, ám az országon belül a szerb, a bosnyák és a horvát etnikum között ellentétek húzódtak. A milosevicsi Jugoszlávia beavatko-

zása a boszniai szerbek oldalán 1992-ben a jugoszláv utódállamok térségének legvéresebb háborújához vezetett.

Szerbia, hivatalos nevén **Szerbia Köztársaság** (Szerbiában magyarul hivatalosan *Szerb Köztársaság*, szerbül cirill írással *Република Србија*, latin írással *Republika Srbija*): délkelet-európai állam. Miután Montenegró népszavazás útján önálló állammá lett, a szerb és montenegrói államszövetség megszűnt, és 2006. június 5-én Szerbia is deklarálta függetlenségét, valamint azt, hogy a korábbi államalakulat jogutódjának tekinti magát. 2008. február 17-én Koszovó tartomány albán vezetése kikiáltotta a tartomány függetlenségét.

Dalmácia (horvátul *Dalmacija*, olaszul *Dalmazia*, latinul *Dalmatia*): Horvátország egyik régiója.

Horvátország (hivatalosan **Horvát Köztársaság**, horvátul *Republika Hrvatska*): délkelet-európai állam a Balkán-félszigeten. Északnyugatról Szlovénia, északról Magyarország, keletről Szerbia, valamint Bosznia-Hercegovina, délkeleten pedig egy rövid szakaszon Montenegró határolja. Délnyugaton az Adriai-tenger alkotja természetes határát. Az ország területe nem folytonos, Brezovica Žumberačka közelében két horvát enklávét találhatók szlovén területen. Magyarország és Horvátország több mint 800 éves közös történelemre tekint vissza, mivel 1091 és 1918 között Horvátország perszonálunióban volt a Magyar Királysággal. A II. világháború után Jugoszlávia része volt, mely államalakulat felbomlása után Horvátország 1991-ben kiáltotta ki függetlenségét.

Csizmon?

Brenta: Olaszországban lévő folyó, mely Trentino-Alto Adige régióban ered és az **Adriai**-tengerbe ömlik. Észak-déli irányban húzódik végig Veneto tartományon. A Brenta folyó a történelem során mindig is fontos vízi út volt a kereskedelem számára. 899-ben a kalandozó hadjáratok során Berengár királyt itt verték meg a magyar hadak. Az első világháborúban az I. piavei csata során állóháború alakult ki a folyó mentén az olasz és a monarchiabeli csapatok között.

Monte Grappa: 1775 méter magas hegy Észak-Olaszországban.

Doszpoly (Gazda) Sándor

Uzsoki szoros = Uzsoki-hágó (ukránul *перевал Ужоцькуй* [pereval Uzsockij]): az Északkeleti-Kárpátok (Ukrán-Kárpátok) egyik hágója.

Bártfa (szlovákul *Bardejov*, németül *Bartfeld*, lengyelül *Bardów*, latinul *Bartpha*): város Szlovákiában. Az Eperjesi kerület (szlovákul *Prešovský kraj*) Bártfai járásának székhelye. Egykor Magyarországhoz tartozott.

Eperjes (szlovákul *Prešov*, németül *Preschau*, latinul *Fragopolis* vagy *Eperissinum*): város Kelet-Szlovákiában. Az Eperjesi kerület (*Prešovský*

kraj) és az Eperjesi járás székhelye. Alsósebes, Németsóvár, Savanyúvíz, Sebeskellemes, Sebessalgó, Sóbánya és Tótsóvár tartozik hozzá. Egykor Magyarországhoz tartozott.

Zimony (szerbül *Земун* / *Zemun*, németül *Semlin*, latinul *Taurunum*): Belgrádhoz tartozó városrész és közigazgatási egység elnevezése Szerbiában. Korábban római kori település is volt a helyén és önálló városként a trianoni békeszerződésig Szerém vármegyéhez tartozott. Egykor Magyarországhoz tartozott.

Belgrád (eredeti magyar neve legalább a XIV. század eleje óta **Fehérvár**, **Nándorfehérvár** [Bolgárfehérvár], a XVI. és a XIX. század között $n > l$ hangváltozással gyakran **Lándorfejevár** változatban is, szerbül 'Fehérvár' jelentéssel **Београд** / **Beograd**): Szerbia fővárosa és egyben legnagyobb városa. Először a i.e. 3. században a kelták éltek itt, mielőtt római kolóniává vált mint *Singidunum*. *Belgrád* néven először 878-ban említik. 1403-ban lett először Szerbia fővárosa, 1918 és 2003 között Jugoszlávia, 2003 és 2006 között Szerbia és Montenegró fővárosa volt, majd 2006-tól ismét csak Szerbia fővárosa.

Kragujevac: város Szerbiában, a Lepenica mellett, Šumadija régió legfontosabb települése

Kosovska Mitrovica vagy röviden **Mitrovica** (szerbül *Косовска Митровица* / *Kosovska Mitrovica*, albánul *Mitrovicë* vagy *Mitrovica*): város Koszovó északi részén, vagy a hivatalos szerb álláspont szerint Szerbia Koszovó és Metohija tartományában. A város az azonos nevű közigazgatási kerület székhelye.

Czetnye?

Kataró = Kotor (horvátul *Kotor*, szerbül *Komop*, olaszul *Cattaro*, velencei nyelven *Càtaro*, albánul *Kotorri*, latinul *Acruvium*, görögül *Askrèvion*, *Ἀσκηρίων*): tengerparti város Montenegróban, mely a Kotori-öböl keleti csücskében, 1000-1700 méter magas hegyek ölelésében fekszik. A város a Kotori járás közigazgatási központja.

Albán Köztársaság vagy **Albánia** (albánul *Republika e Shqipërisë* vagy *Shqipëria*, feltételezett jelentése: 'sasok földje'): Délkelet-Európában, a Balkán-félszigeten fekvő független állam. Északon Montenegró (172 km), északkeleten Koszovó (112 km), keleten Macedónia (151 km), délkeleten és délen Görögország (282 km), délnyugaton a Jón-tenger, nyugaton pedig az Adriai-tenger határolja. Partvonalának teljes hossza 362 km.

Görögország (görögül *Ελλάδα* [Eláda] IPA: [el'aða] vagy *Ἑλλάς* [Elász] [el'as]; ógörögösen *Ἑλλάς* [hellás], újgörög kiejtéssel [e'las]), hivatalos nevén **Görög Köztársaság** (görögül *Ελληνική Δημοκρατία* [Elinikí Dimokratía] [Elinik'i Dimokrat'ia]):^[1] állam Európa délkeleti részén, a Balkán-félsziget déli végén. Északon Albániával, Macedóniával és Bul-

gáriával, keleten pedig Törökországgal határos. A kontinentális Görögország keleti és déli partjait az Égei-tenger, míg nyugati partjait a Jón-tenger mossa. Mindkettő a Földközi-tenger keleti medencéjének része, mely sok szigetnek ad helyet.

Szaloniki (görögül: [Θεσ]σαλονίκη / [The]szaloníki; ógörög ejtéssel *Thesszaloniké*; latinul *Thessalonica*; törökül: *Selânik*, szláv *Солун*, *Szolun*, albánul *Selanik/Selaniki*): Görögország második legnagyobb városa és legforgalmasabb kikötője, Közép-Makedónia régió székhelye.

Tirana (albánul *Tiranë* / *Tirana*, görögül *Típava*, törökül *Tiran*): Albánia fővárosa, egyben az azonos nevű Tirana kerület székhelye. Az ország legnépesebb városa, lakossága mintegy 380 400 fő (2006, becslés), amely az agglomerációban élőkkel együtt akár a 800 000 főt is elérheti. Az ország gazdasági, kulturális és politikai központja, egyetemi város. Katolikus és ortodox érseki székhely, muzulmán kulturális központ medreszével. A bektási szekta székhelye.

Kasztemó?

Salzburg = Salzburg: Ausztria Salzburg tartományának székhelye. A Salzburg-környék közigazgatási egységgel együtt alkotják az Salzburg tartomány öt „Gau”-ja közül a legészakibbat, *Flachgau-t*. Északnyugaton Bajorországgal határos. 149470 lakosával Bécs, Graz és Linz után a negyedik legnagyobb osztrák város

Svájci Allamszövetség (nem hivatalos fordításban néha *Svájci Konföderáció*, tükörfordításban *Svájci Esküszövetség*): tengeri kijáráttal nem rendelkező, kantonokból (tartományokból) álló szövetségi köztársaság Közép-Európában. Szomszédai Németország, Franciaország, Olaszország, Ausztria és Liechtenstein. Erős hagyományai vannak a politikai és katonai semlegesség terén, de a nemzetközi együttműködés terén is, mivel számos nemzetközi szervezet székhelye. Gazdasági kapcsolatban áll Liechtensteinnel, továbbá közös valutát (svájci frank) is használ vele.

Pó-síkság, más néven **Pó-völgy** vagy **Pó-alföld** (olaszul *Pianura padana*, *Val padana*, illetve *Bassopiano padano*): Olaszország legértékesebb, leggazdagabb mezőgazdasági területe. Európa legnagyobb kiterjedésű síkságai közé tartozik, területe 47.820 km². A Pó folyó vízgyűjtő területe, a Nyugati-Alpoktól húzódik keletre az Adriai-tengerig, kb. 650 km hosszsan. Gyakran Veneto és Friuli síkságait is a térséghez sorolják, mert – bár ezeknek a vízfolyásai nem a Póba, hanem közvetlenül az Adriába ömlenek –, összefüggő földrajzi egységet alkotnak a Pó-síksággal.

Piave (németül *Ploden*, latinul *Plavis*): egy Észak-Olaszországban lévő folyó. Az Alpokban ered, déli irányba haladva mintegy 220 km hosszsan húzódik végig Veneto régión, végül Velence közelében az Adriai-tengerbe ömlik.

Mezőlambardó?

Taniszló?

Kiliba?

Lajbok?

Zágráb (horvátul *Zagreb*, németül *Agram*, latinul *Zagrabia*, olaszul: *Zagabria*): Horvátország fővárosa az ország északnyugati részén, a Száva partján.

Koscs (Szemere) Gyula

Rozsnyó (szlovákul *Rožňava*): kisváros Szlovákiában, a Kassai kerület Rozsnyói járásának székhelye, püspöki székhely. 1920-ig Magyarországhoz tartozott.

Losonc (szlovákul *Lučenec*, németül *Lizenz*, latinul *Lutetia Hungarorum*): város Szlovákiában. 1920-ig Magyarországhoz tartozott.

Sajógömör (szlovákul *Gemer*): község Szlovákiában, a Besztercebányai kerület Nagyrőcei járásában, Tornaljától 3 km-re északra a Sajó jobb partján. Neve a török eredetű régi magyar *Gömör* személynévből való. Gömör vármegye egykori központja és névadója. 1920-ig Magyarországhoz tartozott.

Bienovó?

Bienovce?

Szereth = Szeret (románul *Siret*): a Duna bal oldali mellékfolyója. A Kárpátokban ered, az Ukrajnához tartozó Észak-Bukovina területén, majd 470 km-t tesz meg Románia területén déli irányban, amíg Galați várostól délre a Duna folyóba torkollik. Az ókorban *Hierasus* volt a neve. 1920-ig Magyarországhoz tartozott.

Zlatníky (magyarul *Aranyosd*): település Bánovce nad Bebravou kerületben, a Trenčín régióban, Észak-Nyugat Szlovákiában. 1920-ig Magyarországhoz tartozott.

Derylázi?

Trembovka?

Wolhynia = Volhínia, Volynia vagy **Volyn** (ukránul Волинь, Volyn): történelmi régió Lengyelországban és Ukrajnában. A másik neve **Lodoméria**. Egykor az Osztrák-Magyar Monarchiához tartozott egy része.

Borgo = Borgo Valsugana (németül : *Burg im Suganertal*): város Észak-Olaszországban, Trentino-Alto Adige (Südtirol) régióban található, 30 km-re keletre Trento-tól.

Trento, (németül: *Trient*, régebben *Trident*): város Észak-Olaszországban az Adige folyó völgyében Trentino-Alto Adige régió fővárosa és Trento autonóm provincia központja.

Lavica?

Szór Dániel

Sarajevó = Szarajevó (bosnyákul, horvátul és szerbül **Sarajevo**, cirill írással **Сарајево**, törökül **Saraybosna**, mely névből a "saray" tag palotát jelent): Bosznia-Hercegovina fővárosa. A Dinári-hegységben, a Miljacka-folyó két partján fekszik. Lakosságát elővárosaival együtt 400 ezer főre becsülik. Túlnyomóan bosnyákok, ezenkívül szerbek és horvátok lakják.

Mezőlaborc (szlovákul: *Medzilaborce*, ukránul: Medzsilabirci): város Szlovákiában, az Eperjesi kerület Mezőlaborci járásában. 2011-ben 6809 lakosából 2560 szlovák, 2419 ruszin, 646 roma és 210 ukrán volt. Egykor Magyarországhoz tartozott.

Tomasov?

Lublin (jiddis לובלין, ukrán *Люблін*, litván *Liublinas*, orosz *Люблин*): város Kelet-Lengyelországban, a Lublini vajdaság székhelye, Lengyelország kilencedik legnépesebb városa. A Lublini-fennsíkon fekszik, a Bystrzyca folyó mentén, mely a Wieprz folyó bal oldali mellékfolyója.

Ravaruszká = Rava Ruszka: település Ukrajnában.

Insbruck = Innsbruck: Ausztria Tirol tartományának székhelye.

Orló, (szlovákul: *Orlov*, ukránul *Orlov*: község Szlovákiában, az Eperjesi kerület Ólublói járásában. 2011-ben 692 lakosából 599 szlovák és 81 ruszin volt. Egykor Magyarországhoz tartozott.

Stokhod folyó = Stockhid folyó: Ukrajnában található.

Marburg = Marburg an der Lahn: város Hessenben, Németországban. A Marburg-Biedenkopf körzet központja.

Doberdó = Doberdó-fennsík: Észak-Olaszországban található. A **doberdói csata** az első világháború egyik legvéresebb csatája volt, melyet 1916 augusztusában vívott meg az olasz haderő az osztrák–magyar hadsereg főként magyar és szlovén nemzetiségű egységével.

Kovács Lajos

Hétközség: Asiago városka környéke Dél-Tirolban, Vicenza megye, Veneto tartomány, Olaszország. A hét községben a lakosok nyelve a német egy dialektusa.

Rozembark: település Délkelet-Lengyelországban, 1945-től a neve Roznowice.

Sinaia: üdülőváros a Déli-Kárpátokban, a Prahova folyó völgyében, Románia.

Slánic: üdülőváros a Déli-Kárpátokban, Románia.

Tartalom

Előszó.....	3
Scheip (Székely) Frigyes Harctéri Naplóm 1914-1918 (Részletek).....	5
Izsó László Háborús versek (Válogatás).....	38
Balázs Ferenc Háborús emlékeim	55
Doszpoly (Gazda) Sándor Életem göröngyös útja (Részletek).....	66
Koscs (Szemere) Gyula Fényképek az I. világháborúból	82
Szór Dániel Pitymallattól alkonyatig (Részletek)	98
Kovács Lajos Az olasz frontról haza	110
Az összeállításban előforduló helynevek.....	113

